

**DOM
IN
SVET**

**LEPOSLOVJU
ZNANSTVU**

◊ ◊ 1913 ◊ ◊

VSEBINA.

	Stran		Stran
Dekla Ančka. Spisal F. S. Finžgar. (Dalje)	361	 Slike. 	
Jutro. Zložil Al. Remec	366		
Fragmenti iz »Trentarskega študenta«.		Franc Ravnikar: Teža življenja	365
Zložil Josip Lovrenčič	367	Slovensko-hrvaški katoliški shod:	
Tuberoza. Zložil Josip Lovrenčič	367	Sv. maša in posvetitev Brezmadežni na Kongresnem trgu	361
Umetnost. Referat dr. Iv. Steleta	368	Sprevod slovenskih narodnih noš	368
S poti. Piše Izidor Cankar. (Dalje).	373	Poslanci in župani na čelu sprevoda	369
Lastni portret. Zložil Milan Kuret	376	Manifestacija na Kongresnem trgu	372
L'Italia futurista. Spisal Ivan Gruden	377	Mladina v narodnih nošah	377
Poletni sonet. Zložil Al. Remec	381	Zastave Slovenske krščansko-socialne zveze	380
Križ sredi polja. Zložil I. Mohorov	381	Nastop slovenskih Orlov	382
Friderik Ozanam. Piše Andr. Kalan. (Dalje)	382	Slovenski rudarji iz Nemčije	389
Škrjančki. Spisal Alojzij Remec	386	Poljaki v narodnih nošah	389
Razvoj novejšje slovenske pisave pa Levčev pravopis. Spisal dr. A. Breznik.	394	Češke Orlice	392
Veda in umetnost na katoliškem shodu	397	Češki Orli	398
Književnost	399	Telovadba Orlov	400

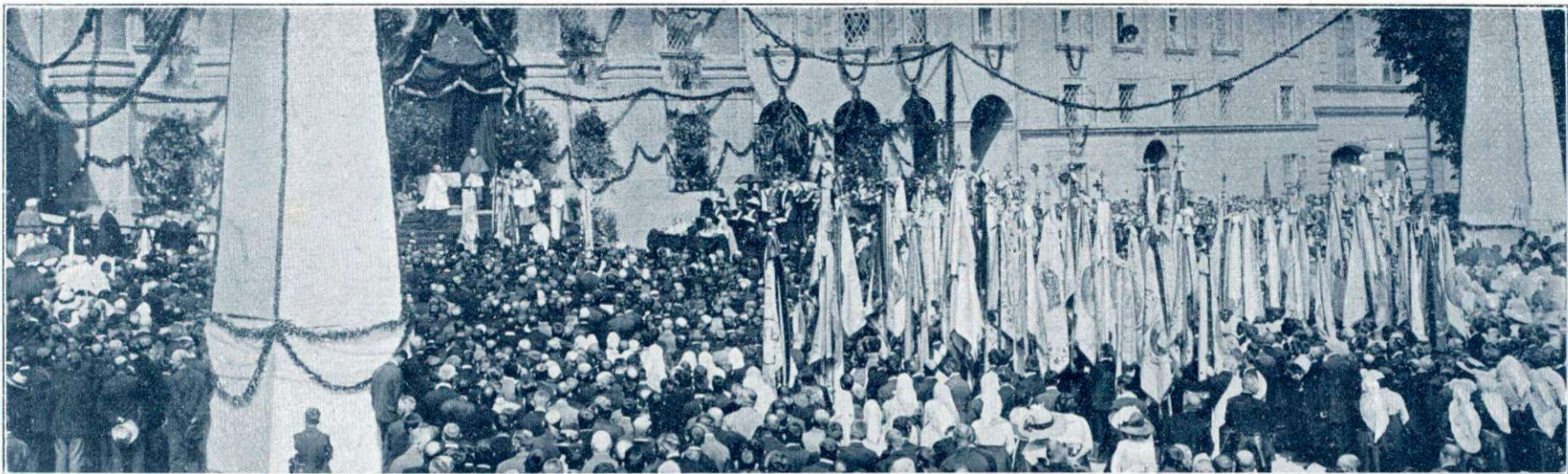

»Dom in Svet« izhaja 25. dne vsakega meseca.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: Andr. Kalan, kanonik, Ljubljana, Marijanišče.

Urednik: dr. Evgen Lampe. — Založnik in lastnik: Katol. Bukvarna. — Tiska Katol. Tiskarna v Ljubljani.

Naročnina: 10 K, za dijake 7 K, za Ameriko 3 dolarje, za Italijo 13 lir, za Nemčijo 11 mark. Sprejema lastništvo in upravnštvo v Katoliški Bukvarni.

SLOVENSKO-HRVAŠKI KATOLIŠKI SHOD:
SV. MAŠA IN POSVETITEV BREZMADEŽNI NA KONGRESNEM TRGU.

DEKLA ANČKA.

Napisal F. S. Finžgar.

(Dalje.)

XI.
Ko je Ančka šla po trske, da bi podkurila za zajtrk, se je plašno ozrla proti hlevu. Bala se je Janeza in kljub temu tako silno želela, da bi ga videla oddaleč, da bi mu vsaj s srcem zaklicala: Pomagaj! Zakaj ne z besedo, ne s pogledom bi se ne upala. Toda Janezov korak se ni oglasil. Iz hleva je donela Mihova žvižga: »Je pa davi slanica pala«...

Ančka je bila prepričana, da jo Miha s to pesmico zasmehuje. Roke so se ji tresle, ko je pobirala s kupa trske, in ni čutila, ko si je zadržala šago v mezinec in je pogledala kri iz prsta. Samo pol naročja trsak je naložila in bežala iz drvarnice v kuhinjo. Ko je prižgala prvo vžigalico, da bi podnetila, se ni vnelo. Prižgala je drugo in tretjo in stala ter čakala ognja pri ognjišču.

Špela je prinesla žehtar in cedila mleko po latvicah. Ančki je spet ugasnilo.

»To je kakor narejeno, da se ne vname.«

Špela je vrgla cedilo v kositaro posodo, da je zaropotalo.

»Kako si nerodna danes. Čaj, bom jaz!«

Prasknila je vžigalico, plamen se je prijel in švičnil.

»Vidiš, zakaj pa meni gori?«

Hitro je šla iz kuhinje, Ančko pa je zbegala edina beseda: Kako si nerodna danes!

»Zakaj mi je to rekla? Zakaj je tako trdo izgovorila ‚danes‘? Ali že vsi vedo? Moj Bog, v tla se pogreznem!«

Vzela je lonec in ga nalila z vodo. Šele na ognjišču je spoznala, da je hotela naliti mleka. V oči so ji stopile solze in najrajša bi bila pobegnila.

Ko je sedla družina k zajtrku, je morala Ančka zbrati vso silo, da je kakor sicer vesela nesla skledo na mizo. Bala se je. Ali upanje je bil Janez. On mu že odgovori, ko bi kdo kaj namigaval.

»Ali še ni Janeza?« je vpraševala Ančka, ko je razdeljevala žlice krog mize.

»Ga ne bo,« je odgovoril Miha, »je že v gozdu. Navsezgodaj me je sklical, potem zadel sekiro in šel nad hraste. Ne bi bilo prijetno pri takem gospodarju, jeli da ne, Ančka?«

»Samo, da bi se priliznil Mocarju, tako gara in vleče. No, ga dobro poznam.«

Ančka je bila hvaležna Špeli za odgovor, ko sama ni mogla reči ničesar, dasi bi bila najrajša Špelo udarila zavoljo take besede.

Po zajtrku je Miha napregel in šel za Janezom v gozd.

Dekli sta šli okopavat, Lukec je pa moral čakati Mocarja, da mu izpreže.

V gozdu je takrat pela Janezova sekira. Ko je še pred dnem prišel do posekanih hrastov, je sedel na parobek in se zamislil. Dolgo je sedel, glava mu je bila težka od težkih misli, da jo je podpiral z obema rokama. Hipoma pa se je vzravnaval, zažgrabil toporišče in se lotil prve grče. Strahovito je vihtel sekiro, iveri so letele daleč v povaljano praprot.

»Ne, tako ne gre. Ne bom je čakal doma in lovil tri leta te kronice pri Mocarju. Ne strpim. Zakaj greh bo in sramota in revščina. Vem, natančno vem, da bo tako. Ne. Ne bo tako, ampak drugače. Zato grem, nič me ne obdrži več. Grem, grem.«

Bíl je s tako ihto ob debelo grčo, da je sekira švistela po zraku.

»V Ameriki ne vprašajo, koliko dni si delal, ampak kaj si naredil. In jaz vam pokažem, kaj naredi moja moč. Boš videla, Ančka!«

In bíl in klestil je dalje, udarec za udarcem je padal na hlod; svoje misli in sklepe je pribijal na grče in jeka z doline mu je pritrjevala: Grem, grem . . .

Ko je Miha prišel za njim in privezal konja ob jelšev grm ter mu vrgel detelje, je Janezu obtičala sekira v grči.

»Miha,« je preudaril Janez s skrbjo.

»Če grem in mu jo pustim?«

Počasi je majal zasajeno sekiro v grči in razmišljal.

»Janez, ali naj tu klestim, pri tebi?«

»Tamle,« mu je pokazal na drug hrast in po-tegnil sekiro iz udarca.

Spet je zamahoval, da Miha niti črhnil ni in se gnal za Janezom ves v potu.

Pred poldnem sta se vrnila Mocarja. Lukec je prijel konja, Ančka je hitela k mami in ji od-vzela ruto, polno cvrtja in kolačev.

»Vsa sem trda od vožnje,« je rekla mama in lezla počasi s koleslja.

»Kje so drugi in kaj delajo?« se je oglasil Mocar.

»Janez in Miha sta v hribu, dekli okopavata,« je hitel Lukec in odpenjal jermenje.

»Da mi ne prehladiš konja, Lukec. Sem gonil!«

Gospodar se je napotil v hišo, za njim mama in ob njej Ančka.

»Ali si dobro gospodinjala?« je vprašala Mocarica Ančko, ko je v kuhinji razkladala kolače.

»Dobro, mama.«

Mocarica jo je pogledala in ji ni ušla rdečica, ki je zalila dekle.

»Prav,« je rekla in se namuznila. »To je tvoje, Ančka, drugo spravi.« Gospodinja ji je dala kos kolača.

Nato je pogledala na ognjišče, dvignila par pokrovk, zadovoljno pokimala ter šla zgór.

Ko so se zaprla za njo vrata, se je Ančka sesedla vsa žalostna na klop.

»Moj Bog! Namuznila se mi je. Z lic mi bero greh. O!«

Z rokami si je zakrila obraz.

Tako je Ančki potekel teden: pust in nemira poln. Kadar se je kdo zasmel in ga je slišala oddaleč, se je preplašila. Če jo je nagovorilo dekle in jo vprašalo, kako ji je, je sodila, da jo nalašč draži. Nekega večera je prišla njena mati k Mocarju. Semensko pšenico je kupovala. Ko je Ančka

v kuhinjo začula njen glas iz veže, se je tako prestrašila, da je zbežala v kamro in se hotela zakleniti pred lastno materjo. In vendar ji ni nihče rekel žal besede, niti Miha, ki se ga je tako bala. Edino z Janezom bi bila rada pregovorila tajno besedo. Zato ga je čakala in hrepenela po njem. Toda vselej, kadar se je približal trenotek, je zbežala pred njim in se ga ognila. Opazila je, da Janez ves teden dela z nekim nemikom, s silo in izredno močjo, kakor bi hotel narediti za dva. Če je kosil, je zamahoval v najširšem redu, če je odnašal voz, ga je vrgel ob tla kot igračo, če je zavpil nad konji, je bil njegov glas zadirčen. Če je zagledal oddaleč Ančko, je natančno slišal, kako je klicalo za njim njeno srce; ali on se je okrenil in šel ter pribijal ob tla z nakovanimi podplati: »Grem, grem — Ančka, zavaljo tebe grem.« Če je pa ni videl nekaj ur, jo je iskal, si izmislil vse-mogoče prilike, da je nanoslo delo tako, kjer je videl vsaj njeno ruto na glavi, njeno krilo skoz špranjo vrtno ograje. In vselej takrat je kipelo v njem proti Ančki, da ji razodene svoj sklep, toda ni ga razodel nikoli.

Prišel je dan pred Malim Šmarnom. Na fari je slovesno potrkavalo delopust. Ančka je zavezavala na vrtu endivijo. Ko so zadoneli prvi akordi iz zvonika, se je Ančki utrgala nitka, s katero je ovijala zelene liste. Pretrgana končka je obdržala v roki in se zamislila. Glasovi zvonov so se točili čez polje, nad vasjo v hrib in ginili v daljavo. Ančka je prisluškala, kako se je vetrič igral z akordi zvonov, jih zanašal kipeče in glasne na vrt, pa jih glušil in zatapljal, da je donelo kot daljna, tiha harfa. Ančka se je nenadoma vsa stresla, končka niti sta ji padla iz rok. Rdečica jo je zalila; ko so prsti vezali nitko, so drhteli. Zvonovi so poklicali njeno dušo: »Pridi, nesrečni otrok!« Ančka se je zamislila še globlje, roke so se gibale kakor stroju, resnoba se ji je začrtala v lice, ki se ni zjasnilo ves večer ne.

Šmarnega jutra je Ančki že gorela luč, ko je zvonilo dani. Samotna se je napotila skoz vas. Nikogar ni došla, nikogar srečala. Komaj se je toliko svitalo, da je videla sivo pot med vrtovi in hišami. Ko je prišla iz vasi, so se pokazali mračni obrisi farne cerkve. Skoz okna je žarela rdeča luč. Ančko je obšla trudnost, da bi bila najrajša sedla na kanton ob cesti. Spomnila se je, kako je hodila poskočna in lehkomišeln druga kratí to pot. Domislila se je misijona in tistega slokega, bledega pridigarja. Za vratmi je stala med dekleti. Misijonar je govoril o grehu, o nemiru, ki ga rodi, o božji jezi, o bridkem trpljenju Kristusovem zaradi greha. Vedela je, da njeno

srce ni nič razumelo pridige, da se je čudila, ko je videla, da so si moški otirali solze, njej pa je bilo, da bi se smejala. To jutro so ji pa prišle te besede naproti od cerkve in so jo spremljale. Srce se ji je stiskalo, noga je bila težka in z belo rutico je potegnila preko oči. Hrepenela je k cerkvi, in vendar se je bala tiste rdeče lučke, ki je gledala skoz okna. V neutešnih željah in nepoznanem strahu je romala sama sredi polja. V njenem srcu se je budilo spoznanje, kakor zgodba o paradizu in kakor začetek križevega pota.

Ko je pritisnila na težko kljuko v cerkvenih vratih, je počilo v ključavnici, ko je udarilo železo ob železo. Po cerkvi je votlo zadonelo. Do mozga ji je šinil ta nepoznani glas v visoki praznini. Še nikoli ni stopila v čisto prazno, temno cerkev. Po prstih se je bližala misijonskemu križu, pred katerim je gorela luč, ki jo je videla iz daljave. Pokleknila, skoro zgrudila se je na klečalnik. Poiskala je molek, začela vero —, ali tako prazne so se ji zdele besede, tako mrtve, da je ovila molek okrog sklenjenih rok, dvignila oči v kronano glavo Zveličarjevo in se zazrla v trpeči, blede obraz. Gledala je vanj in ni trenila z očmi in ni ganila z ustnicami. Njeno srce in njena duša sta se pregovarjala z njim in ta hip je razumela trpljenje Križanega in je razumela njegovo ljubezen. Iz srca na križ se je prelivala bridkost, s križa v dušo je teklo odrešenje . . .

Po opravi je Ančka med zadnjimi družabnicami zapustila cerkev. Zunaj je žarelo jasno nebo. Še nikdar se ni Ančki zdelo solnce tako veselo, kot to pot. Ko je hitela med njivami, so se klanjale težke lati zorečega prosa. Na pokošenih ledinah je blestela rosa. Vse je migotalo v solncu, vse je poskakovalo.

Ko je prišla domov, ni bilo na obrazih nič več tistega porogljivega smeha, iz vseh oči so bili izbrisani sumljivi pogledi. Vse je bilo praznično in veselo. Prvikrat po vsem tednu je bila zgovorna pri obedu in se je šalila z Janezom in z Mihom.

Ko se je popoldne družina porazgubila, je hodil Janez zamišljen po vrtu. Odtrgal si je tuintam sad z drevesa, potipal plot in roč na kolu, kakor bi izkušal, če ni preperel in če še drži. Ančka ga je opazovala skoz okno. Dolgo se je obotavljala in borila sama s seboj. Slednjič se je naglo odločila: »Vse naj se izvrši še danes!«

Vstala je, šla vun in stopila na prag. Janez je tresel slivo na vrtu.

»Še zame nekaj!« je zaklicala s praga.

»Pridi in pobiraj. Dobro so.«

Tudi Janez je pričakoval Ančke in hodil s svojim sklepom ter se obotavljal po vrtu.

Ančka je stopila preko dvorišča do vrtnega plotu. Janez ji je prinesel naproti sliv v klobuku.

»Janez, nekaj ti moram razodeti.«

»Tudi jaz tebi, Ančka!«

»Povej,« je prosila in se bala.

»Ti moraš prej povedati!«

Ančka se je obotavljala in jedla slive, kakor jih je izbiral Janez, najslajše in najdebelejše.

»No, povej, Ančka! Sedaj naju nihče ne sliši.«

Janez si je popravil ovratnik, da se ni brez vzroka ozrl naokrog. Ančka je vrgla pečko na tla in rekla:

»Službo odpovem in grem stran.«

Janezu je padla sliva iz rok, ko jo je nesel k ustom.

»Zakaj?«

»Saj veš!«

Ančka je povesila oči in se okrenila, da mu je skrila obraz.

»Ne pojdeš!« je rekel odločno Janez.

»Pojdem!« je odgovorila pogumno Ančka in ga pogledala.

»Obljubila sem, sveto sem obljubila pri spovedi. In prav je, da sem, in vesela sem. Mora biti, Janez.«

Janez je osupnil, kakor grešnik pred svetnico.

»In vseeno ne pojdeš — ker pojdem jaz. To sem ti imel povedati.«

In sedaj je osupnila Ančka in ga samo gledala z velikimi očmi in ni mogla izpregovoriti.

»Pojdem — zavoljo tebe.«

Ančka je pomolčala, izbruhnila ji je v srcu jeza in sum, češ, taki-le so vsi — toda ni dala duška srcu, moč svetega jutra je bila mogočna. Sklonila je glavo in rekla:

»Prav mi je.«

Janez jo je razumel in zbolelo ga je na sredi srca, segel je čez ograjo po njeno roko. Ančka mu jo je odmaknila.

»Lepo te prosim, ne govori, dokler ne veš vsega. Grem zavoljo tebe, ker te ne morem čakati tri leta — tri leta — in živeti pri tebi in vendar biti brez tebe. In še po treh letih začeti z dolgom — ne — grem, v Ameriko grem, Ančka! Pogledaj, imam že papirje.«

Potegnil je iz telovnika potne listine.

»V Ameriko?« je ponovila Ančka zbegana in vsa žalostna gledala na papirje.

»Tam me pozabiš — prav mi je!« Obrnila se je, da gre.

»Ančka!«

Janez je kriknil in vtaknil nogo v plot med deske, slive je stresel iz klobuka in se prijel za

verejo, da skoči za njo. Ančka se je preplašila krika in se vrnila.

»Lepo te prosim, onadva sta v hiši! Ne kriči!«

»Zakaj me žališ?«

»Verjamem ti.«

Janez jo je hvaležno pogledal.

Na pragu se je res pojavila Mokarica. Ančka se je hitro sklonila v travo po raztresene slive, tudi Janez ji je pomagal pobirati in ji šepetal:

»Danes teden se vse zmenimo na tvojem domu. Pridi popoldne, dotlej pa molči!«

XII.

Ko je Janez videl, da je Mokarica povabila Ančko s seboj na izprehod po polju, je hotel izrabiti ta trenotek.

Stopil je v hišo.

»Dober dan, gospodar!«

Navadno je pozdravljal drugače, in zato se je Mokar naglo zasuknil od računov in ga pogledal čez naočnike.

»Noo?« je vprašal zategnjeno gospodar hlapca in ga meril od vrha do tal.

»Ne zamerite, danes teden pojdem iz službe.«

Janez je med stavkom dvakrat pokašljaval in pokazal, da ni bila lahka reč, odgovodovati, kjer je tako dolgo služil.

Mokar je zasuknil stol, da je zahreščal pod težkim telesom, snel naočnike in ga motril.

»Ali prav slišim? Kako praviš?«

»Da bi bil še ta teden pri Vas, potem bi šel.«

»Torej si se preobjedel tudi ti in kruha pijan tiščiš proč.«

Mokar je vstal in začel hoditi gor in dol, da so škripale deske pod nogami. Nič ni pogledal Janeza, ki se mu je plašen umaknil k peči. Oba sta molčala.

»Gospod,« je zajecal Janez. Sam Bog ve, zakaj mu je rekel gospod, ko mu ni še nikoli ušla taka beseda.

Mokar je obstal in topotnil z nogo.

»Ne boš me žalil za slovo! Le poberi se, sitost presita!«

Kakor se je ustrašil Janez svoje besede, tako se je kesal Mokar pri tej priči, kar je izrekel.

»Ne jezite se, lepo Vas prosim; ali sem Vas kdaj žalil vsa leta? Čemu bi Vas to uro, ko mi je samemu hudo.«

Mokar je obstal, pomolčal, ga pogledal in nato povabil k mizi. Sedla sta.

»Torej razodeni mi, kaj te žene proč. Povej mi po pravici.«

»Denar!«

»Kaj se pravi to?«

»Da bi bil prej v kajžici z Ančko.«

»Torej ženska, ne denar.«

»Ona, res.«

»In kje je tista služba, ki bo boljša od Mokarjeve?«

»V Ameriki.«

»Janez, Janez! Torej tudi ti si okužen.«

»Še sanjalo se mi ni o tem in več sem mislil na smrt, nego na Ameriko. Ali sedaj pa moram. V par letih zaslužim, da Vam plačam kajžo, ali me pa tamkaj pokopljejo. Tako je sklep in izvedem ga.«

Mokar je skomizgnil z rameni.

»Bog ti daj srečo. Žal mi je za te, toda nič ti ne branim. Povem ti pa, če se pokesaš, Janez, tebi bodo pri nas vrata vedno odprta. V soboto te plačam. Z Bogom!«

Mokar mu je pomolil roko. Stisnila sta si desnici, kakor dva prijatelja, in hitro sta se razšla ne zaradi jeze, ampak ker je bila obeh bridkost resnična in velika.

Mokarju je bilo Janeza tako žal, da celo ženi ni razodel svoje žalosti, Janez je pa molčal in hodil kot senca okrog hiše. Na vsak kot, na toporišča, na voze, na živino, na plot, ki ga je tolikrat popravljal — na drevesca, ki jih je sadil — na vse je bil privezan s stoterimi vezmi — in ko se je od vsega tega trgal, ga je bolelo in rezalo v dušo. Nihče ni slutil, kaj se godi v njem, edino Ančka mu je brala žalost iz oči. Čim bolj se je bližal zadnji dan, teže ji je bilo. Med tednom se je tolažila, češ Janez je tako moder, najboljši je ukrenil, in božja poizkušnja je to zanj in zame in pokore nekaj. Zadnji dan pa ni zmogla nobene misli več; v drvarnici je pokleknila predenj in dvignila roke:

»Janez, ostani, grem jaz; tri leta niso večnost. Bog je tako dober.«

In on je stisnil njene povzdignjene roke in jo potegnil k sebi.

»Ančka, grem, vidiš, samo zato grem, ker si ti edina na svetu in je ni nobene več zame.«

V soboto sta se z Mokarjem pobotala za plačo. Gospodar mu je navrgel par desetakov za popotnico. Janez se je branil.

»Vzemi, naj bo za božji denar tebi in meni. V trpljenje in nevarnost si greš služiti ženo. Bog naj ti blagoslovi poštenje, kakor očaku Jakopu. Kajža te počaka, zanesi se name!«

V nedeljo je Mokar postavil pri obedu pred družino veliko mero boljšega vina. Sam je natočil in napil Janezu in ga pohvalil za zgled in posnemanje.

FRANC RAVNIKAR: TEŽA ŽIVLJENJA.

Družina je vsa osupla strmela v tako novico, Ančka je zbežala v kamro, Mocarica je šinila kvišku, se uprla v boke in sakala z odprtimi ustmi in jezna pogledovala moža in Janeza, dokler ni izustila: »In vse to za mojim hrbtom« ter odkurila iz sobe.

Janez je zahvalil gospodarja in se poslovil od družine:

»Nikar kaj ne zamerite.«

In ko jim je začel segati v roke, se je Lukec obrisal z rokavom, ženske so iskale predpasnike, celo Miha je izjecal zadnji:

»Oh, oh, zakaj greš.«

Vsi poparjeni so vstali od mize in se razkropili, Janez je pa zadel kovčeg, da gre h kajzarju Antonu.

Mocar je gledal s hodnika.

»Janez!«

Namignil mu je z glavo in ga poklical gor.

»Do nje moraš, do mame!«

»Ves sem zbežan,« se je opravičeval Janez in šel za Mocarjem v sobo.

»Mama, ne jezite se. Menda je tako božja volja.«

»Veš kaj, ne bil bi šel, da sem kaj vedela. Treba ni tega, zares ne. Ker ste pa tako skrivali, kaj morem zato?«

»Mama, saj se kmalu vidimo in potem bomo sosedje, kajne. Ančko Vam priporočam, mama. Imejte jo radi, do smrti bom hvaležen.«

Janezu se je tresel glas.

»Ne boj se zanjo. Z Bogom!«

»Z Bogom!«

Sedaj se je tudi mami stožilo za hlapcem in oponesla je možu: »Bolje bi bilo, da bi mu bil popustil pol tisočaka, kakor pa da je prišlo tako.«

Mocar je nekaj zamrmral, šel vun na hodnik in zaklical:

»Miha, naprezi in potegni Janeza s kolesljem. Od naše hiše ne bo hodil peš.«

Kmalu je zacepetal Rigo z dvorišča, družina je gledala za vozom, Ančka se je skrivala za oknom. Janeza je tiščalo v grlu, da ni zinil besedice z Mihom.

Ko so odšli ljudje k nauku, je hitela Ančka po stezah proti domu.

Za vratmi na klopi je stal ameriški kovčeg, oče Anton, mati in Janez so sedeli za mizo, kjer je bil hleb kruha in velik nož ob njem.

»Pozdravljena!«

Janez ji je šel naproti, jo prijel za roko in jo posadil medse in med mater.

Ko je videl, da ima vse objokane oči, jo je izkušal razvedriti.

»Kaj se bojiš! Vesela bodi. Glej, s starši smo se že domenili in sedaj še s tabo. Poglej, Ančka.«

Janez je potegnil zavoj hranilnih knjižic iz žepa.

»Spravi tole. Kar zaslužim, pošljem tebi, da takoj naložiš na obresti. Če bi se mi pa kaj primerilo, je to tvoje; oče in mati sta na pričo. In da bo držalo, zato sem napisal tudi oporoko. Tukajle je v pismu.«

»Lepo te prosim, nikar tako ne govori!«

Ančka je pričela ihteti.

Vsi so dolgo molčali, na mizi so bile knjižice, pod stropom so brneli roji muh.

Oče Anton je pogledal na uro.

»Kdaj gre vlak? Če res moraš v mesto, ali bi pa pri nas prenočil.«

»Moram. Kar grem.«

»Ančka, ponesi mu kovčeg. Jaz grem tudi z vama.«

Mati je pokrila drugo ruto, Ančka je poiskala pisani svitek. Pri vratih je pokrižala mati bodočega zeta in se mu sklonila k licu ter ga poprosila:

»K spovedi pojdi! Nevarno je na morju!«

Janez je zardel in stisnil roko materi.

(Dalje.)

JUTRO.

Zložil Al. Remec.

V jutro je planila vojska mlada,
svetla armada solnčne luči,
jezdci brodijo v meglo nad svetom,
ščit se ob ščitu, kopje ob kopju blešči.

V jutro razpenila noč se je v solzah prečuta.
Sila ti kruta, moje nemoči obroč,
kdo te zdobil je? — Kakor jutranjo misel
čutim, mladost, te in tvojo nevklenjeno moč.

FRAGMENTI IZ »TRENTARSKEGA ŠTUDENTA«.

Zložil Josip Lovrenčič.

PROROKOVANJE.

Z zenita je bleščalo solnce. Naš sholar
popoten
prišel je po nadiški cesti v krejsko vas:
bled kakor marmor mu je bil obraz,
oči izraz
je bil kakor prihodnost moten.
Živ čudež bil je, bil prikazen
in ljudstvu je strmečemu prorokoval prijazen:

— Poslušajte me, starčki sivolasi
in ti mladina, plod še ne rojenih dni,
ko pridejo v deželo taki časi,
da se železna kača z rdečimi očmi
bo zvito vila čez ravni,
takrat očistite srcé
in čakajte:
vojak se kmetu bo pridružil
in kmet, ki tisočletja je tlačnil,
bo vničil vse in vničen s svojo krvjo svojo
last nahranil . . .

In tákrat, tákrat se bo konec bližal,
kedór ostane, se pred njim bo križal;
devet žen bo možá iskalo,
oddaleč hrepenenje njih ga vgléda,
a ko približajo se mu — obstane jim beseda:
zijalo jim naproti bo trhnjivo tnaló! — — —

Večer se je nagíbal, zapustil sholar je vas,
a v vasi je ostal njegov prorokujoči glas:
srce ga je sprejelo, vase skrilo,
ga oplodilo
in dan za dnem
pričakovanja srp blesti ob njem:
— Kdaj glas bo dozorel v že sklonjen klas? —

RELIEF V KRNU.*

Prolog.

Jesenski podvečer na zlate solnčne strune
prepeva Krnu svoj pozdrav v slovó,
a tam nad njim prihaja mrak že s srpom lune,
da bi oblakov žito žel mu nad glavo . . .

Sholar gre svojo pot . . . Pa kaj,
mu je oko v sijaj
večera zastrmelo?
In srce, kaj mu je vzdrhtelo?

Okó mu odgovarja:
Stoletja vidim in se veselim in me je strah!
Srce ga opozarja:
Jaz večnost slutim, čutim, da sem prah!

Oko se ne nagleda in strmi, strmi v zamišljeni
obraz,
ki v Krn ga vseh umetnikov umetnik — čas
stoletja, tisočletja z dletom strel je izklesál:
visoko čelo: misli v njem, da planejo med
svet, ga prerodijo,
oči so temne: večnost govorijo,
in ustna: nema so, a človek bi ob slutnji
njih besed
na zemljo pal in v mozgu čutil led:
prorok iz tisočletij je za tisočletja vstal!

Jesenski podvečer na zlate solnčne strune
dopel je Krnu svoj pozdrav v slovó,
a tam nad njim je vstala noč in s srpom lune
gre žet oblakov žito čez nebó.

Sholar gre svojo pot, samotno pot . . . Nadiža
od daleč mu šumi,
ne zmeni misel nič se mu za šum, obrazu v
Krns se bliža,
da ž njim se svobodno razgovori . . .

* Pod vrhom Krna na zapadni strani se vidi izrazito začrtan moški obraz v profilu.

TUBEROZA.

Zložil Jos. Lovrenčič.

V japonski vasi tuberoza
zeleno živi in belo dehti
zaljubljene misli
do srčne krvi.

Ti! . . .

Tebe ni.

Hrepenenje se odbilo je od štirih sten
in se vrnilo je v srcé
in pije svojo kri
in mre.

SLOVENSKO-HRVAŠKI KATOLIŠKI SHOD:
SPREVOD SLOVENSКИH NARODNIH NOŠ.

UMETNOST.

Referat dr. Iv. Steleta na IV. katoliškem shodu v Ljubljani.

Drejšnji katoliški shodi so nekatera tozadevna vprašanja že zadostno preresetali, zato se hočem omejiti posebno na dve točki: 1. naše stališče do umetnosti sploh; 2. naše stališče do starih umetnin.

I. Umetnost je ena izmed instinktivno zasledovanih smeri udejstvovanja človeškega duha. Reči, ki jih rabimo ali ki nas v vsakdanjem življenju obdajajo, hočemo videti lepo izdelane, okrašene. Dogodke in predmete, ki jih doživimo ali zasanjamo, hočemo fiksirati v podobi; čuvstva, ki nam ob danih momentih polnijo srce, hočemo materialno izraziti, jih drugim razodeti in sebi ohraniti. Tako je umetnost v svojem bistvu ozko zvezana z našim žitjem in bitjem kot njegova spremljevalka in deloma kot njegov izraz. Ona je ozko zvezana z našo kulturo kot eden najsilnejših njenih izrazov. Je nekaj osebnega in nekaj vsakdanjega, pa tudi nekaj splošnega, nad večje časovne dobe se dvigajočega. V svojem bistvu in osnovnem namenu je le ena in stroga ločitev takozvane visoke ali prave umetnosti, ki naj je nekaj samostojnega, in kraseče, vsakdanje umetnosti, ki naj je nekaj manjvrednega kot ona; kakor tudi stroga ločitev posvetne in cerkvene ali verske umetnosti je brez prave podlage, izrodek strem-

ljenja po klasificiranju. Posvetna in prav tako cerkvena umetnost krasi ali pa izraža ali fiksira gotova čuvstva in razpoloženja. Tudi če krasi ali tvori prostore zbirališča vernikov ali predmete, ki služijo liturgičnim namenom, je po svojem namenu in pomenu ozko sorodna s takozvano posvetno. Osnovno načelo za okusno in logično okrasitev katerekoli reči pa mora biti podreditev in prilagoditev umetnosti namenu in pomenu krašene reči, iz tega se razvije sama po sebi smotrena simbolika, ki edina zveže kraseči del in praktični potrebi služeci predmet v eno enoto, v organizem. Pri krščanski cerkveni kraseči umetnosti pa igra poleg simbolike smotra predmeta še druga simbolika zelo veliko vlogo, to je verska simbolika, ki tudi kraseči del prepoji z odsvitom idej, v katerih službi so predmeti. Ta simbolika se je razvila deloma v prvih krščanskih časih, deloma v srednjem veku in je dandanašnjega časa ohranila nenavaden čar in jo radi porabljam. Tu pa se kraseča in izrazna takozvana visoka umetnost (tudi umetnost v pravem pomenu besede zvana) ozko stikata. Pri umetninah, ki izražajo čuvstva ali so izraz fantazije, seveda igra osebnost umetnikova glavno vlogo in pri teh se verska in posvetna umetnost ostro ločita, tako da ima

načelo, ki se tolikrat čuje, do gotove meje le svojo opravičenost. Za dela cerkvene umetnosti je zmožen samo umetnik, ki je sam veren in prepojen z verskim duhom; vendar to velja le do neke gotove meje, in gotovo je, da je večina umetniških del za cerkve takih, kjer kraseča, splošno človeška stran prevladuje; da se tej zadosti, je pa potreba samo zdravega izobraženega okusa in tehnične spretnosti. Seveda ni vsaka tehnika in vsako izrazilo vedno in povsod enako na mestu; posebno kar se izrazil tiče, to se pravi po naravi posvetil ali po zakonih, ki prevevajo naravo od fantazije ustvarjenih materialnih oblik in njihovih senc, ki naj nam idejo, vsebino napravijo dostopno in razumljivo, moramo priznati, da so nekatera naravnost nezmožna za cerkvene umetnine; zato je nujno, da umetnik, ki za cerkev dela, svoje zmožnosti podredi namenu, za katerega dela, kot se to zahteva od njega, če dela za kakkoli namen neverskega in necerkvenega značaja.

Napačno pa je načelo, da je kak način umetniškega izražanja samo ali v prvi vrsti cerkven ali najbolj cerkven, kot se je za take proglašalo srednjeveške stavbinske sloge, in so se njihovi zastopniki bali modernih stremljenj. Umetnine vendar ne napravi cerkveni slog, ali tehnika, ampak duh, ki jo preveva, vkolikor ta v danem slučaju vpoštev pride, posebno pa posvečenje ali blagoslovljenje. To dvojje je bistveno in ni vezano na noben slog, na nobeno tehniko, ampak samo na zunanjo dostojnost za vzvišena opravila in praktično porabnost.

Glavni rezultat tega razmišljanja bi bil, da z našega stališča ne odločajo čisto umetniške kvalitete, ki so v tehniki, v izrazilih, v združenju ideje, čuvstva, krasečega namena z materijo, kateri ga je treba utelesiti, ampak edino vsebinska stran, za katere oceno veljajo ista načela, kot jih je postavila krščanska etika in estetika za nravno življenje; kar je slabo, ostane tudi v umetnini z največjo umetniško spretnostjo izraženo, slabo; kar je grdo, grdo. — Umetnost govori človeku, ima vpliv nanj, ker je po svoji vsebini izraz idej in stremljenj tistega, ki jo ustvarja; zato moramo zahtevati od nje vsebinsko toliko kot od vsake javne vzgojne institucije. Naš namen pa tu ne more biti, postavljati načel v tem zmislu, to spada v delokrog umetnostnega filozofa in moralista, ki pa s svojega stališča ni upravičen izrekatí sodbe o zmožnostih umetnika kot umetnika, ker je zato vsebina postranska reč, ampak le obsodbe umetnika kot človeka.

Drugi rezultat bi bil, da je ideja napredka umetniških idej in tehnike popolnoma združna

s krščanskim stališčem. Krščanstvo ima edino pravico zahtevati zase to, kar zahteva vsak, ki ima v svoji službi tudi umetnost: da njegova temeljna načela in praktične potrebe vpošteva in se ne obnaša kot gospodar v hiši, v kateri je gost.

II. Prehajam k drugi točki o razmotrivanju našega stališča napram starim umetninam.

SLOVENSKO-HRVAŠKI KATOLIŠKI SHOD:
 POSLANCI IN ŽUPANI NA ČELU SPREVODA.

Umetnina je, kakor smo poudarjali, izraz človeškega čuvstvovanja, fantazije ali stremljenja za okrasitve predmetov vsakdanje porabe. Zato je umetnost eden glavnih svedokov vsakokratne kulture, njen spomenik prve vrste. Čuvstvovanje in fantazija, kakor vsakovrstna instinktivna stremljenja kake dobe imajo gotove skupne poteze, ki nam postanejo jasne šele, ko je doba minula, ko se je zadostno oddaljila od nas; na te skupne poteze duševnega življenja kake dobe oprti, pišemo njeno zgodovino; zato nam je vsak tozadeven dokument prežitega časa dragocen, ker nas v eni ali drugi smeri pouči o njem. Naravnost prirojeno nam je spoštovanje do starega, nekaj častitljivega vidimo v njem. Mi sodobniki sicer kritiziramo, zahtevamo najrazličnejše, ko pa bosta dve generaciji prešli, bo to, kar je nam vsakdanje, pomanjkljivo, postalo zanimivost, predmet študija, predmet, ob katerem se bodo vzbujala čisto posebna čuvstva in razpoloženja, ki jih mi nismo nameravali in — tudi ne slutili, — takrat ne bo več govoril spomenik samo kot dokument naše tehnične kulture, ki je posplošena in za sodobnike vsakdanja; tudi ne samo ideja, ki jo izraža in ki je morebiti posneta po kakem velikem, nam vsakdanjem delu, in ravno kot posnetek nam novo delo ne govori, kot bi lahko. Do tistega časa bodo pozabljeni tudi duševni boji, v katerih smo živeli, pozabljen odpor, ki je vladal v duši ene strani proti delom druge; naš čas bo samo epizoda velikega razvoja narodov, in kar bo spomenikov ostalo, bodo samo nagrobni križi sedanje kulture. De mortuis nil nisi bene! — Kdor se bo ustavil ob njih, bo ginjen na spomin na preteklost, na dogodek, na kateri se nanašajo, na usodo ljudi, katerim so postavljeni, ob samih izraznih sredstvih, ki so bila čisto druga, za novi čas mogoče naivna ali celo zaostala ali perverzna, — a vsega tega vnuk ne čuti, on vidi in čuti samo spomin preteklosti. Mogoče pa je še narava storila svoje: Poslopje je razpadlo, kamen se je razdrobil, zemlja je bujno poganjala svoje zelenje vsako spomlad okoli njega, oprijel se ga je mah, bršljan, divja trta, — narava je ustvarila iz dela človeške roke in spretnosti nov spomenik, ozko zvezan z okolico: Umetnost, delo narave, zgodovinski spomin — vse se zliva v eno noto, ki vzbuja v nas neko posebno razpoloženje: včasih je melanholija, včasih spoštovanje ali občudovanje, malokdaj samo uživanje umetniških vrednot, ker stopijo tu že v drugo vrsto.

Že ob začetku smo poudarili, da je umetnina izraz vsakokratnega naziranja, iz česar sledi, da je posebno verska umetnina ozko zvezana z

verskim čuvstvovanjem in stremljenjem. Umetnine posameznih dob so vendar najlepše in najjasneje govoreč dokument. Posebno vrednost pa dobi verska umetnina po blagoslovljenju ali posvečenju v verski, bogoslužni namen. — In če se že postara v tej službi, — ali jo bomo zavrgli? Nikakor ne! Njena vrednost je sedaj postala druga. Poprej predmet praktične porabe, je postala sedaj dokument preteklosti, blagoslovljenje oziroma posvetitev pa ji daje še neko posebno častitljivost, radi katere jo moramo še bolj spoštovati. To je naravno. In zato je razumljivo, da je ravno Cerkev, kot upraviteljica verskega premoženja in verstvu posvečenih predmetov, od začetka skrbela tudi za take predmete, ki so se postarali v njeni službi in postali neporabni; da je zabranjevala, da bi jih zavrgli, posebno pa da bi jih prodajali, ker to zadnje vodi pogosto do porabe teh posvečenih predmetov v necerkvene ali pa celo naravnost v svrhe, ki so z verskega stališča perhorentne.

Dokaz za to skrb Cerkve za njene starine je n. pr. določba carigrajskega cerkvenega zbora l. 869., ki določuje, da je dovoljeno posvečene reči prodati samo, če se s tem odkupi sužnje. Drugače so vsi prizadeti izobčeni. Dalje n. pr. kanična določba Pija II. l. 1464., ki prepoveduje prodajo cerkvenih in cerkev krasečih reči pod kaznijo ekskomunikacije. To določbo je potrdil Pij IX. l. 1869. Dokaz za tozadevno skrb Cerkve so odločbe sinod in škofijskih ordinariatov glede prodaje in ohranitve starega. Dokaz za to je pri nas n. pr. Društvo za krščansko umetnost, ki je v najožjih stikih z ordinariatom.

Toda nič manj ohranitve vredni kot cerkveni umetniški predmeti so drugi izvun cerkvene porabe stoječi spomeniki. Spoštovanje do njih je postalo v zadnjem času nekako moderno. Izraz temu so razne javne institucije, pri nas posebno c. kr. centralna komisija za varstvo spomenikov in društva za ohranitev domačega značaja. C. kr. centralna komisija razteza svoj delokrog na vse javno umetniško premoženje, h kateremu prišteva tudi cerkveno premoženje, ker služi javnim svrham. Njena glavna naloga je gledati, da se nepotrebno ne odstranjajo stare umetnine in da se njihov obstoj eventualno tudi z državno pomočjo zagotovi. Vendar pa se je posebno v najnovejši fazi svojega razvoja odločno postavila na stališče, da ne gre nasprotovati zahtevam kulta. Pomisliti je treba, da smo ravno v najbujnejšem razvoju c. kr. centralne komisije; da se nazori zadnja leta hitro kristalizirajo in marsikaka sicer nerazumljiva reč je razložljiva iz dejstva, da smo v naj-

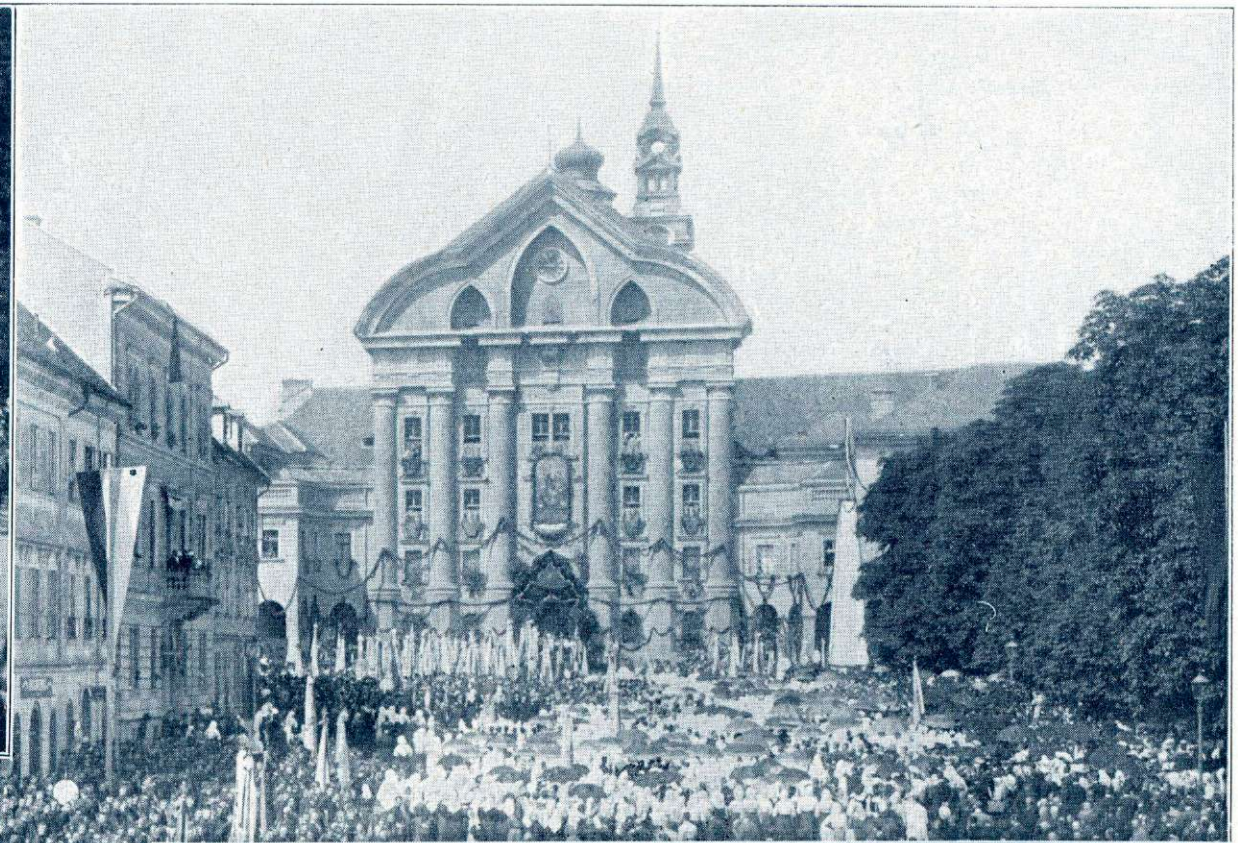
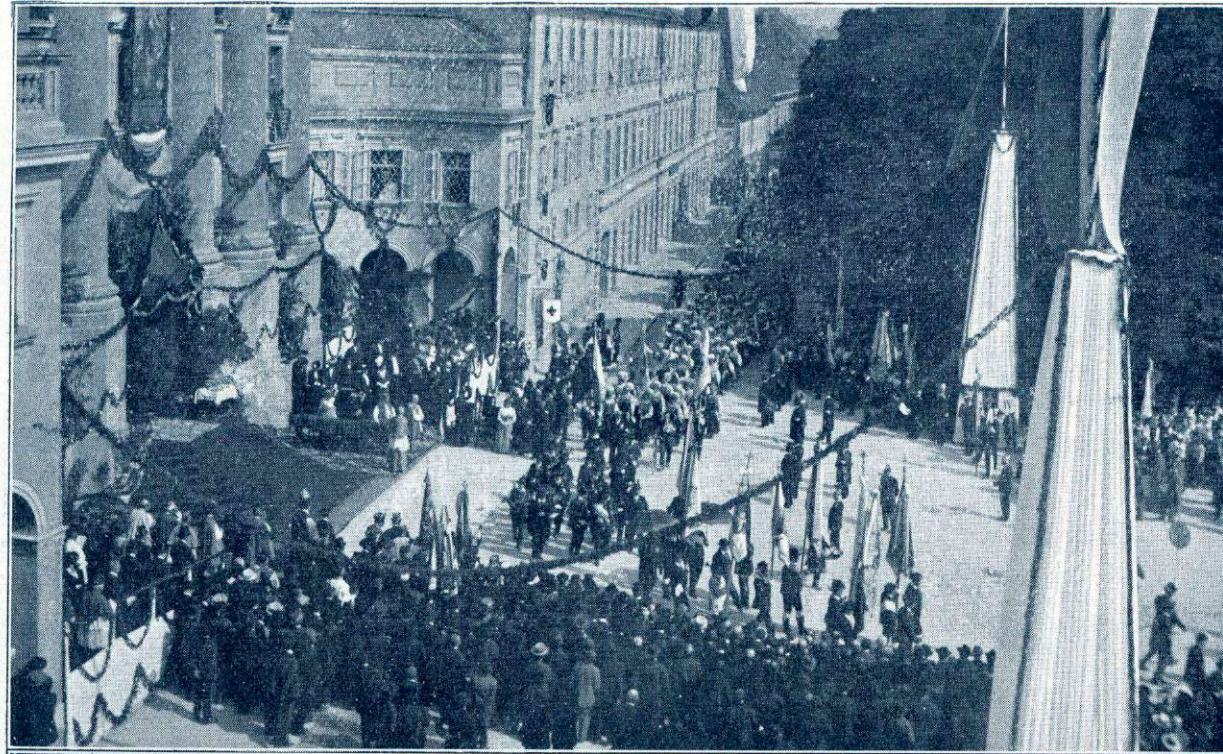
bujnejšem razvoju iz zastarele, okorele institucije v moderno, tozadevnim zahtevam sedanjosti odgovarjajočo. Iz birokratične institucije, kakor je bila ob svojem začetku, se v zadnjem desetletju c. kr. centralna komisija pretvarja v znanstveno fundirano, vsem zahtevam modernega varstva spomenikov odgovarjajočo. Za svoje uradnike zahteva potrebno znanstveno predizobrazbo, ki naj bi šla nekako paralelno oni instituta za avstrijsko zgodovino, namenjeni arhivnim uradnikom. Drugo važno načelo, ki se je postavilo, je načelo avtopsije; uradnik mora predmet, s katerim ima opraviti, sam poznati in le na podlagi tega poznanja izreči svoje mnenje. On mora imeti v evidenci stanje vseh spomenikov svojega okrožja, to pa je mogoče le, če je stalno v ozemlju samem, ne pa v centrali; ta zahteva je povzročila decentralizacijo organizacije z ustanovitvijo deželnih uradov; centralni urad na Dunaju pa si je pridržal samo najvažnejša vprašanja, izposlovanje podpor, dajanje direktiv, posebno pa izobrazbo sposobnih uradnikov in izdelovanje umetnostne topografije. Tekom zadnjega poldrugega leta so se ustanovili taki deželni uradi na Tirolskem, Štajerskem, Primorskem, Češkem (češki in nemški), Solnograškem, Dalmaciji in dve ekspozituri v Linzu in v Ljubljani. Deželna konservatorja sta povsod dva: eden umetnostno, zgodovinsko izobražen, čigar mnenje je merodajno za umetniško, zgodovinsko in spomeniško vrednost predmeta in njegovo ohranitev; drugi pa arhitekt, ki je merodajen v tehničnih vprašanjih in pri novih stavbah. Obenem so nameravali to novo organizacijo, ki za enkrat nima zadostne zakonite zaslombe in je navezana najbolj na spoznanje strank, da je njeno stališče pravo, opreti na spomeniški zakon, katerega so pa umeknili. Osnovna poteza tega novega razvoja in tudi nameravanega zakona je: varstvo sedanje umetniške posesti, vkolikor je to združljivo z namenom, kateremu umetnina služi. Iz tega izvira posebno ozir na liturgične, praktične, higiénične in varnostne zahteve.

V devetnajstem stoletju smo preživeli veliko dobo umetniške nekulture, okus je popolnoma podivjal; različne aprioristične estetiške teorije so zmešale glave, tako da smo izgubili zmisel za umetnino kot produkt časa, kot predmet, ki ima svoje življenje za seboj, ki na sebi nosi znake prežitih dob, — iz tega je sledila zmota, da mora imeti umetnina enoten slog, in kjer ga ni bilo, so ga umetno naredili; tako smo izgubili nebroj

nadvse zanimivih skupin umetnin, ki so posamezno pohajale iz različnih časov, a so bile v svoji skupnosti polne razpoloženskih vrednôt; usoda jih je združila v enoto, ki je bila večinoma vsekdar zelo slikovita in navadno posameznosti zelo srečno prilagojene druga drugi. Tisti čas podiranja starega in na njegovo mesto postavljanja psevdostarega je srečno za nami; danes lahko rečemo, da je zanimanje in razumevanje za vrednost starine postalo splošno. Cerkev in država zastavljata svoj vpliv, da bi ohranili, kolikor se da še rešiti in kar je ušlo dobi modernih ikonoklastov. Vendar stari nazori in stare aprioristične teorije posebno v masah še dandanes živijo dalje; boljši okus razumevanja za kvaliteto, ki se širi iz velikih mest, le počasi prodira na provinco; navadni ljudje, semintja pa tudi še izobraženci, se dajo zapeljati od židovskih agentov, da starino, dediščino svoje hiše ali cerkve, ki ima poleg umetniške in starinske navadno še materielno vrednost, prodajajo ali celo zamenjajo za kvalitativno in umetniško manj vredno blago. Proti temu je mogoče uspešno nastopiti samo z izobrazbo ljudstva, na drugi strani pa se temu precej odpomore z ustanovitvijo provincialnih in škofijskih muzejev. Med ljudmi in faktorji, ki so varuhi cerkvenega umetniškega premoženja, je treba širiti spoznanje, da predmet, ki je opravil svojo službo na mestu, za katero je bil narejen, in ga gospodar ni več voljan vzdrževati, spada samo v pokrajinski oziroma škofijski muzej. Tudi tu sicer večinoma izgubi tisti pomen, ki ga je imel v zvezi z okolico, v kateri je služil svojemu namenu; vendar pa tu dobi nov pomen kot spomenik kulture domačega kraja; to vrednost pa popolnoma izgubi, če ga prenesemo v inozemstvo, kjer največkrat sploh ne najde razumevanja in si modri ljudje belijo glave nad njegovim pomenom in namenom.

Da bomo v teh smereh kaj dosegli, potrebujemo najprvo pregleda čez umetnostne spomenike naše domovine, ki ga dosežemo s popisom in inventarizacijo. Pri ohranjevalnih delih ali pri predelavanjih, ki jih diktirajo praktične potrebe, je potreba zadostne kontrole od strokovne strani, kateri pri nas na Kranjskem o vsem odgovarja Društvo za krščansko umetnost; v spornih ali bolj važnih vprašanjih je najboljšo, da se sporazumeta tozadevna diecezanska institucija in c. kr. centralna komisija za varstvo spomenikov; zelo važen pa je tudi pouk ljudstva in faktorjev, ki so varuhi umetnostnih spomenikov.

SLOVENSKO-HRVAŠKI KATOLIŠKI SHOD: MANIFESTACIJA NA KONGRESNEM TRGU. — ZGORAJ: DRUŠTVA DEFILIRAJO PRED CERKVENIMI DOSTOJANSTVENIKI. — SPODAJ: NA MESTNEM TRGU.

S POTI.

Piše Izidor Cankar.

Firenze.

Ko sem se dovolj dolgo potikal po hotelih, mi je pensija, v kateri sem sedaj nastanjen, naravnost oddih; vsaj zelo prijetna izprememba. Hiša je ravno dovolj velika, da ni dolgočasna, in dovolj majhna, da je domača. Soba mi gleda na široki, plitvi Arno in na gričevje onkraj nje. Jutra so zgodnja in prihajajo takoj z vso močjo v sobo. Ko zvečer truden in za spoznanje žalosten slonim ob oknu, se ustavljajo spodaj na cesti možje s tatinskimi obrazi in ženske z božjastnimi obrazi, večkrat so tudi prav taki otroci z njimi; gitare imajo in pojejo del amooreee. Tedaj se začno odpirati vetrnice na naši hiši, ljudje prihajajo k oknom, dovtipi gredo od sobe do sobe v vseh jezikih in smeh; potem zavijamo palanke v papir in jih mečemo pevcem na cesto. Mislimo si, da uživamo Italijo; pevcu nič ne mislijo, vsaj na to ne, kar pojejo. Ko odidejo, pridejo drugi, prejšnjim podobni, in pojejo del amooreee.

Obedujemo skupaj pri eni sami veliki mizi. V pročelju sedi hišna gospodinja, potem se vrstimo gostje. V razvrstitvi ni pravega reda; gospa nas razpostavlja, kakor se ji najprimerneje zdi, in opazil sem, da slutiti in zadene, v katero družbo kdo spada. Karlo, ki je prišla predvčerajšnjim (z menoj je izpregovorila par besed kot s površnim znancem, s Fritzem se hladno pozdravljata, kot bi se nikoli ne bila videla), je posadila med starejšo, solidnejšo družbo, zraven nje pa mladega Montañesa, »našega malega Španca«, kakor ga imenujemo med seboj, ki jo ves čas gleda s svojimi velikimi očmi in belimi zobmi, zardeva, kadar govori z njo, in sploh dela njej in nam vsem veliko zabave; Karla se igra z njim kot mlada mati s prvim otrokom in ga ima vedno ob strani; ko smo snoči sedeli po večerji v majhnih skupinah v salonu, se Karla nenadoma bučno in od srca nasmeje, mu seže z obema rokama v lase in ga strese: »Kaj je ljubezen, ljubo dete? Da Vam rojijo že take misli po glavi? Pazite!« On jo je nekaj časa začuden gledal, ves ožarjen, ali od sreče, ali od sramu, potem so se mu oči napolnile s solzami in je šel vun. »Dober fant je,« pravim o njem. Karlo imamo za pametno žensko, ki je le nekoliko nervozna in potrebuje počitka; to da je tako v njenem poklicu; v tujsko knjigo se je vpisala »actrice de Varsovie«.

(Dalje.)

Gospa v pročelju je živa taktirka naših obedov. Ona ve vse, zna govoriti z vsakim in vsemi. Reči, ki se prijetno slišijo, zna povedati v vseh evropskih jezikih. Zna pogovor na pravem koncu začeti in ob pravem času ustaviti. Naše želje pozna, preden jih imamo, in nam zna svoje lastne podtekniti. Če je jed slaba, je ona prva, ki toži o nedostatkih italijanske kuhinje, in kadar ji pri-trdimo, nam zanesljivo dokaže, da je njena pensija še najsolidnejša v Florenci. Kadar pride nov gost, je njena skrb, da ga vpelje. Fritz jo nagovarja »ma mère«.

Njej nasproti, na drugem koncu mize, sedi njena hči, signorina Ada, ki je šele pred letom dni prišla iz nekega švicarskega zavoda in izkuša sedaj nadaljevati veselo pensionatsko življenje, kolikor ji hudi pogledi matere dovoljujejo. Še nihče ni odšel iz hiše, da bi ga ona pri prihodnjem obedu ne karikirala; našega malega Španca se upa posnemati celo v njegovi pričujočnosti. Fritz je najboljša prijateljica, od trenutka, ko je stopil v hišo; po kosilu bereta skupaj Leopardija, po večerji igrata četveroročno; kadar sva sama, jo imenuje »našo vitko grlico«. Morda je več kot prijateljstvo, kajti »jaz sem proklet človek«, mi je nekoč rekel, »kamor pridem, se mi naredo sitnosti«. Zadnjič je imel pri mizi nov, temnordeč robec v zgornjem žepu; videl sem, da ga je med juho vzel, nanovo preganil in poljubil; Ada je tačas zatisnila oči in komaj opazno iztegnila svoj vitki vrat proti njemu. Vse to je trajalo samo trenutek in niti gospa v pročelju, ki vse vidi, ni zapazila tihega pogovora. Začuden sem pogledal Fritz, ki mi sedi nasproti, toda on se mi je nasmehnil s svojim laskavim, nedolžnim nasmehom in rekel:

»Seveda, seveda, predragi!«

Seveda. Ta čudni dečko nima miru in je samo tedaj dobre volje, kadar kaj snuje. Stavil bi mnogo, da je to neumnost začel zaradi Karle; pokazati ji hoče, kako je brezpomembna in kako njena navzočnost ne more niti zadržati, niti izpremeniti dogodkov. Karla je preveč izkušena, da bi ne videla tega flirta, toda obnaša se čudovito mirno. Z Ado ravna še bolj materinsko kot z malim Špancem in zdi se mi, da jo skoro ljubi. Danes popoldne sem pisal pisma v bralnici in sem slišal naslednji pogovor med njima:

»Ali niste šli nikamor vun?« je vprašala Ada, ko jo je našla samo pri knjigi.

»Ne, trudna sem, spočiti se moram.«
 »Ali ste bolni? Ali pokličemo hišnega zdravnika?«
 »Ah ne, le trudna sem, pusta sem.«
 »Miss Harton je povpraševala po Vas; rekla je, da bo ob petih v kavarni na trgu Vittorio Emanuele.«
 »Ada, pustite me; danes moram biti sama.«
 »Jaz sem nesrečna, kadar sem sama. Ali Vi niste nesrečni, kadar ste sami?«
 »Ne, dragi otrok, jaz nisem nikoli nesrečna.«
 »Vse umetnice so nesrečne; ali ste Vi znamenita igralka?«
 »Saj nisem igralka. Jaz nisem nič.«
 »Ne zamerite, če sem Vas žalila. V tujski knjigi...«
 »Ah, torej sem pač igralka.«
 »Vi me ne marate; kakor z otrokom govorite z menoj.«
 »Ne, Ada; pridejo mi taki dnevi. Hotela bi, da me ohranite v dobrem spominu. Vam ne bom storila žalega.«
 »In zakaj naj bi mi storili kaj žalega?« (Slišal sem, kako je njen tihi glas trepetal.) »Ali storite večkrat komu kaj žalega?«
 »Mnogokrat.«
 »Ali so tudi drugi ljudje Vas žalili.«
 »Mnogi, skoro vsi. Najprej so oni mene, potem sem jaz nje, huje.«
 »Ali niste nesrečni pri tem? Mislim, da nas boli, če sovražimo.«
 »Najprej boli, potem je ugodno. Potem je potreba, da sploh moremo živeti.«
 »Gospodična, ali ste nihilistka?«
 »Ne, drago dete, jaz sem poštena meščanka; naše sovraštvo je globlje, se ne razodeva v besedah in bučnih dejanjih, ampak razjeda počasi in gotovo kakor strup.«
 »Moj Bog, mislila sem, da so le v povestih ljudje, ki vse sovražijo. Vi ste strašni.«
 »Ne, ne sovražim vseh, Ada. Le izvoljene, ponosne in velike, vladoželjne. Samo ti me tudi žalijo.«
 »In ne odpuščate nikomur?«
 »Nikomur. Še nihče ni odšel brez kazni,« je rekla zelo glasno.
 »Kakšne?«
 »Ali Vas ne motimo, gospod? Naša Ada me izpoveduje,« se je obrnila Karla name.
 »Tako bom končal pisanje; bojim se, da sem bolj jaz Vam na poti.«
 »Nikakor; saj nimamo skrivnosti.«
 Slučaj je hotel, da je ta trenutek pridiral Fritz po stopnicah. V rokah je vihtel telegram.

»Pomisli, jutri zjutraj pride Ester z materjo!«
 »Res?«
 »Ta tvoj vražji: res? Kraljestvo bi dal za drugi telegram, da pride drevi.«
 »Čigavo kraljestvo?« sem vprašal.
 »Nebeško,« je rekel in zopet stekel po stopnicah. »Tanti complimenti, signorina Ada,« je še zaklical z vrha.
 Ada je stopila k mojemu pisalniku.
 »Kdo je ta Ester, gospod?«
 »To je njegova zaročenka.«
 Ada me je čudno pogledala, pomolčala en trenutek in potem rekla zamišljeno:
 »Vôtre ami c'est un drôle de type.«
 Pri vratih se je obrnila in ponovila:
 »En effet, un drôle de type. Povejte mu to!«
 Karla je skoro ležala v naslanjaču in leno prelistavala Burlington Magazine.

Firenze.

»Voz čaka, gospod,« je naznanila hišna, ko sva še bila pri zajtrku.
 »Ali ste sobo pripravili za dami, ki prideta?« je vprašal Fritz.
 »Da, gospod.«
 »Brava, brava.«
 Stopila sva v voz. Na oknu je slonela Ada, še jutranja in malo zaspana.
 »Dobro jutro, lepa gospodična!« je zaklical Fritz. »Croyez moi bien que je vous aime!«
 »Non, je ne vous le crois pas.«
 »Mais oui, je vous admire.«
 »Non, vous raillez.« Bilo ji je malo na smeh, malo na jok.
 »Au contraire, je suis follement épris de vous,« je rekel Fritz in si nategnil hlače na kolenih.
 »Ah, pohitite vendar! Vaša zaročenka bo žalostna, če Vas ne bo, ko pride.« Sedaj ji je bilo bolj na jok kot na smeh.
 »Saj res! Daj poženi, mladec,« je potapljal sivega kočijaža po plečih. »Devotissimo servitore, mon amie,« se je nasmehnil proti oknu.
 »Guten Tag,« je rekla Ada in je izginila.
 »Kajne, kako je čedna, naša Ada? V laseh še noč, jutro v očeh. Strl bi jo v pasteto, ves svet bom zgnetel v pasteto in si ga bom serviral za malico.«
 »Zakaj?«
 »Kar tako. Poglej ta dan, mon cher! Gorgona bi oživila v njem. Kaj sem storil, da me Bog kaznuje s to lepoto? Svet bom preustvaril, vse bom preuredil. Solncu bom ukazal, naj vzhaja na zapadu.«

»Zakaj vendar?« Oči so mu bile tako svetle, da sem se skoro bal zanj.

»Kar tako. Kadar bo Ester hotela pogledati na uro, bo moralo posvetiti ob polnoči. Kadar bo hotela senco in mrak, da jo poljubim, bom ukazal, da zaide opoldan. Zvezdam bom rekel, naj rojijo krog najinih glav kakor roj kresnic. Rimski cesti bom zapovedal, naj se poniža do najinih nog. Če pojdeva skoz puščavo, bom rekel, naj rodi drevje in naj stresa na naju cvetje in tihoto z mogočnimi vonji. Kjer sedeva, bom velel, naj bo nad nama senčna trta z zorečim grozdjem. Kadar bo spala, bom ukazal, naj iz jasnega neba prše dišave neodkritih dežel, gore naj bodo črne z zelenimi snegovi. Michelangelov David bo stražil njeno spalnico in Medicejska Venus ji bo pred vrati snažila čevlje.«

Govoril je vso pot, prav do kolodvora. Nikdar ga nisem videl v taki živčni napetosti in ljudem, ki ga ne poznajo, bi se moral zdeti napol blazen. Na peronu mi je še rekel, ko je prihajal vlak v postajo:

»Odpravil bom vsa prometna sredstva. Prenašali se bomo z voljo in z naglico misli, ki ljubijo.«

Medtem se je vlak ustavil; Fritz je motril tujce s polzaprtim levim očesom. Meni je bilo sitno, da sem se vdal in šel na kolodvor, »da bo slovesnost večja«.

»Tam je,« je rekel Fritz.

Tudi sam sem jo opazil. Prihajala je malo nervozno, toda z istim počasnim korakom, ki ga je znal Fritz tako smešno oponašati. Oslabela je bila od tistega časa, kar sem jo videl na Dunaju; ostri zarezi ob ustih so jo delali naravnost staro. Za njo se je smehljala njena mati.

»Grda je,« je zašepetal Fritz in je bil v trenutku ves drugačen.

»Grda ni,« sem rekel začuden.

»Naravnost grda je, mein Schatz.« Potem smo se pozdravili.

»Kako imaš mrzlo roko,« je rekel Fritz Esteri.

»Zadnji čas so mi roke vedno tako mrzle; če si jih denem na čelo, se mi zde kakor mrzle in opolzle kače. Mislim, da je slabokrvnost,« je rekla zelo enostavno in smehljaje.

»Torej kam?« je vprašala gospa.

»Voz čaka pred kolodvorom; sobo sem naročil v naši pensiji. Ali je prav?«

»Prav.«

Pot domov je bila sitna. Vsi smo bili kakor v zadregi. Fritz je govoril malo in je še tedaj gledal skoz okno.

»Kaj je s teboj, Fritz? Izpremenil si se,« je enkrat rekla Ester.

»Nekaj ni v redu; mislim, da bom dobil mrzlico,« je odgovoril in gledal skoz okno.

Ester je molčala in ga dolgo gledala.

Ko sta odšli v svojo sobo, da se preoblečeta, je tudi Fritz hitel, skoro bežal v svojo. Pred vrati sem ga ujel za roko:

»Kaj ti je?«

»Grda je. Sram me je. Zaspan sem.«

Potem je zaloputnil vrata za seboj in jih zaklenil.

Firenze.

Danes smo proti večeru potoma krenili v konditorijo. Jaz sem spremljal gospo, Fritz je šel zadaj z Estero; bila sta obadva zelo resna. Pri mizi ji je Fritz nadaljeval:

»So ljudje, ki enostavno nimajo dovolj zbranosti za zakonsko življenje, ki imajo preveč opraviti sami s seboj, da bi mogli z resnobo misliti na druge. Kako bo človek ljubil in ščitil druge, če sam sebe neprenehoma z nožem zalezuje? Ne vem, če dobro razumeš položaj takega človeka. On je razvožena cesta, ki pelje preko udrtih mostov; kdor je ne pozna, si zlomi vrat na njej. Takega človeka ni mogoče poboljšati, če mu ne preustvariš narave.«

»Značaja pač?« je vprašala Ester tiho.

»Kar hočeš, saj mi ni za besedo. Tak človek ni za življenje. Njemu je pri srcu, da bi vsak dan najrajši pel take pesmi:«

Sklonil se je nad mramorno mizo in jel pisati; Ester je polglasno brala vrstico za vrstico:

Slep biti je premalo in predobro.
Še gluhonem bi bil presrečen.
Več, več. S slastjo bi gledal,
kako mi sahne roka,
minuto za minuto, dan za dnem,
desnica, ki sem držal z njo pero,
ki z njo načenjам kruh,
ki z njo sem dvigal glavo ženi ljubljeni,
da ji poljubim čelo,
ki sem iztezal k zvezdam jo
in širil jo čez polja v hrepenenju,
ta živi, gibčni ud, ki sem jaz sam.
Slasti premalo. Odprl bi si črepinjo
z ljubeznijo kot krasotica
svoj biserni tok, zakladnico lepote,
v krvavem smradu bi možgan užival
in kopal bi se v njem, nosnice širil,
z zobmi bi šklepetal slasti.
Razdeval bi jih kos za kosom,
gnojišče kužno misli, leglo blaznosti,
studeneč strupa, ki kaplje ne potratijo;
razdel bi jih; tedaj bi glavi rekel:
Zdaj vredna si življenja. Živi!

Videl sem, kako je bleda Ester pri zadnjih verzih še bolj prebledela.

»Kake neumnosti so to, Fritz? Ne razumem Vas,« mu je rekla gospa strogo.

»To so slabi dovtipi, ma chère mama. Prosim Vas, dogovorite se z mojim prijateljem, kam pojedemo jutri.«

Gospa ga je še enkrat strogo pogledala — videl sem, da ga bolj ljubi kot zasluži — in se obrnila k meni.

»Glava ni pri vsem tem nič kriva, Fritz, ampak srce,« je rekla Ester.

»Torej srce; dejal sem ti, da mi ni za besede.«

»Ne, to je zelo važno. Ta pesem je slaba.«

»Taka mora biti.«

»Človek, ki bi vsak dan posebe pel take pesmi, bi se vsak dan posebe motil v lastni diagnozi. Bolezen ni v mišljenju, ampak v življenju.«

»Imaš me za ničvrednega človeka, Ester. Dobro je, da se jasno in javno zmeniva, zlasti ker se nemara ne motiš.«

»Ne mislim ravno tega. Tisti človek ni ničvreden, ampak slaboten. Kako meniš, ali je storil veliko težavnih reči?«

»Pač. Ne, mislim, da ni. Najtežje stvari, ki jih je izvršil, bodo soneti.«

»Morda še kaj težjega, toda ne veliko težjega. Ali se je kdaj samovoljno odpovedal kaki želji?«

»Težko, da se je kateri.«

»Ali je kdaj prevzel nase veliko žrtev, da naredi drugemu majhno veselje ali da mu prihrani majhno žalost?«

»To je skoro izključeno. Slabo bi ga moral poznati, da bi mu prisodil kaj takega.«

»Ali kdaj leže žalosten v postelj in si pravi: danes nisem storil nič dobrega?«

»O pač. Dan in noč si ponavlja te besede.«

»Ta človek ni ničvreden. Ali kdaj vstane in si pravi vesel: danes me čaka velika naloga?«

»Ne. Nima nalog.«

»Kako, da se nikoli ne vpraša: zakaj sem?«

»Saj se vpraša in ne najde odgovora.«

»Dokler ne odgovori z dejanjem, ni odgovora.«

»Ali so dejanja težka?«

»Pravijo, da so od začetka težka; potem so lahka. Potem postanejo življenjska potreba. Potem so vse reči v življenju velike. Potem se ne šali več z drugimi ljudmi, da sebe kratkocasi. Toda, Fritz, ti si mi bil v Florenci nezvest!«

»Ne vem.«

»Signorina Ada se pritožuje nate. Svarila me je pred teboj,« se je žalostno smehljala Ester.

»Ah, Ada! Ali je mislila resno?«

»Vsi dobri ljudje mislijo resno; krivico si ji storil.«

»Drugim sem jih več. Bojim se, da jo bom tudi tebi.«

»Ne boj se!«

»Ali hočeš, da pripišem pesmi dva verza?«

»Kako?«

»Tako: Vzemi mojo roko, draga, in me vodi. Ti vidiš.«

»Ne. Vso pesem bi moral izpremeniti.«

»Moje pesmi izidejo pri Vischerju. Ali hočeš, da ti jih posvetim in jim postavim ta motto?«

»Zelo ljubezniv bi bil.«

Videl sem, kako je z naporom pod mizo izvila svojo roko iz njegove.

»Vidiš, treba je, da je človek pameten.«

»Treba je,« je rekel Fritz. »Plačat!«

Z gospo sva se bila tačas zmenila, da pojedemo dopoldne na Viale dei Colli in popoldne v Fiesole.

(Dalje.)

LASTNI PORTRET.

Zložil Milan Kuret.

Tak bil sem; gub globokih v mladem čelu,
v pogledu ogenj blaznosti je tlel,
v besedah, mislih negotov in delu,
mrak črne žali lice je objel;
praznoto v srcu in obupu ščem
in v duši strašen dvom nad vsem, nad vsem.

In zdaj? — Zgladilo se je mlado čelo,
mračan pogled v očeh se mi jasni,
besede, misli vedre, sladko delo
in ciljem novim zdaj srce drhti.
A žali mrak? — Ta z lica ne izgine,
dokler ga groba ne zjasne temine.

SLOVENSKO - HRVAŠKI KATOLIŠKI SHOD:
MLADINA V NARODNIH NOŠAH.

L'ITALIA FUTURISTA.

Spisal Ivan Gruden.

(Dalje.)

Malo let šteje do danes futurizem. Pet let pravzaprav ali javno ne »manifestirano« niti toliko. V Milanu so vedeli, da tam živi neki Marinetti, vedeli so za njegov avtomobil, njegovo libertinsko življenje, in so ga smatrali za skvilibriranega diletanta v literaturi. Zvali so ga po vsej Italiji tepca, glumača, šaljivca. Toda futurizem, s katerim so nevesči mladiči delali kakor s kako novo, še ne patentirano kemično tvarino in jo izlivali iz retorte v retorto, je bil še skoraj neznan.

Po svoji naravi je italijansko občinstvo apatično in nezaupno. Ve iz izkušnje, da literarne šole zrastejo in izginejo od danes do jutri, zato čita na vogalih ulic futuristični manifest z isto indiferentnostjo kakor katerokoli drugo reklamo.

Videli smo manifest in njegovih enajst bridkih paragrafov. Samo na sebi nič posebnega, a vprašanje je, če se ti ljudje smatrajo za resne ali ne. Nekateri florentinski listi to naravnost zanikujejo, med drugimi zlasti mlada revija »Frusta letteraria« (Literarni bič), ki piše v številki 28. junija t. l. »i futuristi e, primo fra tutti, il Marinetti non credono affatto al futurismo«, nimajo v futurizem tiste velike in vzvišene vere, o kateri je že ponovno govoril filozof Papini, florentinski futurist. To se sliši tudi od strani futuristov samih, ki se jezijo takrat, ko se jim kdo smeje v obraz, krohotajo se pa vsakemu v lice, če govori resno o njih »umetnosti«.

Futurizem se je porodil v Italiji iz glave Marinettijeve kakor Minerva iz glave Jupitrove. Toda žalibog je bila njegova glava premalo božansko intuitivna in je le slabo skrbela za smo-

terno odgojo svojega enfant terrible, ki je naglo rastel, veliko jedel, vedno kričal, nikdar spal. —

Revija »Poesia«, ki naj bi bila, oziroma je učinkovito bila palestra za futuriste, je bila obenem jasna negacija vse revolucije stem, da je prinašala poezije znanega florentinskega Carduccijevega epigona Guido Mazzonija in Lipparinija. Futuristi, ki so sodelovali, pa tudi niso prinesli nič novega, samosvojega in karakterističnega, med temi Domenico Oliva in Sem Benelli. Zadnji je popoln, a zelo smešen d'annunzianec. Prilastil si je vse ekstravagance, ki so prišle od zunaj, ter sprejel vse vrste degeneriranosti v umetnosti in literaturi. Preskočil je z nepričakovano lahkoto s poetične na splošno literarno revolucijo in odtod prišel do artističnega, znanstvenega in socialnega prevrata. Ne zavedajoč se, kaj dela, se je nazadnje zatekel h kubizmu ter se zadel ob sodobno moderno francosko. Začel je kot norec, končal pa kot oportunist, kar je toliko kot neodkritosrčen, nefuturist.

V resnici se je rodil oni manifesto della poesia futurista šele takrat, ko je bil Marinetti prečital pesniška dela E. Verhaerena in Walt Withmanna ter se je bil nekoliko seznanil z Gerhard Hauptmannom.

Ko je v oktobru 1911 futurizem zavohal ugoden veter, si je oblekel Pierrotove hlače, se našemil nacionalistično, razvpil korist vojne in vrgel na papir one tri famozne paragrafe dnevnega reda: Naj bodo dovoljene individuu vse prostosti razen ene in ta je: biti strahopetec. — Naj se razglasi, da beseda Svoboda dominira nad besedo Italia. — Naj se izbriše gnusni spomin rimljanske velikosti s stokrat večjo italijansko velikostjo.

Futurizem je zašel tako v nacionalizem ter dosegel rekord oportunitizma in neodkritosti. Postavil je na glavo, ne da bi se zavedal, svoje lastne principe. Propagiral je vojsko in prostost ter ni mislil, da imajo pravico do slednje tudi Arabci in da so njegove proklamacije tiransko restriktivne in despotične, to je — antifuturistične. Hotel je proč s strahopetnostjo, obenem pa je pridigoval razkošnost, neločljivo tovarišico strahu in duševne nizkote. Napadal je rimljanske orle ter se plazil za oskubenimi orli italijanskimi.

Toda dalje. Ali se more v resnici reči, da je futurizem tak, kakršnega imamo danes v Italiji, zmožen eksistence, da je futurizem nekaj čisto novega, neznanega, da je umetnost jutrišnjega dne umetnost prihodnosti (*l'arte di domani e dell'avenire*)? Ne. Futuristi bi morali ustvarjati, a nasprotno obnavljajo. Obnavljanje pa vsebuje v sebi pojem starega objekta. Obrabljene stvari so grde in neprijetne za oko, zakrpane so pa harlekinske. Dalje pa futurizem v absolutnem pojmu ne more bivati. Vsako reakcionarno gibanje je futuristično napram prostosti, a je pasatistično napram bodočnosti. Seicento je futurističen napram humanizmu in tako dalje: arcadia napram marinizmu, romantika napram arcadiji, neoklasicizem napram romantiki, simbolizem in vse oblike moderne slovestva napram neoklasicizmu.

Futurist bi se moral imenovati z večjo pravico Baretta, ki se je uprl umazanostim osemnajstega stoletja in jih ožigosal do krvi. Futurist bi moral biti potemtakem Parini, ki je pomladil našemljeno družbo Metastasijeve Italiette, dvornikov in koket; futuristi bi se morali imenovati Emiliani-Giudici, Settembrini in De Sanctis, ki so s Foscolom dali zaušnico Maffei, Tiraboschiju, Ciuguenèju in kompaniji, futurist bi moral biti Carducci, ki je ustavil povodenj Manzonijevih in Borghijevih kantat. Futuristi v tem relativnem pomenu so brezdvoma Cankar, Finžgar in Župančič, ki so nam dali jezik, misli in besede, katerih marsikak »*buon cittadino*« ne razume. In če gremo nazaj do Čebelice in še naprej vsak predhodnik se zdi pasatističen napram svojemu nasledniku: Prešeren je brezdvoma futurist napram Vodniku.

Ne samo, da italijanski futurizem ni izpodbuda, ni trud za literarni napredek, ga imenujemo lahko z mirno vestjo zadnjo fazo dekadence.

Poglejmo si dobro vso stvar in ji izkušajmo priti po moči do dna. Futurizem je skupina priveskov in izrastkov romantike, je degeneracija zadnjih francoskih šol: dekadentizma, je groteskno pretiravanje vseh artističnih izrazov in novotarij

onkraj Alp v zadnji nemirni dobi prehodov. Je neke vrste pasteta sentimentalnega romanticizma, bolešno nemirnega verizma, simbolizma, parnasionizma, senzizma, spiritizma, sploh vseh — izmov, ki so se v novejši literaturi že pisali. Je neke vrste nevrastenija, ki je mučila glave in živce Verlaineja, Reinanda, Khana, Mallarméja, a ta usodepolna moderna bolezen v glavi par norcev ni mogla roditi drugega nego par neoriginalnih razbrzdanosti, ki se prodajajo v svet pod imenom Poeti futuristi, Milano, Corso Venezia 1912.

Jasno kot beli dan: futurizem je stara stvar, ki pa se zdi najnovejša — recimo tako: je maska secentističnega Capitano Spaventa v hlačah in jopiču kateregakoli Pierrota.

Futuristični pesniki, pravijo, hočejo končati z vsemi starinami, s starim neslanim tradicionalizmom; živijo moderno življenje in to hočejo opevati: velika, hrupna trgovska mesta, smrdeče izbruhe tvorniških dimnikov, ki zatemne staro, čisto, modro romantično nebo; peti hočejo o iznajdbah znanosti, o strojih, topovih, aeroplanih, hidrovoltantih in tako dalje . . . o torpedovkah in dreadnoughtih. To je res, njih deloma najoriginalnejša stran. Tu so ustvarili nekaj novega.

Prav lepo in dobro. Toda niso prvi, zato pa tudi niso novi, originalni; so epigoni in posnemljevalci.

O vsem tem je že pel Amerikanec Walt Withmann z istinito umetnostno dovršenostjo, vse to je proslavljal s svojimi donečimi prostimi verzmi v *Les villes tentaculaires* in *Les forces tumultueuses* — Émile Verhaeren. A da ne govorimo o najmodernejših in neitalijanskih, pojdemo nekoliko nazaj. V prvih letih devetnajstega stoletja stoji Vincenzo Monti, poet, ki ga lahko smatramo inspiriranega in pindaričnega predhodnika futurizma. Čitajte n. pr. samo eno njegovo odo, ono na Roberta de Mongolfier! A kaj bi govorili o Montiju? V Italiji, kjer je vsak drugi izobraženec poet, srednješolci in visokošolci pa že brez težkoče najdejo založnika, se je zadnje čase produciralo toliko futurizmu bolj ali manj sorodne robe, da se ne ve več kam z njo. Na stotine poetučev je že opevalo prve polete aeropilotov, chaufferjev, vsak kilometrček nanovo otvorenih železnic, vsak tunel in magari mline na cilindru, s katerimi se nadomešča one na veter. Prosti verz! Je star; bil je star že takrat, ko je G. P. Lucini publiciral tisoč in več svojih neprebavljivih strani. V Italiji so sprejeli proste verze (versi liberi) od angleških in francoskih pesnikov, za katerimi pa stoji kak Buzzi in cela futuristična četa tako daleč kot mi od severnega ali južnega

pola. Zelo dobro je rabil prosti verz v Italiji prej nego vsi futuristi — d'Annunzio, pred njim pa Leopardi, Foscolo in Carducci. Ti so prvi globoko čutili stresajoči mraz proste rešiteljice poezije (*Poesia libera e liberatrice*). Gotovo je med vsemi temi najbolj prost vsakega tujega vpliva Foscolo, četudi mu včasih uteče kaka teatralna zvočnost, ki spominja na Alfierija. Leopardi, tipična prikazen, ki spominja na tehniko Petrarcovo, Tassoovo in Ariostovo, Carducci se zdi, da se v svojih barbarskih odah (*Odi barbare*) bliža ritmičnemu valu Horacijevemu. A koliko harmonije izraža en sam *verso sciolto* (nevezan, neriman verz) v znanih »*Canti*« Leopardijevih, koliko lahko pesniškega poleta izražajo ode Foscolove in Carducijeve. Prosti verz, kateremu je spisal apologetiko Buzzi, ima samo to zaslugo, da ne najdemo v njem — kot ga imamo v Italiji — nobene ali pa zelo malo harmonije. Treba je prej ne samo razumeti, ampak tudi čutiti kakega Baudelaireja, Verlaineja itd. *Verso libero* se identificira z neritmičnim, šepavim *verso sciolto*. Mesto vseh drugih ritmičnih naglasov, pravijo futuristi, smo uvedli novega: *l'accento oratorio* (govorniški naglas), ki omogočuje pesniku dihanje s polnimi prsi (*respiration de pleine postrine*, o kateri je govoril že Lamartine v svoji disertaciji o »*Esprit critique*«). A najvažnejšo med vsemi prednostmi prostega verza najdejo futuristi v sledečem: *Una simile tecnica consente ad ogni Poeta, d'ogni lingua, di concepire il suo verso, o, piuttosto, la sua strofe originale: di scrivere il suo ritmo tipico, personale, invece d'indossare, per dir così, un'uniforme usata da prima, la quale lo riduce ad essere, sia pure nei migliori casi, l'allievo d'un tal predecessore glorioso.*¹

Edina zunanja novost, s katero se italijanski futurizem lahko z žalostjo ponaša, je tehnični manifest, ki ga je kot rečeno, Marinetti dne 11. maja 1912 vrgel med svet. Prvo mrtvorojeno dete tega manifesta je bila *Battaglia di Tripoli*, drugo pa je temu enako: *Adrianopoli — assedio — orchestra* (Odrin — obleganje — orkester), nesintaktičen kaos nešteti brrr . . . bum, vonjev, kletvin, žvižgov in vzdihov, dolgih po 60 ali 70 kilometrov. Marinettijanci seveda pravijo, da se

¹ Slična tehnika dovoljuje vsakemu pesniku, vsakega jezika, da koncipira svoj originalni verz, oziroma bolje rečeno: svojo originalno kitico, da piše svoj tipični osebni ritem, namesto da bi oblekel že prej rabljeno uniformo, ki ga napravi, bodi tudi v najboljšem slučaju, za učenca kakega slavnega prednika.

najde v teh stvareh precej dobrega in providencialnega. Edino dobro mogoče v vsem futurizmu je boj, ki so ga napovedali vsej starini. A ta boj bijejo slabo.

Začeli so začetkom letošnjega leta izdajati polmesečnik *Lacerba*, spectator futuristične literature. Ugaja mi na njej to in edino to, da so ljudje, ki se zbirajo krog nje, odkritosrčni, toda včasih so tako »odkritosrčni«, da govore in pišejo stvari, zaradi katerih se morajo zagovarjati pred poroto. Tako je napisal ubegli Tržačan Tavolato (sotrudnik *Lacerbe*) v treh ali štirih kolonah apologetiko nemorale in urednik *Lacerbe*, futurist-filozof-pisatelj Giovanni Papini, je dokazoval z demonsko frivolnostjo, da Kristus niti kot človek ni bil popoln — ampak grešnik, da je celo začel oznanjati svoje nauke šele, ko se je bil sam poboljšal po dolgoletnem razkošnem življenju. Članek je pisan v tonu, ki se upira ne samo prepričanemu kristjanu, ampak vsaki še tako brezverni nefuturistični duši. Ali naj človek take ljudi še vzame za resne? Študentje se jim smejejo, žurnalisti jih persiflirajo in zadnjo bo govoril državni pravdnik.

Ravno ta Giovanni Papini, ki je še pred letom zasramoval vso futuristično kampanjo, je danes eden najbolj zvestih Marinettijancev. Piše v »*Lacerbi*« članke, dolge in še bolj dolgečasne, proti spoštovanju in hvaležnosti do staršev, proti kultu naših rajnih, proti Kristusu, proti Cerкви, članki, kjer o futurizmu in njegovi bodočnosti ni niti oddaleka govora. Iz vsega tega govori bolj mladoitalijanski verski Mefisto in odpor proti vsem ustaljenim družabnim institucijam. Zato je pozdravljal rojstvo nove antifuturistične revije: *La frusta letteraria* — Literarni bič — ki je Papiniju in Marinettiju povedal že marsikatero bridko in resnično, dasi ne obstoja še dolgo.

V Italiji, kamor prihajajo umstvene revolucije iz drugih dežel vedno s precejšnjo zamudo, je bil prvi, ki je jel posnemati francoski simbolizem, Sergio Corazzini, istinit pesnik, žalibog že preveč pozabljen, ker je umrl mlad, že z dvajsetimi leti. Sledili so mu potem zastopniki ibridnega dekadentizma: Gozzano, Moretti itd., zadnji pa so prišli Marinetti in njegova ljuta četa futuristov.

Navedel sem že koj od začetka glavne paragrafe njihovega manifesta. Teh norm se pa futuristi niso držali. Videli smo in bomo še, da ni vse novo, kar mislijo opevati. O pogumu, predrznosti, upor, ljubezni do nevarnosti, energiji itd. je pel že pred davnim časom Fирteus, pred nekaj leti Carducci in Rapisardi, sodobno pa d'Annunzio.

Tekalni korak, smrtni skok, boj, šport so bili več ali manj snov Pindarovim in Bachilidovim pesnitvam. In vojsko . . . od starih pohajajočih »cantastorie« do modernih »rapsodov« s kitaro in lajno nihče drugega ni pel in ne poje. Stroji, delo, iz katerega naj nastane znanstvena literatura, ki o njej govori Marinetti, so sujet Verhaerenovim »forces tumultueuses« (uporne sile) moderne znanosti in moderne življenja.

SLOVENSKO-HRVAŠKI KATOLIŠKI SHOD:
ZASTAVE »SLOVENSKE KRŠČANSKO-
SOCIALNE ZVEZE«.

Toda, ali so se futuristi res bavili z vsem tem? V knjigah, ki imajo naravnost strašne naslove: *L'incendiario* (Požigalec, Aldo Palazzeschi), *Il canto dei motori* (Petje motorjev, Luciano Folgore), *Distruzione* (Razdejanje, F. T. Marinetti), *Revolverate* (Strelj revolverja), *Aeroplani* (Paolo Buzzi), *Ranocchie turchine* (Modrikaste žabe, Cavacchioli) se najdejo poezije, ki so naravnost nestrašno vsakdanje vsebine. Pogosto se reducira tudi toliko hvaljena futuristična modernost na precej starikavo, preležano robo, ki je našemljena v moderno gospodično.

Fururisti so nedosledni. Stavijo si programe in pravila, a se jih ne držijo. Čitajte n. pr. »Il canto

fururista« (Fururistično petje, Libero Altomare). Papini in Marinetti učita, naj se zaničuje vsak spomin na naše mrtve, četudi so veliki, on pa poje kot nalašč:

Ma quando passavano le fanfare
tremavo tutto come a un vento di delirio
quasi che l'anime degli avi
sepolte in fondo al mio cuore
scuotessero le loro antiche crinature sonore
sopra le funerei ceneri ara d'orgoglio.¹

in Buzzi kliče »veličastne kripte Špartancev«, v napoletanskem ditirambu (Ditirambo napoletano) govori z Vergilijem, išče in vidi Leopardija:

O mio Vergilio, se dormi o se non dormi entro quel
sasso;

Certo l'animo tuo dà sole alla giornata,
stelle alla notte febbrile di voluttà;
certo il tuo Nome dà sillabe al sibillino
eterno giro della melodia onde s'esprime il cuore
felice del gran popolo latino.²

In dalje:

Io ti cercai e ti vidi,
o Leopardi.³

Čemu vse vehementne Papinijeve in Marinettijeve pridige proti pasatizmu, proti spominu na naše mrtve, male in velike, bližnje in daljnje — ako se pa futurist tega ne drži. Bo rekel kdo: to je znak futurista, da ne uboga, se ne prilagodi nobeni stvari, je uporen proti vsemu, kar mu vsiljuje družba. Kdor pozna red in disciplino, ni futurist. Dobro. A čemu potem capljati za manifesti, čemu si staviti program?

Kdor je čital Baudelaireja in se tudi le površno seznanil z njim, ga bo našel zopet v Altomarejevi »Smrti« (La morte) in v zgoraj omenjenem Buzzijevem ditirambu. Citiram s prestavo:

La morte.

Beghina ossuta e feroce,
tutta untuosa di ceri e d'incensi,
ostenta mazzolini di papaveri;

¹ A ko je šla mimo godba,
sem se tresel ves kakor ob blaznem vetru,
skoraj kot bi duše prednamcev,
pokopane na dnu mojega srca,
stresale svoje starodavne, zvočne lase
nad mrtvaškim pepelom, žganim v ponosu.

² O moj Vergil, če spiš ali ne v tej skali,
gotovo daje tvoja duša solnce dnevu,
zvezde noči, ki se trese v mrzlični nasladnosti,
gotovo tvoje Ime daje zloge sibilinskemu
večnemu teku melodije, s katero se izraža
srečno srce velikega latinskega rodu.

³ Iskal in videl sem te,
o Leopardi.

semina vermi e silenzio
 sotto i suoi passi,
 traffica culle e bare.
 Nelle tetre carsie degli ospedali
 s'aggira indisturbata
 ride sfacciata
 con le Febbri infermiere,
 fa vacillare le lampade
 e abbrividir le carni dei malati.
 Poi torna al cimitero, sua dimora
 con qualche preferito.
 Spesso ella segue gli eserciti in guerra
 come le bagasce,
 si adorna di nastri sanguigni
 e danza al ritmo delle marce;
 ma la pestilenza è il suo carnevale.

Ad ogni nuova creatura che nasce
 imprime sul volto un marchio fatale
 che non si cancellerà mai più.¹

¹ Smrt. — Tercijalka, koščena in besna,
 vsa tolsta samih sveč in kadila,
 se ponaša s šopki makovimi;
 seje črve in molk
 pod svoje korake,
 prodaja zibelke in mrtvaške odre.

Pesem, ki po vsebini, obliki in izrazu ne pri-
 naša čisto nič novega. Stara misel, stare podobe,
 ki pa so jih italijanski sosedje onkraj Alp znali
 drugače harmonizirati; tu ni nobenega sledu o
 Buzzijevi deviški poeziji.

Prestave so dobessedne, zato ni iskati v njih
 nobenih dovršenosti in tudi ne soditi po njih fu-
 turistične poezije.

Po temnih hodnikih bolnišnic
 se vrti nemotena,
 se smeje nesramno
 z Mrzlico-strežnico,
 maja svetilke
 in stresa bolnikom meso.
 Potem se vrne na pokopališče
 s kakim izvoljenim.
 Večkrat sledi trume na vojno
 kakor mladenke,
 se lišpa s krvavimi trakovi
 in pleše ob ritmu pohodov;
 a kužna bolezen je njen karneval.

Vsaki stvarici novorojeni
 pritisne na obraz fatalni pečat,
 ki se ne bo nikdar izbrisal.

POLETNI SONET.

Zložil Al. Remec.

Na gladkih vodah solnči se poletje,
 poldanski mir krož čolna šepeta,
 spustil bi trudna vesla, da sva dva,
 ljubezni sklonil dušo bi v objetje.

Tako sem sam. Zori dni prošlih cvetje;
 za kučmo bi zamenjal panama,
 nadel drsalice, prek jezera
 da bi me nesle v prvo razodetje
 ljubezni, v tisto prvo, hipno srečo . . .

A zdaj je daleč vse to za menoj.

Ljubav v zvestobo vzknila je trpečo,
 mladost v življenje in življenje v boj.

Blisk šine, roka mahne, ve ne, kam:
 ljubav, življenje, boj — zdaj vas poznam.

KRIŽ SREDI POLJA.

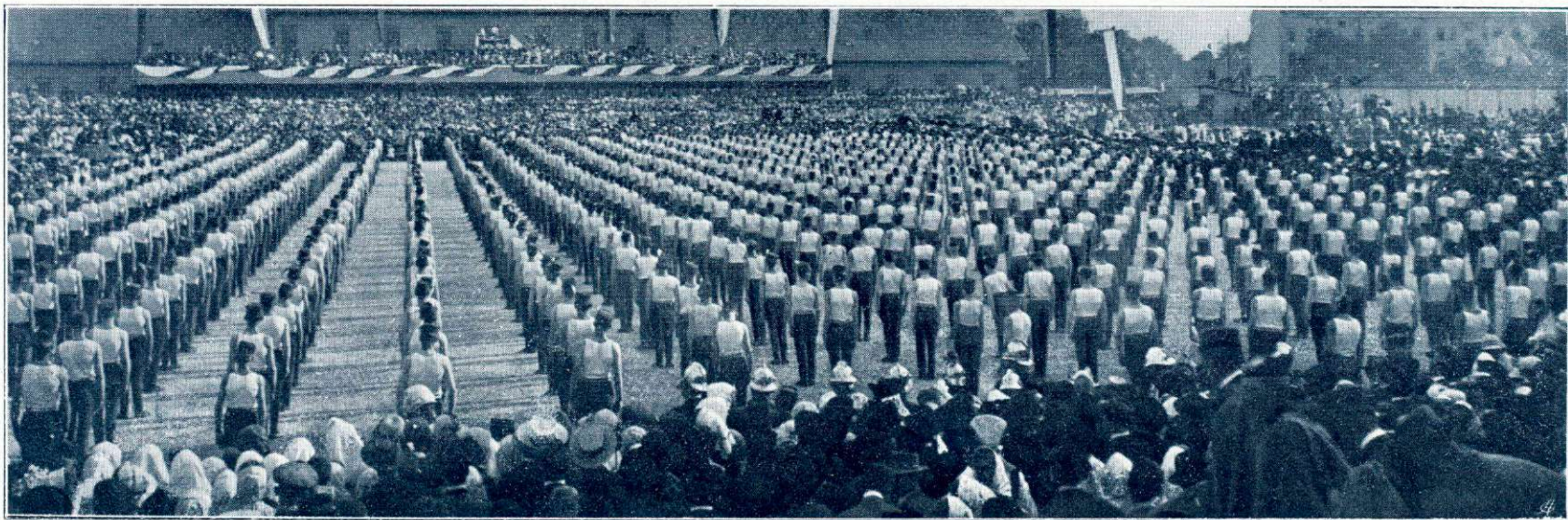
Zložil I. Mohorov.

Nebo ko kri,
 na njem visi
 postovka, ki jo Bog drži.
 Tihi večerni čas
 ob prvem ave;
 od zarje razvnet krvave
 nagiblje se s križa obraz,
 ko da čaka in čuje,
 kaj v polju snuje
 in prosi na glas:
 klas ob klas
 udarja, šelesti,
 ko da plaho srce ihti:
 varuj nas!

*

Ah, in sem videl jih, ki so mimo šli
 in niso blagoslova prosili niti — z očmi . . .

SLOVENSKO-HRVAŠKI KATOLIŠKI SHOD :
NASTOP SLOVENSKIH »ORLOV«.

FRIDERIK OZANAM.

Ob stoletnici. * 13. aprila 1813, † 8. septembra 1853. — Piše Andr. Kalan.

(Dalje.)

IX.

Ako struno prenapneš, struna rada počí. — Ozanam, kakor bi slutil, da mu je odmerjen le kratek delavnik, vrgel se je z neukročeno strastjo na delo. Poleg svojih predavanj, ki se je nanje pripravljaj z velikimi trudi, je deloval Ozanam vsestranski tudi drugod kot pisatelj po raznih revijah in listih, govornik po raznih društvih in shodih, duša Vincencijevi družbi pri vseh raznih karitativnih zavodih. Zadnja leta je govoril vsak teden v znanstvenem društvu Institut catholique. Nekoč je v tem društvu pozdravil mlade akademike, rekoč: Gospodje, naši prijatelji, naši bratje vsak dan nastavljajo kot vojaki sovražnim krogam svoja srca v oddaljeni Afriki ali kot misijonarji pred palačami mandarinov. In kaj mi delamo, gospodje, v teh vročih dneh? Ali menite, da je Bog odločil nekatere, da mrejo, služec civilizaciji in cerkvi, druge pa, da drže roke križema in da polegajo med cveticami? Gospodje znanstveniki, pisatelji, pokažimo, da bi bila taka delitev dolžnosti za nas sramotna, da bi s tem žalili Boga vsepravičnega. Pripravljani bodimo, da vztrajamo tudi mi na bojnem polju, kjer treba večkrat biti pripravljen tudi na smrt.

Tako je znal Ozanam izpodbujati na delo, sam povsod prvi. Žal, da slabotno telo ni moglo slediti živahnemu duhu. L. 1846. je nevarno obolel in sam prizna, da vsled prevelikih duševnih naporov. Nikdar, pravi, nisem tako živo čutil, kako uboga stvarca je človek, in skoro ne morem povedati, kako se čutim ponižanega, ko poizkusim s kakim lahkim delom za eno uro, pa se takoj utrudim tako, da moram zopet dolgo počivati.

Kako ubog je človek, najmanjša sapica ga podere — velikana v naših očeh. Tožilo se mu je po predavanjih, tožilo zlasti po revežih, ki jih ni mogel obiskovati; na svojem stanovanju je v nekako nadomestilo vsak dan delil ubogim od svoje mize. Zdravniki so mu določili leto dni popolnega miru. Ozanam se je premačal in jih slušal; s svojo družino je odpotoval v Italijo, kjer se mu je zdravje počasi vračalo. Potujoč po Italiji, mudil se je po raznih mestih, slovečih po dragocenih umetnih delih, ob katerih je naslajal Ozanam svojo lepote žejno dušo. Bival je dalje časa v Florenci, v Pizi, v Rimu, v Raveni, v Benetkah. V Rimu je bil takrat najpopularnejši mož papež Pij IX., ki je pravkar zasel stolico apostola Petra. Bil je tudi pri papežu v avdienci in v pismih ne more prehvaliti papeževe domače prijaznosti, ki jo je kazal njemu, ženi in hčerki. Dalje časa je bival v Umbriji, kjer je nabiral gradivo za svoje Études franciscaines. Leto oddiha mu je brzo potekalo, zdravje se mu je utrjevalo in dne 21. decembra 1847 je pričel zopet s predavanji, ki jih je pa kmalu prekinila revolucija leta 1848. — Nezadovoljnost množic je bila čutiti že dalje časa. Javne politične in gospodarske razmere v Evropi so bile nezdrave. Vladajoči krogi so se malo menili za ljudstvo, ki je, brez pravic, v obupnih gmotnih razmerah rado nastavljalo ušesa ljudem hujskačem proti javnemu redu. Ozanam, po Vincencijevi družbi vedno v stiki s trpečim ljudstvom, je spoznal nevarnost, ki preti množicam, lačnim kruha in pravice, in opozarjal je vodilne kroge na nezdrave socialne razmere. Od-križajmo se svojih predsodkov — pisal je Ozanam

v katoliškem dnevniku — pozabimo na svojo prošlost in obrnimo se k demokraciji, k ljudstvu, ki nas ne pozna. Iščimo z njim stika z govori in dejanji. Podpirajmo ga ne samo z miloščino, ki jo je dolžan deliti vsakdo, ampak trudimo se tudi zato, da se izpremeni in uredi javno življenje, da se ljudstvo oprosti suženjskih spon, da ne pade v žrelo izpodkopalcev temeljev javnega reda. Ponižajmo se med barbare in stopajmo za Pijem IX.

Ozanamov članek je razburil mnoge katoliške kroge, ker se jim je zdelo, da Ozanam oznanja skupno delo s komunisti. Zato je v drugem članku pojasnil svoje misli. Ločiti se iz Bizanca in prestopiti k barbarom — piše Ozanam — to se pravi ostaviti polje državnikov in kraljev, ki služijo samo svojim egoističnim koristim, ki so sklepali mir 1.1815., oni Talleyrandi, Metternichi, in oprijeti se koristi narodnih in ljudskih. Iti med ljudstvo, to se pravi po zgledu Pija IX. delati za ljudstvo, ki ima velike potrebe, a malo pravic, ki opravičeno zahteva svoj delež v javnem življenju, garancij za svoje delo in varstva v svoji bedi. Pustimo drugim, da prirejajo reformne bankete, mi pa pojdemo med ljudi, ki sedaj slede voditeljem-sleparjem, ker boljših ne poznajo in ne najdejo. Kdor s temi nameni hoče med ljudstvo, tak ne dela pod enim klobukom z Mazzinijem, Ochsenbeinom in Heinejem, tak se trudi za korist in rešitev množic naroda po mestih in na deželi; tak gre med barbare, ki pa niso to po svoji krivdi, da jih reši barbarstva, da jih prenovi v dobre državljane in kristjane, da se duševno dvignejo, oproščeni suženjskih spon, da postanejo vredni in sposobni za svobodo otrok božjih.

Tako jasno je označil Ozanam dejanski položaj tedanjih javnih razmer in dolžnosti, ki so jih imeli vodilni krogi. Ta članek je pisal Ozanam 22. februarja in že 24. istega meseca je buknila v Parizu revolucija, ki je izpodnesla prestol kralju Louis-Filipu in oklicala republiko.

Kako načelno jasen in v razmere vživljen je bil Ozanam glede premembe vladne oblike, pričajo nastopne njegove besede: Jaz ne zanikam, ne zavračam nobene kombinacije glede oblike vlade. Vse so mi le različna sredstva, da se z njimi osrečujejo in boljšajo ljudje. Jaz verujem v avtoriteto kot sredstvo, v svobodo kot sredstvo, v ljubezen kot namen. Dvojna vrsta vladanja sledi dvojnemu, načelno si nasprotujočemu principu:

Vlada je lahko iz- in zlorabljanje vseh v korist enega, to je monarhija Neronova, monarhija, ki jo odklanjam. — Vlada je pa lahko tudi žrtvovanje enega v splošno korist, to je monarhija Ludovika Svetega, in za tako se jaz ogrevam.

Oblika vlade je zopet lahko taka, da se iz- in zlorablja množice v korist kake klike, to je republika — strahovlada; ta je prokletstvo za narode. — Je pa tudi te vrste vlada mogoča, da se žrtvuje vsakdo za blagor vseh, to je krščanska republika prvotne cerkve v Jeruzalemu. To bo morda tudi vlada poslednjih dni, najvišje, kamor se more povzpeti človeštvo. Opozicija je stvar koristna in hvalevredna, ne pa upor. Aktivna pokorščina, pasivna resistenca, les Prisons de Silvio Pellico et non les Paroles d'un croyant. — S tem je označil Ozanam stališče, ki naj bi bilo dobro-mislečim vodilo za nove razmere. Bati se je bilo namreč, da bodo tudi dobromisleči monarhisti vsled izpremembe vlade vztrajali na svojem stališču in da bodo iz načelnih ozirov v nemarno gledali, kako se bo narod vedno bolj oddaljeval od prave poti in hitel nepremišljeno v novo suženjstvo.

Ozanam pa je spričo revolucije tudi takoj opozoril na vzroke, ki so jo rodili. — Vprašanje — piše — ki bega svet okrog nas, ni osebno vprašanje in tudi ne vprašanje glede oblike vlade, marveč to je socialno vprašanje. To je borba ljudi, ki nič nimajo, z ljudmi, ki imajo preveč; opulenca in beda sta trčili skupaj in udarec je tak, da se nam pod nogami stresa zemlja. Nas katolikov dolžnost je, da vstopimo med sovražna tabora, da po nas doseže ljubezen to, česar pravica sama ne more. — Kaj naj store množice brez dela, brez kredita, brez kruha in brez upanja? — Tu ne pomaža sama miloščina, tu treba političnega, gospodarskega dela, tu treba, da stopimo na volilno torišče, da oddamo svoje glasove republikanskim kandidatom, ki izpovedajo našo vero in ki nam dajo resnega poročstva za naše svoboščine. Potom zakonodaje treba hiteti ljudstvu na pomoč.

V tem zmislu je Ozanam deloval tudi pri svojih predavanjih, kjer je svojim akademikom z opravičenim ponosom rekel, da nima vzroka tudi ob teh izpremenjenih javnih razmerah nobene svoje besede umakniti, kar jih je na svoji stolici izpregovoril vseh šest let. Vi me poznate, da sem se vsekdar v nemal za svobodo, za legitimne pridobitve ljudstva, za reforme, ki človeka duševno dvigajo, za dogme ravnopravnosti in bratstva, ki so le udejstvovanje evangelija v javnem življenju. Po njegovem posredovanju se je osnovala stranka, *Partie de la confiance*, ki je izdajala list *Ere nouvelle*, ki je pri njem mnogo deloval tudi Ozanam. — Da je imela Francoska mnogo katoliških mož tako jasnih načel, tako živega zmisla za ljudske potrebe, kakor je bil Ozanam, bi bila zgodovina francoska zadnjih petdeset let popolno drugačna. V Ozanamovih zbranih delih najdemo v

seriji člankov temeljito filozofično in zgodovinsko razpravo o početkih socializma. Važno se mi zdi, da to posebej omenjam, ker nam ta razprava kaže, da se je Ozanam že l. 1848. temeljito bavil s perečim socialnim vprašanjem in da ga smemo opravičeno prištevati prvim krščansko-socialnim boriteljem.

Po revolucijski nevihti junija meseca l. 1848. piše Ozanam v opravičenje svojih socialnih študij: Umestno se mi zdi pokazati, da lahko delujemo za stvar proletarcev, da se posvečujemo delu za trpeče delavske vrste, da se borimo proti pavperizmu, ne da bi bili solidarni z nauki, ki so dvignili vihar v juniju in ki je ostavil za seboj oblake, ki še sedaj pogubonosni vise nad našimi glavami. — Tem pogubljivim socialističnim naukom stavi Ozanam nasproti evangelij in delovanje Cerkve in podaja trdne temelje za socialno vedo. Filozof Ozanam dokazuje, da so se od Platona pa do Muncerja in Ivana de Leydena vse socialne teorije pokazale le kot utopije in zavajale ljudi v nered in nasilstvo; zgodovinar pa pojasnjuje, kaj vse je storila Cerkev v prilog lastnine, za organizacijo dela, za medsebojno uravnavanje razmer med imetniki in delavci na dvojnem temelju krščanske pravičnosti in ljubezni, kot bogoslovec pa, če ga smemo tako imenovati, izvaja kot posledico nastopno načelo: V krščanski družbi so interesi nebes z onimi tega sveta zvezani s tako trdnim vozlom, da niso nikdar presekali vozla teh dogem, ne da bi ne bili pretresli temeljev naših družabnih ustanov. Dogma o padcu človekovem in o njegovem odrešenju po žrtvi in trpljenju, dogma o posmrtnem življenju, ki je sankcija in izpopolnjenje življenja na tem svetu in ki nas izpodbuja na delo in obenem naslaja z upanjem, to je dvojni ključ, ki nam odpira vrata v skrivnostni hram teh velikih problemov. Da razrešimo socialni problem, treba predvsem krščanstva, ki je vsekdar odločno zavračalo socialistične zmote in strasti egoizma. Krščanstvo edino je zmožno uresničiti ideal bratstva, ne da bi žrtvovalo svobodo, ono je zmožno privedi človeka do najvišje časne sreče, ne da bi mu odvzelo oni sveti dar resignacije, ki je najprimernejše zdravilo za trpljenje in odločilna beseda časnega življenja, ki preneha s smrtjo.

Za proučevanje socialnega problema pa ni toliko knjiga in politična tribuna, kolikor praktični poizkusi; treba predvsem, da pohajaš v družine delavčeve, da se vsedeš k njegovi postelji, mizi, k peči, da poizkusiš, kako revež počiva, je, koliko užije mraza, da mu od bliže pogledaš v njegovo često obupano srce in v njegovo razburjeno dušo. Kadar tako proučuješ reveža na njegovem

domu, v šoli, v bolnici, v delavnici, po mestih in po deželi, ako ti je znan ves njegov položaj, tedaj šele, ako si tudi teoretično dobro verziran, lahko pričneš z delom na tem polju.

Ozanam je sprejel novo obliko vlade ne kot nužnost, ki se ji niso mogli ubraniti, marveč kot korak na boljše. Zato je v svojem listu izpodbujal duhovne in katoliške svetovnjake, naj računajo z novimi vladnimi razmerami, naj hite na delo, naj se za blagor ljudstva sestanejo ob vznožju drevesa svobode. Njemu ni bilo za obliko vlade, bilo mu je za svobodo Cerkve in za blagor ljudstva. V zgodovini je gledal Ozanam, kako so se razni avtokrati trudili pridobiti si Cerkev v svoje namene, da jo zaslužnijo. Bili so — piše — cesarji na vzhodu, ki bi radi napravili iz Cerkve patriarhat, ki bi bil podložen njih samodržstvu; bili so barbari, ko so jo silili, da se jim pridruži, da se jim tem lažje posreči ropanje po rimskem cesarstvu; bili so fevdalni grands seigneurs, ki so jo hoteli vkovati v železo, bili so kralji, ki so Cerkev vabili, da pošlje svoje zastopnike v parlament, ki je bil igrača v njih rokah. In moderni predstavitelji konstitucionalnih vlad dovoljujejo Cerкви milostno kak sedež v visoki zbornici, a so takoj razburjeni, ako se tesno ne vda mehanizmu njih uprave. Toda Cerkev se je vedno branila in ni marala biti ne cesarska, ne barbarska, ne fevdalna, ne kraljeva, ne liberalna, ker je Cerkev več nego vse to, ker je cerkev katoliška. Zaman so jo vabili v svoje zanke, zaman jo mamili s svojim zlatom in bliščem. Nevesta božja je vsekdar odklanjala tako sebe nevredno poroko. Žal, da Ozanam v vrstah odličnih katoliških voditeljev ni našel za svoje ideje onega umevanja, ki si ga je želel v korist dobri stvari. Prišel je v nasprotje z Lacordairejem, ki je bil mnenja, da je Ozanam predrzen in da gre predaleč v svojih nazorih glede pomena demokracije, posebno so mu pa ugovarjali voditelji katoliškega lista »Univers«, ki se je zapel v polemiko z Ozanamovim listom *Ére nouvelle*, ki so jo njegovi nasprotniki imenovali *Erreur nouvelle*. Ker je bil Ozanam drugod preveč zaposlen, ni mogel zabraniti, da so se vkradli v njegov list članki, ki se z njimi ni strinjal, a je vendar pred katoliško javnostjo nosil odgovornost. Zato je sklenil s svojimi ožjimi tovariši ustaviti izdajanje tega lista. Ozanam je to naznanil v zadnji številki 9. aprila 1849, rekoč: »Mi opustimo list, ne da bi se bali napadov, ne da bi bil tudi nas obvladal skepticizem, ki se tako bohotno razrašča tudi v katoliških krogih, ne da bi nam to svetovala cerkvena oblast, ki nas je vedno potrjevala na naši poti; mi prenehamo z

listom, ki ni zanj splošnega umevanja v naših vrstah in ker nam zato manjka naročnikov, ki bi vzdrževali drago podjetje. S tem pa ne umaknemo tudi svojih načel ter ostanemo vedno v tej veri, da treba katoličanom prilagoditi se vsem javnim razmeram in truditi se za svobodo Cerkve in blagor ljudstva. — Za nami je viharina doba, ki nam pa je donesla zlatih nauk. Morda bomo poraženi, a ni nam žal, da smo v borbi nastopili. Mnogo smo se naučili. Predvsem smo se navadili braniti svoje prepričanje, ne da bi sovražili svoje nasprotnike, naučili smo se ljubiti tudi one, ki drugače mislijo kakor mi, spoznali, da je dobrih kristjanov na vseh poljih in da tudi dandanes služijo Bogu, kakor vedno. Ne tožimo o slabih časih, tožimo rajši sebe. Bodimo manj bojzljivi, bodimo pa bolj plemeniti.«

Tako se je Ozanam umeknil z viharnega političnega torišča v zavesti, da je storil svojo dolžnost po najboljšem svojem prepričanju, da je zasejal med narod seme zdravih načel, ki ob svojem času gotovo bujno požene, oznanjujoč veselo krščansko pomlad.

V raznih pismih iz te dobe pojasnjuje Ozanam svoje delovanje v javnosti, ki ni našlo priznanja pri enem delu katoličanov. L'Univers in njegov voditelj Louis Veuillot je bil njegov nevaren nasprotnik. Oba polna svetega ognja za obrambo verske svobode, edina v načelih sta glede taktike hodila vsak svojo pot. Ozanam se je držal Platonovega načela, da so krotki močni in Gospodovih besedi, da bodo krotki zemljo posedli in si v tolažilo dejal, da je najslajši zanj spomin, da ni nikoli v svojem življenju nikočar namenoma osebno razžalil, dasi je vsekdar z vso odločnostjo branil resnico. V svojem poročilu, objavljenem v listu »Correspondant«, o pesmih Franchevillejevih omenja Ozanam dveh vrst pisateljev, ki so v onih dneh hoteli služiti Bogu s peresom. Prvi se sklicujejo na de Maistre-a, ki ga pa pretiravajo in potvarjajo; ti iščejo drznih paradoksizmov in dvomljivih tez in z njimi napadajo nasprotnika. Ti predstavljajo ljudem resnico ne od vabljive, pač pa od odbijajoče strani in nimajo namena, da bi privabili neverca, pač pa, da razburjajo strasti vernikov. Druge vrste pisatelji izkušajo poiskati v človeškem srcu vse one skrite nitke, ki bi je mogle zopet prikleniti h krščanstvu, ki bi vzbudile v njem ljubezen do resničnega, dobrega in lepega in ki bi mu tako pokazale razodeto resnico, ideal, ki po njem hrepeni vsaka duša; duhove, ki so se izgubili, izkušajo vrniti nazaj in pomnožiti vrste katoličanov. Priznam, da se jaz pridružujem zadnji vrsti, in hvalim pesnika, da si je tudi to pot izbral.

Dostavlja pa Ozanam, da so tudi prve vrste pisatelji gotovo delali po svojem najboljšem prepričanju in da on nima nobenega vzroka, kakorkoli obtoževati njih vrsto.

To poročilo Ozanamovo pa je vzbudilo hud odpor pri L'Universu. Louis Veuillot se je čutil zadetega; imel je pravico braniti se, a šel je predaleč, ko je pričel z osebno polemiko proti Ozanamu; pretvarjal je Ozanamove plemenite namene, očital mu je, da pomežikuje z nasprotniki, da nima poguma, jim v obraz povedati polne resnice, da nasprotnikom preveč popušča ter s tem kompromitira dobro stvar. — Ozanam je bil s tem napadom zadet v svojo dušo, tembolj ker je dobil iz Lyona od Dufieuxa poročilo, kako žalost in razburjenje je povzročil ta napad pri njegovih prijateljih. Ozanam je bil svoji časti in vesti dolžen, da je odgovoril. Ta odgovor je jasen, prizanesljiv, a odločen in ponosit; vidi se mu pa, kakor da bi mu kapljala kri iz ranjenega srca.

Ozanam piše imenovanemu prijatelju v Lyon: Nikdar si nisem lastil kakega odličnega mesta med našimi prvoboritelji. Skromen kakor prostak sem posvečeval svoje življenje službi vede kakor delavec, ki ga je Gospod ob enajsti uri samo vsled svoje ljubezni poslal na delo v svoj vinograd. Kot tak upam, da sem dobro izpolnil svoje dneve; zbral sem okrog sebe lepo število navdušenih mladih ljudi, razjasnil in ustalil sem pred svojimi poslušalci načela krščanske vede ter jih privadil spoštovati, česar prej niso poznali, kar so prej zaničevali: Cerkev in papeža. Zbiral sem svoja predavanja v knjige in vse moje želje so izpolnjene, ako je kaka blodeča duša našla v mojih spisih razlog, da se je odpovedala svojim predsodkom, si pojasnila svoje zmote in se z milostjo od Boga povrnila v naročje katoliški resnici. Zato sem deloval deset let in zato nisem iskal nobene odlike, pa sem si tudi svest, da se nisem nikoli niti najmanje izneveril svojim načelom. Nerazumljivo se mi zato zdi, da se prijatelji moji, ki poznate moj razvoj in moje življenje od mladosti, razburjate ter dobivate dvome o mojem iskrenem prepričanju in to samo raditega, ker me je napal brezimni pisatelj, lajik brez avtoritete, brez poslanstva, ter mi očital, da izdajam sveto stvar. Neprijetno mi je, ker me s tem silite, da se moram sam javno braniti. Ali bi bil pri svojih sedemintridesetih letih slaboten, kakor sem, vzdrževal toliko trudov, ko bi me ne bilo podpiralo upanje, hrepenenje služiti krščanstvu? Ali nisem sam stal na braniku, ko so nasprotniki napadali pri predavanju tovariša Lenormenta in l. 1848. ob revoluciji pri svojih predavanjih? Ako sem dosegel kaj

uspehov s predavanjem na Sorbonni, dosegel sem to z delom, ne pa s ponižujočimi me koncesijami, o katerih govore, da sem se prodajal našim nasprotnikom . . . Ako ste čitali moje zadnje delo: *La civilisation chrétienne chez les Francs*, ki ga je obdarila akademija, ste se lahko prepričali, kako presojam odlične zgodovinarje, kako jih obsojam v vseh točkah, kjer so v nasprotju s katoliško resnico . . . Ako sem hvalil Ballancha in Chateaubrianda, nisem hvalil nju napak, hvalil sem pa nju zadnja leta, ki sta jih oba preživela kot vzorna praktična katolika. S tem, da sem pohvalil Ballancha, ki je imel zmotno misel o posmrtnih kaznih, pa jo je preklical, pač ne zaslužim očitanja, da ne verujem v posmrtne kazni. To po pri-

liki je odgovoril Ozanam svojim prijateljem v Lyon, sicer pa javno ni odgovarjal, temmanj, ker je dobil sijajno zadostilo s tem, da je par mesecev pozneje pariški nadškof Sibour obsodil pisavo lista »L'Univers«. Ozanam je duševno junaško prenesel to bridkost, a zdravju njegovemu sta delo in trpljenje zadnjih let opasno škodovala, da je moral po zdravnikovem nasvetu zopet spreči za nekaj mesecev. — In zopet ga je srce vleklo v solnčno Italijo; zaželela mu je duša po omamno-lepi Umbriji, po prijaznem Asisu in po asiškem svetniku Francišku. Ta obisk je rodil knjigo: *Poètes franciscains de l'Italie au XIII. siècle* in pozneje Fiorretti, ki so najpopularnejše delo Ozanamovo.

(Dalje.)

ŠKRJANČKI.

Zgodba slovenskega študenta. — Spisal Alojzij Remec.

(Dalje.)

III.

Zbogom, domovina!

Poznal sem te na vseh koncih in krajih predobro, prešeren sem postal ob tvojih dobrotah, zazdela si se mi tako vsakdanja, tako filistrska, tako pusta. Naveličal sem se kanclije, preobjedel domačih blagrov in klic Štefana Pokorna, ki mi ga je napisal na razglednico, na kateri se je bleščalo vseučilišče: — Pridi! Alma mater te čaka! — me je vzbudil iz nezadovoljnosti in dolgočasja, da sem že drugi dan brez pomislekov, brez predsodkov stlačil svoje stvari v kovčeg in ušel z juga na sever.

Ko sem na graški postaji mrzlega pomladnega jutra stopil iz vlaka, mi je že tresel Štefan desnico: »Zdrava, duša domača! Glej, iz oči ti sije domovina, s pelerine puhti še njen vzduh, v tvojem glasu je še njen odmev! Kaj pravijo tam doli?«

»Tam doli molčijo. Zato sem šel, da slišim, kaj pravite tu . . .«

»Tu ne pravimo nič . . . Samo idealni smo, dokler se ne unesemo.«

Solnce je sijalo na vzhodu, nebo za zelenim gričem sredi mesta, vrhu katerega je sivel grad, je gorelo v jutranjem ognju, tramvaj je veselo zvonil po ravni ulici in me nesel v novo življenje.

»Kam?« sem vprašal Štefana.

»K meni na stanovanje . . . Porazgovoriva se, potem pojdeva iskat stanovanje zate.«

Ko sem sedel v Štefanovi sobi na mehkem fotelju, ko je prijatelj z vso veličastnostjo, roke

v žepih, stopal z dolgimi koraki po preprogi, ki je šla čez parket od enega konca do drugega, ko je zabrnal na marmornati plošči umivalnika samovar in pritrjevalno golčal med Štefanove besede, s katerimi me je pozdravljajal v svojem elegantnem stanu v tujini, tedaj sem nenadoma vprašal: »Štefan, kje je slovenski študent, ki sanja v zadehli revni sobici, ki umira od jetike med knjigami, ki sam ne ve, kaj bi od mizerije in sentimentalnosti? Kje je študent, ki pije cele noči in se vlači kakor megla skozi svoje žalostne dni?«

»Ni ga . . . V preteklost ga pojdi iskat v solzave romane in med besedovanje ljudi, ki študenta še niso videli v njegovi glori!«

Tako se mi je smejal na ves glas.

Jaz pa nisem vedel, kaj bi. Mehko, toplo mi je postalo v duši. S pisalne mize se je smehljala Karlina slika, pozdrav in spomin iz domovine, v dveh visokih vazah ob njej so mi vele rože pričale o zadnjem slovesu, tam na levi so v strogem redu molčale knjige na stelaži, samo ena je ležala na mizi odprta in pričala, vsa podčrtana in popisana z opombami, da Štefan študira.

»Ko spoznaš naše fante, ko te sprejmemo v naš slavn klub, ki nosi ime »Narobe«, ko se vživiš v naše življenje, tedaj boš videl, da spada študent, kakor ga človek pozna iz knjig, že v sivo preteklost. Zdaj je vstal nov rod med nami. Kakor z verigo smo sklenjeni, ki je ne pretrga nobena moč. Le tisti se cmeri in zaleze bogvekam, ki

gre svojo pot ločen od drugih. In prav se mu godi. Zakaj se pa zajé v stare tradicije, zakaj se zavije v suknjo samotarstva, trmoglavosti in solzave melanholije!»

Iz skodelic na mizi sta se dvignili dve lahni meglici in čajev vonj je zapuhtel iz njiju.

»— Odkod te misli, ta razkošnost, ta prešernost? boš vprašal. — Ali se je beračija preteklosti izprevrгла pri študentu v bogastvo sedanjosti? — Nikakor ne. Skrivnost je ta: svet je postal praktičen. Življenje zahteva mnogo, vedno več. Tradicionalna krokarija spada med staro šaro, komur je vsakdanji kruh — je že izgubljen. In ves svet živi dandanes na kreditu in mi študenti tudi. V nas je toliko moči, da nam domovina zaupa, da nam posoja na naše talente. In zato se ne vrnemo iz tujine slabi, jetični, izkrokani, da ležemo samo še v grob na domači zemlji, ampak čili, zdravi, vedrih oči potrkamo na njena vrata, ko pride čas, in zakličemo: — Domovina, tu smo! Služili ti bomo poslej in v sedmih letih ti odplačamo tvojo skrb in ljubezen. — In če v razposajenih urah pozabavljamo na domovino, naj ne bo huda na nas! Na Ruskem tožijo žene, da jih mož ne ljubi več, če jih štirinajst dni ne udari...«

Jaz sem se čudil Štefanovi velikopotezni modrosti in sem se zdel samemu sebi rodoljub z dežele, ki je po dolgem času prišel v mesto in se ga drži še vsa vaška okornost, priučena plašljivost in podeželska nezaupljivost.

Izpila sva čaj in odšla.

Pot je naju peljala skozi mestni park. Ko sem šel prvič po njem, se nisem nič čudil, da ga graški penzionisti imenujejo svoj raj, da je zaljubljenim ljudem nebo in za otročaje in pestrne več kakor vesoljni svet. Dasi je bilo v marcu in so bili spomeniki še vsi obiti z deskami in palme s slamo povezane, vendar je po brstečem drevju vse pelo in žvižgalo v pomladanski razposajenosti, pred nama so se po tleh zaletavali kosi urnih nog, obstajali sunkoma sred poti in zopet bežali na drugo stran v travo, krog naju so krotko skakali ščinkovci, sinice in vrabci z vso pernato žlahto graškega parka, z dolgimi skoki se je nama približala veverica, obstala, sedla na zadnje noge, koketno zavihala repek, napravila poklon in se v urnih skokih odpravila drugam.

Tam na ovinku pa je mlackal z jezikom debel penzionist z vso ljubeznivostjo, čepel na tleh in delil jedrca vevericam, ki so hitele od vseh strani k njemu.

Resnično, že tedaj sem Gradčanom odpustil vse filistrstvo, vso njih zaljubljenost v to mesto, v park in v Schloßberg nad njim, kjer čepi na

enem kraju stolp z uro kakor staroveški očanec in zre miroljubno, komodno dol v vrvenje ljudi čez strme strehe in čez široko, naglo bežečo Muro.

Dolgo, dolgo sva iskala stanovanje. Lepa soba, na stenah slike, ki so kazale okus, nad pisalno mizo palma, pod širokim, svetlim zrcalom zofa. In ko je Štefan zapazil na podstavku ob peči Phidijev kip Apolona, mi je šepnil: »Ta stan bo zate! Pogodi se!«

Tako sem postal sam svoj gospod.

Drugi večer sem videl slovenskega študenta v njegovi glori. Sobota je bila, v nedeljo ni predavanj, klub Narobe je imel sejo, v kateri sem bil sprejet med njegove člane, imenovane jogre. Nizka sobica ponižne predmestne gostilne, kjer je bilo vse bolj skromno in vsakdanje, je bila polna slovesnega pričakovanja, ko je vstal stara bajta Zorič, predsednik kluba Narobe, imenovan oficielno Kolomon, potrkal s prstanom na kozarec in se odkašljal.

Stare bajte so redkost v današnjih dneh, zato uživajo povsod spoštovanje in tudi v mojem srcu se je zbudilo nekaj takega, ko me je očetovsko pogledal izza svojega zlatega ščipalnika, si pogladil črno špičasto brado, in ko je govorjenje tovarišev utihnilo, iztegnil roko in dostojanstveno izpregovoril: »Jogri moji! Slavni člani kluba Narobe! Otvarjam slavnostno zborovanje ali žebranje, kakor se glasi po starih štatutih kolomonega žegna vsak shod našega kluba...«

Kolomon je nehal in zapovedal tajniku, dolgemu filozofu Severju, naj prebere iz žegna žebranje ob sprejemu novega člana.

Sever, imenovan v klubu Rožnicvet, ker je bil lepega, skoraj dekliškega lica, je vstal, potegnil iz žepa staro, oguljeno knjigo — pravega kolomona — ga počasi odprl in v predpotopni slovenščini je zadonel njegov glas čez mizo. Bral je tisti odstavek iz knjige, ki trdi, da jih ni na svetu boljših molitvic in zagovorov, kakor so v njej, da se človeku, ki nosi ta žegen noč in dan pri sebi, ne more zgoditi nič hudega v tej solzni dolini, da se ga nobena krogla ne prime, da ga nobeno orožje ne rani —. Sever je ad eksemplum pristavil, da je z žegnom v žepu že troje starih bajt promoviralo — da beži pred temi črkami vsaka bolezen in žalost in da smrt že naprej pove srečnemu lastniku tega čudodelnega rituala, kdaj pride ponj, in ga odpelje gotovo v srečno večnost po lepem, brezskrbnem življenju...

Ko je Rožnicvet končal svoje branje, je vstal Kolomon in nadaljeval: »Ti duša golobrada, ki še gledaš s skrbjo in plašljivostjo domovine to naše početje, gotovo misliš, da so vse to bedarije.

Toda motiš se. In preden te sprejemem slovesno v krdelo jogrov našega kluba, ti moram razgñati meglo, ki ovija tvojo dušo, in ti pokazati jedro zdravega preudarka, ki se skriva pod lupino naše prešerne družčine in naših častivrednih običajev. Častitljivi žegen govori resnico. Dokler boš pod njegovim varstvom članoval v klubu Narobe, ki narobe govori, a prav misli in dela, boš varen pred zunanjimi in notranjimi sovražniki. Ne bo te zastrepila tujina, ne bo te ubila svoboda, ne bo te umorilo krokanje in velikomestno blato se še tvojih škornjev ne prime. Zakaj naš si in naš moraš biti. To se pravi: kdor škili čez plot in uhaja s poti, ki jo ima naš klub, za tega v njem ni mesta. Naša pot pa je: delo ob svojem času, ob sobotah in slovesnih prilikah pa žebranje, kjer se otreseš prahu filistrstva in pilharjenja med tednom, obesiš s sukno in s klobukom na klin vsakdanjost in težke misli in skrbi in poveš kako pametno narobe in iz vsake besede razbereš njen pravi zmisel. Seve, tega mojega govora ne smeš razumeti narobe, zakaj sprejemni govor je edina izjema v naših štatutih, ko se sme prav govoriti in prav misliti. H koncu ti pa slovesno naznanjam, da so vrata odprta, da jo lahko odkuriš vsak hip in da te ne bomo nič pogrešali, zakaj spoznali smo, da za naš klub nisi . . . »

Kolomon je sedel in si ponosno vihal brke. Pokoren pa me je dregn timer: »Zahvali se!»

Zjasnilo se mi je, vstal sem in se zahvalil. Dejal sem, da mi je za klub kakor za lanski sneg, da gredo njegovi štatuti radi mene lahko rakom žvižgat po melodiji, ki jo navaja Valvazor, da je žegen prebedast, da bi mogel moderen človek izluščiti iz njega en sam atom modrosti in da me Kolomon ne bo nikdar videl pod svojo komando . . .

Ko sem končal, se je ves klub izpozabil in nemara resnico mislil. Zakaj slišal sem: »Dober joger . . . Razumel je našo zavito modrost . . . »

In bil je lep večer. Tako je bil poln študentskega veselja, da sva se s Štefanom šele v kavarni domislila domovine.

»Kaj pravijo škrjančki?« me je vprašal.

»Ne vem. Ti bi to moral vedeti bolje.«

»Čudno . . . Neumnost, da te vprašam! A oprost! Ob lepih trenutkih mislim vselej na Karlo. Tako tudi nocoj. Zdi se mi, da so ti moji dnevi kakor rože, ki se nizajo nalahko na zlato vrvico življenja. Delo mi je sladko, saj vidim tam daleč v bodočnosti svoj dom, svoje lastno gnezdo, in še tista trohica filistrstva, ki je v tej misli, se izgubi med cvetjem ljubezni . . . In vendar me nekaj vedno skrbi, nekaj preži neprestano nad

menoj, čez moje rože se plazi črn mrčes: skrb. Predolga se mi zdi pot v prihodnost, prevesela škrjančka sva jaz in Karla, da bi nama usoda ne bila nevoščljiva in bi nama ne nastavila kje kake zanke . . . Vrag vedi, zakaj mi prihaja ob tem vedno na misel dolgi Oražen . . . »

»Ah, njega se ti pač ni treba bati!«

»Njega ne, a bodočnosti . . . »

Tako je upihnil spomin na domovino v Štefanovem srcu zadnjo lučko razpoloženja iz kluba Narobe. Plačala sva in odšla.

Skoraj brez besed sva se poslovila in le odmev najinih korakov je govoril še dolgo za nama, ko sva skoz mrzlo noč mimo redkih medlečih luči hitela na dve nasprotni strani domov.

In vi mislite, da je bil Štefan Pokoren z vso svojo tovarišijo večji častilec krokanja kakor vsi študenti, o katerih ste kdaj brali? Toda, ali ste videli Štefana Pokorna na vseučilišču? Ali ste ga videli sedeti ob predavanjih vedno na istem prostoru ob oknu, ko je pisal, pisal, da mu ni ušla niti besedica? Ali ste sedeli sključeni z njim v knjižnici in v seminarju, ko je prebiral kodekse, seciral staroslovenščino in se potapljal v neizmernost vede? In ste li bili zraven, ko je z društvenim trakom čez prsi tovarišem argumentiral kakor Demosten? Ali ste šli študirat razmere naših ljudi, ki jih je vrgla sila življenja v tujino in jim počasi pila njih moč in jih hotela pogrezniti z njih krvjo in zarodom v morje tujstva? Ali ste jih vi zbirali in vžigali v njih dušah gasnoči spomin na domovino, na rodno zemljo in ljudi? Ali ste se vi jezili z menoj, ko sem včasih med tednom srečal Štefana in je bežal zatopljen v delo in v misli mimo mene kakor tujec?

Niste videli, ne doživeli vsega tega. V veselem klubu Narobe ste videli njega in njegovo družčino.

Kaj hočete! . . . Škrjančki . . .

* * *

Velika noč se je bližala. Park je zelenel, ptiči so pobirali bilke in frčali z njimi v veje, solnce z neba se je smejalo prijazneje in klicalo lepe dni nad nas, in Štefan Pokoren je bil nestrpno — vesel —

»Kaj ti je?« sem ga vprašal zadnje dni predavanj neko predpoldne, ko se mi je smejal že oddaleč izpred črne table na univerzi, kjer so bile napisane dolge kolone imen, na katera je bilo prišlo kako pismo.

»Glej, domovina me kliče! Gotovo me Karla že težko pričakuje . . . » je odgovoril Štefan, zbrisal svoje ime izmed množice drugih in stekel po stopnicah k vratarju po pismo.

Ko se je vrnil, je držal v rokah še neodprto pismo v črnoobrobljenem zavitku.

»Kaj je vse lahko v tem pismu! Pomisli — od Karle je. Črn rob krog njega — in vendar sem še včeraj dobil njen zadnji list!«

»Morda ji je kaka teta umrla,« sem dejal malomarno.

Štefan je odprl list in ga naglo preletel. Počasi ga je nato zganil, počasi vtaknil v žep in počasi se okrenil k meni.

»Kaj je? sem vprašal.

»Gospoda Podlogarja je predsnočnjim zadela kap.«

Tako kratko in suho se je to slišalo iz Štefanovih ust, a vendar sem čutil, da ga je novica nadvse prevzela.

Molče sva odšla.

Lep dan je bil zunaj. Celo kameniti učeni možje nad pročeljem vseučilišča, ki so vso zimo mračni in zamišljeni prezebali tam gori, so se veselili pomladi, zakaj sv. Avguštinu je bil sédel kos na knjigo v roki in odžvižgaval tovarišu, ki se je razgledoval z Aristotelove učene glave.

Pokoren pa je bil ves žalosten, ko mi je začel govoriti: »Kakor silna, črna pest se je dvigalo vedno nekaj nad menoj in nad mojo ljubeznijo. Zdaj je zamahnila in udarila prvič in prvi, ki je padel, je Karlin oče. Bog mu daj dobro, toda meni je napravil slabo uslugo, da je umrl.«

»Zakaj?« sem ugovarjal jaz.

»Zdaj so škrjančki brez gnezda. Dokler je živel Podlogar, je bil penzija, je bil denar in živeli so. Zdaj je vsega tega konec. Drugega nimajo kakor pohištvo in kake krajcarje, s katerimi pokopljejo očeta in plačajo stanovanje prve mesece. In potem? Ali bodo živeli od revščine, ki jo bo dobivala mati iz cesarske kase? Poezijo moje ljubezni ubije kruta realnost in vprašanje po kruhu. — Kruh je prvo! — je pridigal rajni

SLOVENSKO-HRVAŠKI KATOLIŠKI SHOD: SLOVENSKI RUDARJI IZ NEMČIJE.

SLOVENSKO-HRVAŠKI KATOLIŠKI SHOD: POLJAKI V NARODNIH NOŠAH.

Podlogar. In prav je pravil. Jaz ga nimam, Karla ga nima . . . Škrjančki niso še godni, Karla ne more prislužiti niti vinarja, če ne gre za deklo — nad nama se reži skrb za bodočnost . . .«

»Ljubezen vse premaža,« sem ga tolažil.

»Ne vem . . . Težko mi je v srcu in vem, da tudi Karla vidi vse to kakor jaz. Morda celo še pametneje, globokeje. In zato je poleg svoje bridkosti po očetu zavoljo najine ljubezni gotovo tako žalostna ali še bolj kakor jaz. Meni ni več strpeti. Zvečer se odpeljem v domovino. Podlogar bo sicer že v grobu, ko pridem, a dekleta moram potolažiti, moram mu pokazati zaupanje in moč, ki bi morala žareti v mojem srcu kakor solnce, a je, žal, le kresnica, ki pade lahko vsak hip na grobljo ob cesti . . .«

»Počakaj še par dni, da odideva skupaj!«

Toda zaman. Tisti večer že ga je odnesel vlak na jug.

* * *

Čez štirinajst dni sem se v domovini izprehajal v zgodnjem večeru, prvem v maju, s Karlo in s Štefanom po mestnem drevoredu.

Nebo je temnelo, na zapadu je žalovala temno-rdeča zarja za solncem, in kakor bi se bila vžgala iz žareče neskončnosti, se je iskrila tam daleč večernica. Reka ob aleji je pritajeno šumela, s kostanjev, ki so njih cvetovi prezgodaj že ugašali, so padali beli cvetni lističi kakor sneženi kosmiči in krili tla z mehko, belo preprogo.

Ob meni je stopala Karla v žalni obleki. Pod širokim, črnim klobukom je bledeel njen obraz, v njenem glasu je še žalovala bridkost preteklih dni, njena levica se je trudno oklepala Štefanove desnice.

Pokoren je pa govoril. Trd, neusmiljen je bil njegov glas, ki je hotel z njim prevariti samega sebe in svoje dekle.

»Štiri leta so še pred nama, Karla, ali celo več . . . Pomisli, ta dolgi čas! In v teh letih moram

doštudirati, moram promovirati, moram za beraško plačo tlačaniti. In potem šele te smem pogledati in se smem prašati: — Kje je prva bilka za domače gnezdo? — In šele prva bilka . . . Kje bodo druge?»

»Počakam te tudi deset let, vso večnost, če hočeš . . . Zanesi se name!« je šepetala Karla.

»In ne vidiš Alme, ne vidiš Dore? Kdo bo skrbel za njiju? Ne vidiš matere, ki se žalosti krog tebe, ki si ji edini up? Ti vidiš le mene, ljubica, in iz tega ti bo vzrastla sama žalost. Zakaj jaz nisem junak. Ko sem izpregledal in pretehtal, kako je s teboj in s tvojimi in kako je z menoj, sem se zbal svoje ljubezni in moj pogum je ugasnil . . . Karla, življenje je žalostno. Berač sem, in zato sem tak. Pa sem iztegnil prezgodaj roke po sreči in mislil, da s svojo prešernostjo uženem samega vraga. Zdaj sem dobil klofuto, zakaj s tvojim očetom je legla najina sreča v grob . . .«

»Kaj naj torej naredim?« je vprašala Karla in skoraj jok je ihtel iz njenih besed.

»Kaj jaz vem? . . . Tam je dolgi Oražen, asistent, ki je edini izmed nas dal venec na krsto tvojega očeta, ki je bil v vaši žalosti edini tolažnik, ki še sedaj čepi vsak dan pri tvoji mami in snuje bogvekaj. Njega prašaj za svet! On je soliden, on ima lepo plačo, jaz nimam nič in ne vem nič . . .«

Karla je vztrepetala.

»Jutri ob devetih predpoldne se zopet vidiva, Karla. Ob enajstih se odpeljem!«

Pokoren je izpustil Karlino levico in se obrnil k meni, ki sem se nem čudil njegovim besedam: »Prosim te, spremi Karlo nocoj ti domov!«

Izginil je naglo po stranski poti, med grmi in debli so se izgubili njegovi koraki v temo.

»Spremite me do doma!« me je naprosila čez par trenutkov in si obrisala oči.

Obrnila sva se in brez besede odšla proti mestu. Med potjo sem za hip pogledal v Karlino dušo in zasmilila se mi je.

»Poznate Štefana in mene,« mi je tiho, zapupno pripovedovala, »in zato oprostite, da ste morali te hipe preživeti z nama! Nisem se mogla več ustavljati, žalost me je premagala. Morda je pa res bolje tako. Da bi Štefan vedel, kako mi je, bi gotovo ne bil tak. Doma mama vedno joče in vzdihuje, kaj bo z njo in z nami, me pogleduje s prosečimi očmi in toži, da bi najraje tudi ona umrla. Alma in Dora molčita in vse to me tako boli in peče, da mi je obupati. Na cesti smo, to je res — in ni pomoči, ni izhoda. Morda je, a jaz ne smem misliti nanj . . . Mama mi vedno pravi, da ima Oražen lepo plačo, da imam srečo

v rokah, a da je nečem. Kam vse to meri, veste. In zdaj me še Štefan obsoja in ne veruje v mojo ljubezen . . . Povsod žalost in bridkost, da sama ne vem, ne kod, ne kam. Kdo mi bo pomagal, kdo me reši?«

Jaz je nisem mogel potolažiti z drugim kakor z vsakdanjo frazo, da se morda vse še obrne na boljše in da se ljubezen čisti v bridkosti kakor zlato v ognju.

»Ah, da, ko bi imela le iskrico upanja!« je vzdihnila Karla. »Tako pa se bojim, da je vse zaman. Vse lepe sanje so se razgubile v nič, ostala je sama žalost in strah pred bodočnostjo . . .«

Ustavila sva se pred vrati hiše, v kateri je stanovala. Poklonil sem se in Karla se je poslovila od mene: »Še enkrat bi rada videla Štefana, preden odide. Recite mu, naj jutri gotovo pride! Saj vem, tudi njemu je težko, a naj ne obupa! Zahvaljujem se Vam, da ste me spremili. Pozabite na te trenutke! Lahko noč!«

Izginila je med vrati. Za hip je še živel njen obraz v mojem duhu, njene oči in njena žalost, za hip še sem videl pred seboj njen črni klobuk in njene vitke forme, a ko je zašumela ulica mimo mene, je izginilo vse, le nekaj trpkega je ostalo na dnu srca.

Šel sem iskat Pokorna.

V pozni uri sem ga zasledil v polprazni kavarni. Ob okrogli marmornati mizi je sedel, noge iztegnjene daleč od sebe, obraz skrit za velikan-skim dnevnikom. Ko sem mu položil roko na ramo in me je brezizrazno pogledal, sem spoznal, da ni skrival obraza pred svetom, marveč svojo dušo in razpoloženje v njej.

»Prav, da si prišel . . .« je bil njegov pozdrav.

Sedel sem in v mojih besedah je bilo več sočutja nego nevolje, ko sem mu dejal: »Kaj delaš?«

Časopis je zafrfotal po zraku, udaril ob mizno ploščo, se še parkrat vzdignil in nato mirno obležal. Pokoren pa je sklenil roke, se naslonil s komolci na mizo in se zagledal vame.

V njegovih besedah je bila trpka bridkost, ko mi je počasi odgovoril: »Tako me obsojaš, ker vsega ne veš. Ali si bil ti z menoj zadnje dni pri častivredni gospè Podlogar? Ali si jo ti poslušal, ko mi je sedela danes popoldne nasproti in se cmerila z jokavim glasom: — Gospod Pokoren, Vi ste razumen človek, dasi ste še mladi. Kdaj pridete Vi do kruha? Glejte, mi smo po očetovi smrti kakor na cesti . . . Ne mislim sicer nič hudega, toda na štiri oči Vam povem, Vas prosim, Vas rotim: ne begajte uboge Karle! Lepa prilika se ji ponuja, gospod Oražen bi jo rad poročil. On

lahko to stori, on ima že lepo, gotovo službo, ima plačo, da bosta lahko izhajala. Pustite ubogega otroka, kakor mati Vas prosim, ona ni za Vas in Vi ne zanjo. Ona bi se postarala, preden bi Vi mogli misliti nanjo resno. Ne jezite se, verujte mi, da bo tako prav! Nas vse in njo bi spravili v nesrečo, če bi jo še mamili z obljubami, ki sami vanje ne verujete. Če se Vam Karla ne smili, naj se Vam smili njena mati, uboga vdova, ki nima nikočar na svetu kakor svoje otroke! Poslušajte me, vedno Vas bom imela v blažem spominu . . . — Ali si slišal to, te prašam, ali ti je rezal v dušo in v možgane tisti visoki, nosljajoči glas, ali si videl tisti dve obupni, globoki črti od oči in od nosa navzdol do pobešene, tresoče se spodnje ustnice? Če bi ti vse to videl in slišal, bi zgrabil klobuk in brez slovesa zbežal. Jaz sem se pa še poklonil in poslovil in iz srca zatrjeval, da mi je neizrečeno žal, toda ker ni drugače, naj bo . . . A ob Karli mi je nocoj izbruhnilo vse na dan, kar je peklo in žgalo v duši.

Bilo mi je vse jasno.

»In kaj misliš?« sem vprašal po dolgem času.

»Nič ne mislim. Naj gre vse svojo pot, jaz ne zganem več z mezincem, dasi me žene, da bi udaril s pestjo ljudem in usodi v obraz. Pustim vse skupaj. Če je v Karli dovolj velika ljubezen, premaža vse in srečna bova. Če je pa ni, potem ji je itak sodba že pisana in obsodba tudi . . .«

»Pa bi ji pomagal, dal bi ji roko, da ne obnemore . . .«

»Nič . . . Ne maram je trgati od matere. Odkod imam pravico riniti se med njiju? Niti z mezincem ne ganem, kakor sem rekel. Nočem in ne smem.«

Težak, moreč molk je legel med naju.

Ko je natakarnik prinesel vodo na mizo, mu je Štefan naročil: »Buteljko samoškega!«

»Čemu to?« sem mu branil.

»Če bi bil bogatejši, bi pokal šampanjec ob pogrebu moje ljubezni. Tako pa naj nama da cvet z otoka Samos helenskega solnca in lepote, da ne bova več čutila mrzle žalosti in meglenih mladostnih sanj . . .« se je Pokoren zasmel bridko.

Tako se je zgodilo, da je moj prijatelj po polnoči zapisal s svinčnikom na beli marmor predse svoji ljubezni v slovo:

Oj, cvele, odcvele in pale so v noč
vse najine zvezde, vse najine sanje,
in mesto bi v kito se splele, obroč
bridkosti krog srca skovan je.

A jaz ga zdrobim . . . Saj je dijamant
poguma močnejši od jekla bridkosti,
in naj bom traged, naj komedijant —
jaz hočem mladosti . . . prostosti . . .

Drugi dan popoldne, ko je brzel vlak z nama na sever, sem citiral Štefanu te verze.

Trudno se je nasmehnil, zakaj resnično slovo od Karle je bilo težje, bridkejše nego tisto, ki ga je praznoval prejšnji večer z menoj ob helenškem vinu.

IV.

Pozno po polnoči sem nekoč sedel v Štefanovem graškem stanovanju. Vse je bilo kakor nekdanj, samo Karlina slika je bila izgubljena s pisalne mize. Na njenem mestu je oklepala Muza z levico Pegaza krog vitkega vratu. Božanstveni belec je vdano sklanjal k njej svojo glavo in ščitil njen beli stas z mogočnimi krili, ki jih je kakor dve velikanski orlovski kreljuti pobešal k tlom.

Pokoren je sedel pred menoj in držal drobno popisan zvezek v rokah.

»O naši literaturi me je sram govoriti v javnosti in o svojih verzih nisem še nikomur znil besede . . .« se je opravičeval. »In če se ti nocoj odkrijem, storim to zato, ker si moj prijatelj. Ljubezen me je zapustila, Karla se trga od mene — ali mi zameriš, če sem Muzi zapisal svoje srce? Morda pošljem te verze, ki jih imam v rokah, v svet. Kar sem doslej napisal, je bore malo in mi je žal, da je šlo v svet. Mnogo pesmi pa sem skrival pred svetom, negoval jih nad svojim srcem, jih ščitil in varoval kakor otroke lastne krvi. Če bi bil lani umrl, sem ti naročil, da vrzi vse v ogenj. Zdaj živim in naj gre med ljudi, kar sem doslej skrival v najglobljem predalu svoje mize. Ti si prvi, ki boš slišal, kar je v samoti, v mladosti, v ljubezni dozorelo v srcu. Poslušaj, ne smej se in mi daj klofuto, če se ti bo zdelo moje početje bedasto!«

»Beril!« sem odgovoril in se naslonil na zofo.

Štefan je malomarno, mehanično začel recitirati svoje verze.

In v študentovsko sobo, v dim dveh slabih cigaret, med te širi stene, ki jih je stiskala od vseh strani tujina, je prišla domovina. Prišepetala je s šumenjem naših gozdov, prižuborela s šepetom naših vod, prisvetila s srebrom svojih najlepših noči in z zlatom najsolnčnejših dni. Naše gore so vstale pred menoj v gloriiji svojih višav, naši grički so se dvignili pred mojimi očmi, ki sem jih zaprl, da bi vse lepše videl. In gledal sem pod gorami in hribi naše doline, po katerih so sanjale vasice, se vezale prek polj z belimi trakovi naših cest, in slišal sem pluti nad njimi zvonjenje naših cerkvic, ki romajo druga za drugo vedno više, više k nebu, k zvezdam. In poeta sem spoznal, ki sluti lepoto, ki nosi v srcu njen

odsev in ki jeclja prve študentske verze. A prišlo je življenje, ljubezen je vzbrstela v mladi duši, njene peroti so se razmahnile in iz jecljanja se je porodila beseda. In govorila je o lepoti, o mladosti, o hrepenenju in o sreči. Ko je pa zašlo prvo spoznanje vsakdanjosti in prevar mlado srce, ni umolknilo, ampak zapelo himno samozavesti, ponosa in moči. In vendar sem videl kakor v mraku nekoga, ki v svoje lastne besede ne veruje. Videl sem cesto, ki pelje v brezcilnost. In kdo žvižga z rokami v žepu po njej? Ali je poet, ki sam sebi ne zaupa, ali vačabund, ki je le cesta, ki gre po njej, njegovo bogastvo, njegovo življenje, njegov cilj?

Štefan je umolknil, zadnji akord te melodije, ki sem jo poslušal, je izzvenel v vprašanju brez odgovora.

Prijatelj je zaprl zvezek, ga vrgel na mizo, odprl okno in ugasnil luč. Mladi dan je planil v sobo, Muza na mizi je oživela, njen obraz je zažarel v skritem sijaju. Ali je bil to odgovor na Štefanove verze?

Doli po tlaku je zaropotal mlekarški voz, Pokoren se je odmaknil od okna in me vprašal s tihim, brezupnim glasom: »Ali mi daš klofuto?«

»Ne. Mnogo jih je že govorilo kakor ti, a tvojih melodij, tvojega solnca, tvoje noči, tvoje ljubezni, tvoje odpovedi, tvoje sreče in tvoje bridkosti ni bilo v njih verzih. Govori ljudem, vrzi svoje verze v domovino! Če ti jih pa vrne in ti poreče: — Vse dobro, vse prav, toda za naše ljudi to ni . . . — tedaj ne obupaj! Tvoj čas morda še ni prišel, mlad si, poet, a svet je star, star . . .«

»Prav . . . Bodri me, da nad mojo drugo ljubeznijo ne obupuješ, dasi je brezpogojno ne hvališ . . .«

Odšel sem.

Jutranje solnce je že vstajalo in trkalo s prvimi žarki na okna visoko gori pod strehami. Zvonjenje je plavalo nad mestom, življenje se je budilo in kosi so zletali v park s trotoarjev, ki so se začeli oživljati. Srce mi je zvenelo mladosti in lepote, ki so jo pile moje oči . . . — — —

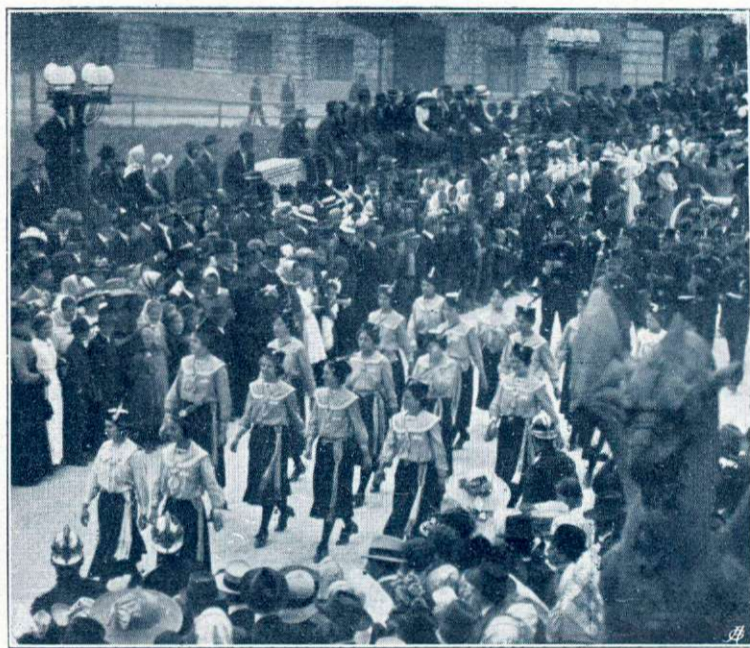
Tiste dni je Štefan odposlal svoje pesmi v domovino znanemu založniku. Kakor je bilo njegovo pričakovanje veliko, ko jih je odposlal, tako veliko je bilo njegovo začudenje, ko mu jih je založnik vrnil z oceno priznanega kritika.

Pokazal mi jo je.

— Dragi mladi pesnik — je bilo tam notri — Bog Vas je obdaril s talentom. Toda te pesmice, dasi so nekateri komadi lepi, niso za naše ljudstvo. Kdo jih bo razumel? Odkod to čudno postavljanje besed, te nemirne kitice, te prešerne,

nevsakdanje figure? Učite se, učite, klasike prebirajte pridno, spoznavajte samega sebe in svet in življenje! Umerjenosti, uglajenosti Vam je še treba. Zato Vam svetujem, da shranite to zbirko, pesmi pilite in šele čez leta zopet pridete. Sedaj Vam pa ne morem prerokovati uspeha in zbirke tudi založniku ne morem priporočiti. —

Tako je govorilo tisto pismo in še mnogo drugega je bilo v njem, kar je pričalo, da je bil gospod kritik profesor. Poznal ga nisem osebno, a po njegovih besedah sem sodil, da je visokočislčan mož, da ima vsa pravila estetike v mezinu. In če je sam pisal verze, ki so bili slabši od Pokornovih, če je imel plešo in če njegov obraz pod košatimi obrvmi ni kazal blagohotnosti, kakor mi je Štefan pravil — ali je mar on tega kriv?

SLOVENSKO-HRVAŠKI KATOLIŠKI SHOD: ČEŠKE »ORLICE«.

Pokoren je njegovo pisanje s komadi in klasiki in vsemi drugimi besedami vrgel v peč in z mladostno zaupljivostjo poslal pesmi drugam.

Od tam ni bilo odgovora cel mesec.

»Telega kritika poznam osebno. Na vseh poljih je doma: v znanosti, v umetnosti, v politiki in v dnevnih vprašanjih. Mlad je, lepo rejen in lase ima prstrižene na kartačo. Krokala sva nekoč v Ljubljani skupaj in gotov sem, da me ni pozabil . . .« se je tolažil Pokoren.

A varal se je. Zvezek je prišel nazaj in ocena ni bila nič bolj razveseljiva od prve.

— V pesmih še vse vre in kipi. Kdo bo pil moten mošt mesto čiste starine? Toliko neizkušnosti, nepoznanja življenja, mladostne prešernosti je v teh verzih, da bi jih nihče ne bil vesel. Nič novega nam pesnik ne pove v svojih novih figurah. Zato ne morem zbirke priporočati. Morda

sploh avtor ni poklican na pesniško polje in bi kazalo, da poizkuša drugje . . . —

»Vidiš, mož me nima več v spominu . . .« mi je dejal Pokoren, ko mi je pokazal kritikovo pismo. »Zdaj pojdejo pesmi in kritika v peč. Kaj bi še lagal sebi in svetu? . . .«

»Neumnost, dragi,« sem ga tolažil jaz. »Poizkusi še enkrat, morda boš v tretje imel srečo. Pošlji pesmi še enkrat v domovino, tja, kamor jih še nisi poslal, ker praviš, da sta si s kritikom še boljša prijatelja kakor s tem, ki si z njim samo enkrat krogal.«

»Ne vem, kaj storim. Morda pošljem. Toda če pesmi spet dobim nazaj, pojdejo brez milosti v peč. Naj izgine vse iz lepih, neumnih časov! Potem zbijem tudi Muzo z idealnega podstavka svoje mladosti in pustim verze in umetnost na večne čase. Zajem se v knjige, položim izpite in doktorat in si zapišem na prvo stran svojega življenja: Kruh je prvo . . . In še tedaj ne pozabim tega rekla rajnega Podlogarja, ko bom v poznih letih z brilanti na prstanih, s težko zlato verižico nad vesto v dostojanstvu šolskega svetnika ob četrtnkah vina z bridkostjo mislil na svojo idealno in beraško mladost.« — —

Od tedaj nisem več videl Pokorna do tistega večera, ko sem se odpravljal v domovino. Bogvekod je hodil. Pravili so, da študira, a ni ga bilo na univerzi, nisem ga srečal na ulici, in ko sem ga nekoč iskal na stanovanju, mi je gospodinja povedala, da je že pred štirinajstimi dnevi odšel.

— Morda je že doma — sem si mislil — in blagor mu! Gore ga ozdravijo, da pozabi Karlo, svojo prvo ljubezen, in Muzo, svojo drugo, če ga je varala.

Visoko so gorele zvezde julijske noči, za dolgo ulico za menoj je medlel lunin krajec, na

moji desni je kipel v nočno nebo gotiški zvonik cerkve Srca Jezusovega. Stopal sem sam proti domu, v mislih že v domovini, da sem se čutil samotnega kakor še nikdar v noči, v mestu, v tujini. Želel sem si, da bi srečal tovariša, mislil, da ga hip na hip zagledam, dasi sem vedel, da je vse, kar nosi domovino v srcu, že odromalo na jug in se tam razkropilo na vse strani, da vrže od sebe za par mesecev slovensko študentovstvo.

Nenadoma je nekdo za menoj zažvižgal in me vzbudil iz mojih misli. Naš klic. Če ga naš študent zasliši v najglobljem snu, plane kvišku in na poziv: — Naprej na dan! — odžvižga: — Na solnčno stran! — če je tudi tema kakor črnilo razlito krog nje.

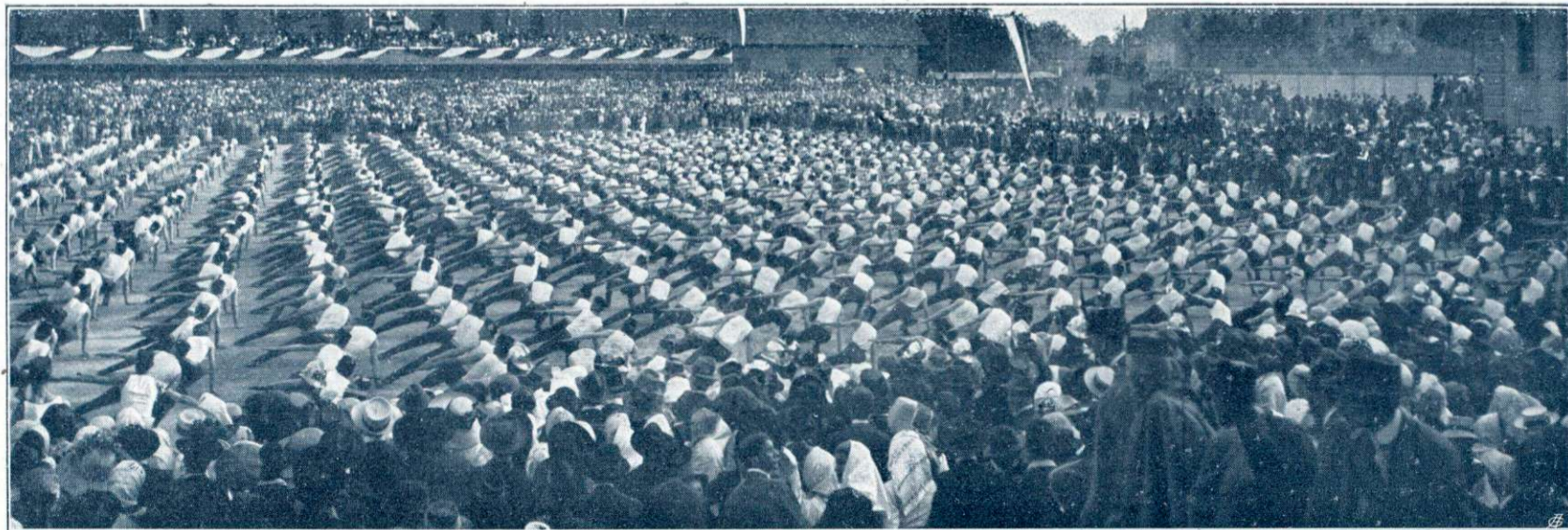
Ustavil sem se in odžvižgal ves vesel, da so moje osamele želje privlekle bogve katerega tovariša iz noči. Iz motne mesečine in zaspane plinove luči se je izluščila dolga postava in se mi urno bližala.

»Štefan, ti?« sem se začudil, ko me je prijatelj zgrabil za roko. »Mislil sem, da se že v tribuški dolini naslajaš ob korekturnih polah svojih pesmi, da ti dela družbo Glagolita Clozianus, staroslovenske koreninice in vsa naša literatura, kakor jo je Bog dal. Menil sem v resnici, da se pripravljáš za doktorat že vsaj mesec dni . . .«

»Neumnost . . .« je odgovoril Pokoren. »Sedmino obhajam in veseli me, da boš ti zraven, kakor že moraš biti ob vsaki nesreči moje mladosti.«

»Kakšno sedmino?« sem prašal.

»Pred tednom sem sežgal svoje pesmi. Vse do zadnje. Le kritiko sem si shranil na veke v spomin. Prvo ljubezen sem pokopal, drugo tudi. Idiva v kavarno, da ti povem, kako se je vse to zgodilo!« (Dalje.)

SLOVENSKO-HRVAŠKI KATOLIŠKI SHOD: PROSTE VAJE »ORLOV«.

RAZVOJ NOVEJŠE SLOVENSKE PISAVE PA LEVČEV

Spisal dr. A. Breznik.

PRAVOPIS.

(Dalje.)

Sprememba v pisavi zlogotvornega r-a je torej delo Bleiweisovo. Vendar je treba pomniti, da je obsegala ta reforma samo en primer zlogotvornega r-a, t. j. pisavo korenskih delov. Obeh drugih primerov, t. j. pisave končniških delov in na začetku besed Bleiweis ni spreminjal, dasi so Miklošič in njegovi pridruženici tudi to zahtevali. Poskusili pa so to izvesti drugi. Že istega leta (1862) so začeli v Novicah pisati r po novem Macun, Podgorski in Levstik tudi v končniških delih,¹ toda Bleiweis in z njim vred drugo občinstvo in zlasti Janežič v Glasniku² niso šli za njimi. Pridružil pa se jim je Cegnar, ki je izdal to leto (1862) prevod Viljema Tella.³ Tako je pisal Levstik tudi v časniku Naprej (1863) in njegov učenec Jurčič v Slovenski vili (1865).⁴ Te pisave je bil prijatelj tudi Navratil, ki je šel celo tako daleč, da se ne bi ustavljal niti pisavi, kakor mokr, svedr itd. »Lahko, da bodo«, pravi v Novicah,⁵ »naši mlajši res kedaj tudi take besede brez e pisali. Zdaj se še ne upamo. Stara navada nam brani. Človek se ne more nikdar vseh napak na en pót otresti.« Brez e je pisal končniške dele tudi Miklošič v staroslovenskem slovarju⁶. Toda proti spremembi v končniški pisavi je odločno nastopil s posebnim člankom M. Cigale.⁷ Dosledno opuščanje e v končniških delih bi nas oddaljilo od Hrvatov in Srbov in deloma tudi od Čehov, na katere se je treba ozirati zlasti v tem vprašanju, ker nam narodna govorica, kakor pravi, ne daje za to pisavo trdne podlage. Ker bi ta sprememba povzročila mnogo nenavadnih in zoprnih oblik, bi trpel pri tem tudi estetični čut. »K (novemu) pisanju . . . djali bi, da smo nekako naglo prestopili, predno se je dotično pravilo na vse strani pretreslo in dognalo. Meni

¹ Nov. 1862: srebrna (23, Macun) itd. zoprne (83) zoprnik (132) ogrskim (408, Podgorski) Levstik: 399.

² Glas. 1863: klaverni (2) srebrni (8, 75) zopern (108) ogerski (107) pesterna (73) jedernat (159, 272) posrebernjen (287); toda: nečimrnost (4).

³ Viljem Tell: nečimrni (54, 57, 103) zoprne (54) itd. Pisal je celo: crkvenec (68, 105, 111).

⁴ Naprej: srebrn (222) srebrno (218) coprnik (125) slehrni (120, 139); toda redno: ogerski (119 itd.) Slovenska vila: srebrno (7, 11) nahajamo celo: žrjavica (5) grjača (14).

⁵ Nov. 1865, 53.

⁶ Izhajal od l. 1862—65; n. pr. rebrnica (797) jadrno itd.

⁷ Nov. 1865, 365: Iz slovenskega pravopisa nekaj.

vsaj pozdeva se, da še ni do dobrega rešeno to vprašanje: bode li pri nas r samoglasoval edino v korenskih zlogih in morebiti še v tistih končnicah, v katerih je náglas na zlogu z r-om (n. pr. srebrni prsten), ali pa tudi v vseh ali nekterih brezna-glasnih zlogih končnic in pripon.« Iz zgoraj naštetih razlogov svetuje, naj se nova pisava omeji samo na korenske zloge. »Reči (morem), da mene«, pravi, »vselej zbode, kadar kje z očesom naletim na besede: oktobrski, ministrstvo, ogrski (srb. ugarski, čes. uharsky) itd.«

Na podlagi tega je postavil štiri točke, v katerih naj bi se er v končnicah pridržal. Ker je Cigale s temi točkami vplival na našo pisavo do l. 1895, in je glede dveh točk slutil tudi poznejši razvoj, ki se je v naši pisavi zvršil po l. 1895, si jih hočemo natančneje ogledati. Pisal naj bi se er: 1) v imenovalniku: bober, gaber, — dober, moker itd.; 2) v množinskem rodilniku: iker, viter, jeder, beder itd.; 3) v manjšalnicah: jederce, bederce (srb. bedárce), vederce itd. in 4) pri končnicah en in ski, kakor: »šempetersk, mojstersk, veterni, jederni, bederni, rebrnica, vedernica, istersk itd.«

»Utegne pa biti,« pristavlja kakor v proroškem duhu, kar se je po l. 1895. tudi res zgodilo, »da se bo komu ljubilo, pod 1) in 2) gori omenjenih primerov pisati er, pod 3) in 4) pa izpuščati e, kakor se nahaja večidel v novem Miklošičevem slovarju¹ (n. pr. jadrno, rebrnica).«

Cigaletove besede so ustavile prodiranje r-a v končniške dele. Pišoče občinstvo je sprejelo vse štiri točke in se skoro do pičice ravnalo po njih. Sprejel jih je tudi Levstik, dasi jim je doslej nasprotoval in je pisal r, kakor bomo v naslednjem videli, brez kakega samoglasnika celo v začetku besed.² To končniško pisavo so sprejeli brezizjemno vsi vodilni listi (Novice, Glasnik, Dunajski Zvon, Ljubljanski Zvon, Dom in Svet) in tudi pisatelji posameznih del. Taka pravila so se zahtevala tudi od normalne šolske slovnice.³

¹ Staroslov. slovar (1862—1865).

² V Mladiki 1868, katero je pravopisno sam uredil, piše: zoperen pogled (106 — vsi drugi so pisali zopern!), klaveren (208) klaverno (224), kjer je popravljen: »nam. klavrn (49) beri: klaverno« (224). — Toda: rjav (33, 66, 138) rdeč (49, 65, 77) se zardi (163; zaradi zloga: se je zarudela (14, dvakrat). V korenu celo: grmanski (25) žrjavi (76, 121).

³ Prim. glede tega polemiko med Lendovškom (Lj. Zvon 1889, 373) in Sketom (Lj. Zvon 1890, 59).

Od te tradicije se je obrnil še le Pleteršnik v svojem slovarju. Pri primerih, ki jih je naštel Cigale pod točkama 3) in 4) je obnovil Miklošičevo pisavo, in se je postavil popolnoma na stališče izreke vzhodnih narečij. K temu ga je nagnila brez dvojbe tudi pisava r na začetku besed, ki je bila, kakor bomo v naslednjem videli, za nekatere zglede že dalje časa utrjena. Pleteršnik je pisal vse primere izključno brez e. Tako: jedrce, bedrce, vedrce itd. Tako: zoprn, zoprna, zoprnik, zoprnica; srebrn, srebrnina; klavrn; kvatrn; jadrn, jadrnost; jetrn, jetrnik; rebrn, rebrnica; vetrn, vetrnica, vetrnik; coprnica; ogrski; ministrstvo; koprnenje, kakršen itd.¹

Pleteršnikove pisave se je prvi oklenil, kakor v drugih primerih tako tudi tukaj, V. Bežek, ki je začeniši z drugo številko prevzel uredništvo Lj. Zvona l. 1895 in začel polagoma uvajati Pleteršnikove oblike v prakso.² Po Pleteršniku je sprejel to pisavo tudi Levec v Pravopis, s čimer jo je še bolj populariziral. Teoretično se ji je upiral Perušek,³ ki je, ne upoštevajoč njeno zgodovino, hotel na podlagi svoje zahodne govorice in glede na Hrvate in Srbe in deloma po napačni jezikovni teoriji ohraniti staro pisavo. Peruškove nazore je z jezikovnega stališča temeljito zavrnil Štrekelj,⁴ kar je Pleteršnik — Levčevo pisavo še bolj utrdilo. Dandanes je že do cela zmagala in se mora smatrati za normalni pravopis kot edino pravilna.

Preostaja nam še pogled na tretjo vrsto zlogotvornega r-a, t. j. v začetku besed. Bleiweis se tudi tu ni lotil spremembe, zato so bili brezuspešni vsi poskusi tistih, ki so začeli izvajati načelo doslednosti glede r-a tudi v začetku besed. Zapreke je povečevala tudi okolnost, da se je glas pri r-u pisal dotlej na različne načine.⁵ Nekaj pisateljev je skušalo že pred l. 1862. v Glasniku pisati vse te besede z er, toda tudi to ni uspelo.⁶

¹ Za dotedanje: zopern, zoperna; srebern, klavern itd.; copernica (stalno v Lj. Zvonu), ogerski, kopernenje (stalno v Lj. Zvonu), kakeršen (v Lj. Zvonu).

² Lj. Zvon 1895: filistrski (136) jadrniki (359, 417, 420) zoprnega (459) zoprnimi (509, 559); po starem je pisal še: zoperni (592) mojsterski (478) filisterstvo (620, 624). Lj. Zvon 1896: bil je zoprn (23) zoprno (14, 142) kakršen (4, 23, 86, 150 itd.). — Dotlej so bile take oblike v Lj. Zvonu le redke izjeme, n. pr. Zvon 1886: srebrnega (273, prvokrat v Zvonu!) srebrna (491). 1887: zoprn (451); 1890: zoprno 320, Levec); 1892: srebrn pas (88).

³ »Bravec« ali »bralec«? V Ljubljani 1899, str. 27.

⁴ O Levčevem slovenskem pravopisu in njege kritikah. Izhajalo prvotno v »Slovincu« l. 1900 in 1901. Posebej natisnjeno v Ljubljani 1911. — str. 5—15.

⁵ N. pr. rudeč, rujav; rujovem, rijovem, erjovem; rež, erž; ruja, rija; ruvati, rovati; rezgetati, razgetati itd.

⁶ Glas. 1858, 2. zv.: erjav (159, 2 ×), erdeč (174, 3 ×) Erjavec; 1859, 4. zv. erdeč (58, 4 ×; 60) dopisnik z Dunaja;

Prvi je začel pisati r v začetku besed Levstik; pisal je skoro vse primere zlogotvornega r-a: rjav, rdeč, rzgetati, rvati, rdeti se itd.¹; sledil mu ni nihče. Nekaj posameznih besed (rjuha,² rž, rjoveti, rja) se je prijelo že v tem času, prava sprememba pa se je začela še le pod Levcem v Lj. Zvonu l. 1887, ko je začel pisati dosledno: rdeč, rjav, rdeti se,³ kar se je v pisavi kmalu splošno sprejelo. Stara pisava se je rabila poslej navadno le še v pesmih zaradi zloga.⁴

Pri tem je ostalo do Pleteršnika. Pleteršnik je dosledno poleg končnic pisal r tudi v začetku besed. Bežek je kot urednik Lj. Zvona priporočal Pleteršnikovo pisavo (v oceni neke knjige pravi glede jezika, naj bi bil »uravnan po pravopisnih načelih Pleteršnikovega slovarja; le-teh se držeč, pridemo še najlaže in najhitreje do toli zaželjene pravopisne edinosti, in prav je, da se jih že poprijemljejo i časopisi i posamezniki, dr. Tavčar v Zbranih spisih«⁵), zato je skušal uvajati tudi ostale, dotlej v splošni pisavi nenavadne oblike v pravopis, dasi je to težko šlo. Z letom 1897. je začel pisati: rvati⁶, kar je glede ostalih Pleteršnikovih oblik jako pozno. Oblike rzgetati pa sploh ni poskušal pisati.

Levec je sprejel v Pravopis Pleteršnikove oblike, samo s to razliko, da jih je nekaj izpustil, med njimi kritično obliko: rzgetati, vsled česar v pisavi izza Pleteršnika sploh ni prišla v poštev in ne more veljati za pravopisno veljavno. Pisave rvati, rvanje itd. pa se jih je nekaj poprijelo, takó da sme stati v normalnem pravopisu poleg starejše ruvati, ki še krepko živi in to zlasti vsled naslombe na sedanjikovo deblo: rujem, kakor n. pr. smejati vsled sedanjika smejem nam. sta-

1860, 5. zv.: erdeč (8, 2 ×) Tušek; 1860, 6. zv.: erjula (132) Valjavec itd.

¹ Cegnarjev Valenštajnov ostrog, 1864: konj zarzgače (70) Mladika, 1868: rjav (33, 66, 138) rdeč (49, 65, 77) se zardi (163) toda zaradi zloga: boječa se je zarudela (14, 2 ×) rzgatajočega konja (139) Pavliha, 1870: rdeč (3) rjav (16) rvanka (6).

² Navratil, Nov. 1865, 53 je konstatiral: »rjuha« pišemo od nekdej namesto »erjuha« ali celo »rujuha«. Levstik je pisal dosledno: ruha, Mladika, 89; Pavliha, 16. — Rž: Nov. 1863, 290. Glas. 1868, 151 (4 ×) itd.

³ Lj. Zvon 1887: rdeč (6, 26, 30, 78 itd.); rjav (26, 81, 135, 79, 269) se zardela (568) itd. Pisavo: rjav nahajamo sporadično že l. 1886 (360, 362, 364, 369). Toda vzporedno s tem je pisal Zvon od l. 1887—893 tudi napačno obliko: rmen.

⁴ Takoj v Lj. Zvonu 1888 (1, 258 itd.). Prim. več o tem: Izreka v poeziji, VII. izv. kn. šk. gimn. v Št. Vidu nad Ljubljano, 1912, 17.

⁵ Lj. Zvon 1897, 115; podobno str. 575, 577.

⁶ 1897, 527: izrvati, 738: rvali; 1898: rvanje (33). Dotlej še po starem, n. pr. izruvala (273, 274) roval (400) izrovala (470) izruvati (664). Zv. 1896: ruval (270, 354, 531, 466 itd.).

rega smijati. Vse druge oblike z r-om v začetku so se v pisavi utrdile. —

Po stari slovenščini in drugih slovanskih jezikih, predvsem po hrvaščini, se je uvedlo v tem času tudi zmanjševalno obrazilo -ca pri i-jevskih deblih: živalca, stvarca, lučca itd. To pravilo je nasvetoval prvi za slovenščino leta 1857. M. Cigale. Objavil ga je Bleiweis skupno z neko drugo Cigaletovo jezikoslovno drobtinico v Novicah.¹ »Gosp. Cigale (so nam) sledeče pisali: »Kakor sem unidan (neko jezikoslovno stvar, op. pis.) omenil, vam hočem danas naznaniti važno pravilo, ki ga nima nobena slovenska slovnica, čeravno je v družih narečjih veljavno, in katero sem od gosp. Miklosiča zvedel, namreč: pomanjšavna pritiklina -ica se pri imenih ženskega spola le takrat smé rabiti, kadar se imé končava na -a, na priliko žena - ženica itd.; kadar pa se ime končava s kakim soglasnikom, se pomanjšavica le piše s ca ali ka; torej: vervca (ne vervica od verv), senca (od sen, i), durce ali dvérce, nočca, lučca itd.«

Proti temu pravilu se je ugovarjalo, češ da slovenščini ni več znano in da se zlasti na Štajerskem drugače govori. »Kar smo unikat iz Beča (t. j. od Cigaleta, op. pis.) zvedili,« pravi neki dopisnik iz Trsta, navajajoč novo pravilo, »moramo temu pravilu majhno iznimko podstaviti, s katero damo na znanje, da se na Štajarskem prav razumljivo izgovarja: kokóšica, častica, pestica, kóstica itd.«² Enako je trdil vzhodni Štajerec Sekolovski: »Zavoljo lučca, vrvca itd. primerjaj koščica, gožica, pesmica, peščica, slaščica kor tudi lučica pri nas (t. j. na vzhodn. Štaj.) in drugod.«³

Cigale je na to odgovoril,⁴ da velja to pravilo za staro slovenščino, kjer nahajamo oblike kakor dv'r: dv'r'ca, zel: zel'ka, klet: klet'ca in klet'ka itd. in da »tudi v živih slovanskih narečjih ‚de regula‘ ne nahajamo nič nasprotnega; primerjaj serbsko: kerv, kervca, noć, nočca, reč, rečca; stvar, stvarca itd.; ravno tako rusko: myška, myšca; česko: dvír, dvírka, pest, pestka, nit, nitka.«

»Nasvetovana pisava«, pravi, »se priporoča s tem, da je staroslovenščini (čujte možaki, ki se nanašate na staroslovenščino, pa je ne razumite prav!) in drugim slovanskim narečjem primerna.« Za Cigaleta je bilo to zadosten razlog, in ni vprašal, se li kaka oblika še nahaja med narodom ali ne. »Po mojem,« pravi Cigale v Glasniku leta 1861, »kakor sem uže razložil v predgovoru k novemu

nemško-slovenskemu besednjaku, ni še dosti, da se izkaže: tako govori prosti ljud, marveč treba je še izpričati, da se prilega tudi svojstvu slovanskega jezika, zlasti južnoslovanskih narečij, ker tajiti ne moremo, da smo po tem vodilu vsaj tretjino tega, kar in kakor ljudstvo v resnici govori, iz knjižnega jezika morali odbrati in zavreči.¹«

Oblike, ki navidezno nasprotujejo temu pravilu, pravi, se dajo drugače razložiti.²

Cigaletovo pravilo, ki v našem jeziku še krepko živi, se je kmalu sprejelo. Prvi ga je začel uvajati v pisavo Bleiweis³, za njim sta tako pisala Levstik in Erjavec⁴. Leta 1863. ga je sprejel v slovnico tudi že Janežič: »Ženska imena na soglasnik manjšamo s končnicama (1) c a n. pr. brv brvca, postelj posteljca, stvar stvarca, vas vasca, žival živalca; če bi se pa preveč sikavcev, šumevcev ali drugih nelepoglasnih soglasnikov vkup namerilo, deni raji samoglasnik i pred končnico, n. pr. kost koščica, luč lučica, pest peščica; (2) k a, n. pr. bil bilka, cev cevka, gos goska, jel jelka, miš miška, nit nitka, piščal piščalka.«⁵ Po vsem tem se je nova pisava toliko razširila, da je bila znana vsaj večini pisalcev. Marsikateremu pa ni prišla do ušes, pa ne samo v Novicah in Glasniku, temveč še tudi pozneje v Dunajskem in Ljubljanskem Zvonu in v drugih listih ne, ki so zagrešili mnogo oblik na -ica. Le obliki na -ika je s tem zavedno odklenkalo, ker poslej ne nahajamo več oblik kakor nitika itd., kar je bilo v Novicah do tega časa večkrat brati.

Novo pravilo se vendar ni moglo dosledno izvesti, ker so na ta debela preveč vplivala a-jevska debela (n. pr. vrvica, klopica, pečica [poleg pejca] in zlasti izvedenke na -ev: cerkvica itd.). Dalje je ostal nepravilni i v gen. pl.: živalic, stvaric, povestic, lučic itd. namestu pravilnega poluglasnika: živalec, stvarc itd. Poslednje oblike so se izkušale mnogokrat uvesti,⁶ toda zaman. Pravo-pisno pravilne so stare oblike z i, dasi so jezikovno nepravilne.

Cigale je utrdil po slovanskih jezikih tudi obrazilo -en za nežive stvari, n. pr. m i z n a n o g a,

¹ Sl. Glasnik, 1861, 6.; zadnje podčrtal jaz.

² Glede: kokošica pravi, da se nahaja v strsl. tudi oblika kokoša, iz česar se kokošica pravilno izvaja; koščica, pravi, je iz kostka; peščica iz pestka; Nov. 1857, 78.

³ Nov. 1858: stvarca (58); dalje: 1863. 4, 256; 1866, 207 itd.

⁴ Levstik: stvarca, Gl. 1860, 6. zv. (45, 83); Erjavec: živalca, Glas. 1863 (344, dvakrat, 345).

⁵ Slovnica, 1863, 126.

⁶ Že v Nov. 1862, 106 nahajamo pravilno obliko: ena tih živalec; dalje v Lj. Zvonu, 1887, 446, 447: povestec (Levec); v Lj. Zvonu, 1894, 32: toliko nežnih stvarc itd.

¹ Nov. 1857, 35.

² Nov. 1857, 66.

³ Nov. 1857, 71.

⁴ Nov. 1857, 78.

vežna vrata, vladno poslopje itd. »V vseh slovanskih narečjih nahajamo (pravilo, op. pis.), da delajo razloček med pravimi svojivnimi prilogi na ov, ev, in ..., kateri še rabijo pri imenih živih stvari, in med splošnimi, če tudi od samostavnih imen izpeljanimi prilogi na ov, en (ne in), sk. Gosp. Levstik, kakor je podoba, tega razločka ne dá veljati, priporočevaje priloge kakor: svetlobini otroci, mladostine želje, modrostine bukve itd.¹

¹ Sl. Glasnik, 1860, 6. zv. 171.

namesti: otroci svetlobe, želje mladosti ... itd. Če bi se tukaj tudi pripustili prilogi (kteri pa po primeru staroslovenščine in serbščine niso tu na svojem mestu), ne bi se vsaj smeli pisati tako, marveč: svetlobni, mladostni, modrostni; kajti uže dognano je, menim, da gre pisati: Micina noga, nasproti pa: mizna noga (t. j. noga od kake mize) in ne mizina noga« ... itd.¹ (Dalje.)

¹ Glas. 1861, 6 str.

VEDA IN UMETNOST NA KATOLIŠKEM SHODU.

Veličastno je uspel slovensko-hrvaški katoliški shod v Ljubljani, ki ni pokazal le zunanje sile katoliškega gibanja, ampak tudi njega globokost in temeljitost. Razpravljalo se je na tem shodu o vseh velikih vprašanjih, ki zanimajo moderni svet, kajti ni je stvari v človeškem življenju, ki ne bi bila v zvezi z vero. Nastopilo je toliko število temeljitih govornikov pri raznih zborovanjih in v posvetih v odsekih, da smo lahko ponosni na tako številno in visoko izobraženo slovensko katoliško inteligenco.

Ni naša naloga, da bi podali poročilo o slovensko-hrvaškem katoliškem shodu, pač pa je umestno, da iz govorov in sklepov o vedi in umetnosti ter o organizaciji literarnega delovanja posnamemo glavne misli, ki so se naglašale na shodu.

Dr. Josip Mantuani je v svojem slavnostnem govoru o »veri in umetnosti« podal najprej kulturnozgodovinsko sliko o postanku in značaju zgodovinskih slogov in potem govoril o sedanjosti umetnosti:

Naša doba je pozabila, kakor se nam hoče videti, kje da je pravi vrelec velikih idej, navduševalnih nagibov in umetniških nalog, katere se ne ozirajo na ozke meje revne časnosti. Če misli umetnik, da more na drugi nego na verski podlagi ustvariti vzvišen, idealen tvor trajne vrednosti, se moti. Tak umotvor začasno velja, a njegov obstanek ne more biti trajen zato, ker je nastal na plitvini mimogredočega okusa. Izkušnja nas uči, da so se v zadnjih tridesetih letih načela in nazori o umetnosti večkrat temeljito izpremenili in z njimi bistvenost in oblika umotvorov. In vselej je velik krik proglašal novo »načelo« za edino pravo. To pa zato, ker so umetniki večinoma zapustili zgodovinsko, nadelano cesto ter so hoteli pohiteti čez celo zelenico — a so zašli. Tako delajo, recimo, smeli hribolazci, ki iščejo novih

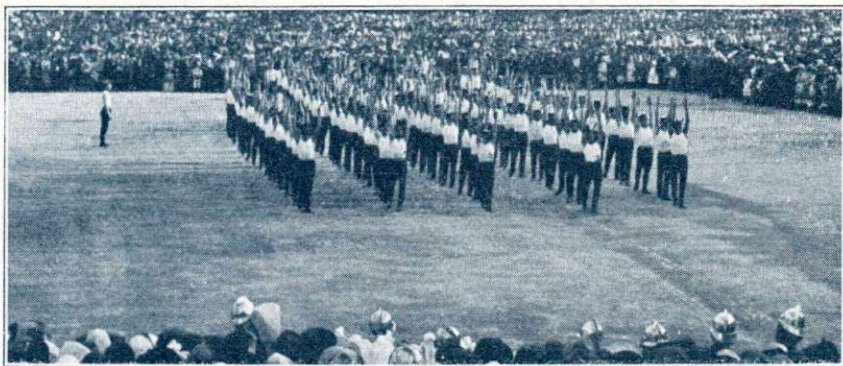
potov, kateri vodijo navadno na pokopališče najbližje gorske vasi.

Ostanimo na dobri cesti, ki so nam jo zgradili pretekli časi, ostanimo na zgodovinski podlagi verske umetnosti. Sedaj pa vprašajmo: ali smemo naprej stremeti? Ali nima naša doba tudi svojih potreb? Ali ne povzročuje moderna tehnika novih oblik in konstrukcij? In posebno: ali odobrava tudi vera sama umetniški napredek? Na vsa ta vprašanja moramo odgovoriti z odločnim da. Napredek je nepretrgana tradicija katolicizma na vseh poljih — izvzemši seveda temeljne resnice svete vere. To je povse logično. Ako sem veren, mora biti moja vera urejena, pametna; imeti moram za to svoje razloge, da verujem. Poznati moram — vkolikor je to sploh mogoče — Boga po njegovem razodenju in po njegovih delih, ki so tudi vrsta posrednjega razodenja. Zato prodira človeški duh v nebesne višine in daljave, zato vrta v zemljine globočine. In kar ni še dostopno mehničnemu orodju in kemični razkrojbji, to je predmet misli, hipoteze, sestava. Vernik išče tem potom povsod Boga in njegovo vsemogočnost. In kjer napreduje kultura snovi in misli, tam umetnost ne more zaostati; saj ona izraža vsakodobno mišljenje v snovi. Razvoj je torej po naravi potreben, napredek neizogiben. Cerkev, zaščitnica in razširjateljica vere, je bila vedno z napredkom. Ni ga pojava v človeškem življenju, da bi ga bila zavrgla, če le ni nasprotoval njenim temeljnim načelom in osnovnim resnicam. Ista verska kultura, ki je ustvarila starokrščanski slog, je razvila iz njega romanski in gotski, renesanski in baročni, empirski in romantiški slog; vse je sprejela v svoje okrilje istotako, kakor tudi modernega ne odklanja, ako ne nasprotuje njenim načelom. Cerkev je sprejela himne v klasičnih merilih, gojila razpredene sekvence in trope in ni odklonila niti humanistično navdahnjenih pesmi. Ona je rabila enoglasno petje, ki se imenuje po Gregorju Velikem »gregorianski koral«, zato, ker je ta veliki papež stare napeve zbral in jih uredil; ni se pa branila večglasnega petja, ni načelno odklanjala orgel in drugih glasbil. Da imamo danes tako razvito glasbo, to je osnovna zasluga krščanstva in svete Cerkve. Iz vsega tega sledi za nas katoličane dol-

žnost, da po zgledu svoje matere stremimo naprej in pospešujemo tudi nove pojave na polju umetnosti — ako nimamo zoper nje tehtnih in versko-bistvenih pomislekov. Mi smo moralno obvezani, da ne delamo sveti Cerкви in njenim vzvišenim ciljem zaprek iz kratkovidnosti. Vera zahteva od nas pospeševanja duševne kulture, torej v prvi vrsti umetnosti.

Stem je pa v najožji zvezi naše razmerje do umetnika; torej zelo važna socialna plat teh odnošajev. In zopet je naša vera, ki nam naj narekuje stališče: spoštovanje do ljudi, ki jih je Bog sam oblagodaril z darom umetnosti, pravičnost do njih, skrb za njihovo izpopolnjevanje. Ako ne bomo umetnikov podpirali, ugonobili bomo sami eno najvažnejših kulturnih sil in umetnost bo začela hitro razpadati. Na podlagi svoje vere imamo dolžnosti do umetnikov zaradi umetnosti, ki naj daje Bogu čast, nas pa naj zbliža z Bogom in nas dvigne od zemeljskega prahu kvišku.

A tudi umetnik ima svoje etične dolžnosti. Bog mu je podelil dar umetnosti in mu s tem začrtal socialno nalogo, ki jo ima vršiti. Ako tega ne izpolnjuje, izgubi pravico svojega obstanka. Vera zahteva

SLOVENSKO-HRVAŠKI KATOLIŠKI SHOD:
ČEŠKI »ORLI«.

od umetnika, da blaži s svojo umetnostjo značaj in strasti svojega bližnjega, da ga razvedri v težkih dobah tega življenja in ga zbliža z Bogom. Zato je pa neobhodno potrebno, da umetnik pozna duševni položaj in potrebe svoje okolice, da se prilagodi razmeram, da se umetniško a razumljivo izraža, da osredotoči svoje mišljenje in stremljenje v idealni nalogi, ne pa samo v vprašanju odškodnine. Nebrzdana prostost je dobremu umetniku zabranjena, zato, ker je skoraj vsak umotvor podrejen kakemu smotru. Umetnik ne more zasnovati, recimo, cerkve, kakor se mu morebiti zljubi, ampak jo mora smotru primerno ustvariti. Načrt hiše se mora držati potreb in namenov naročevalca. To vse so zahteve, ki koreninijo v veri in etiki.

Vera pa ne urejuje samo odnošajev pri umetniški produkciji, ampak je pri umetniku tudi produktivna sila. Kdor ima živo vero, ta ima duševno moč, tudi navzlic neugodnim razmeram, tvoriti in delati, zato, ker moralni smoter prevladuje in mu daje zadostila ne glede na zaslužek.

Stem pa nikakor ne trdimo, da je zaslužek pri umetniku stranska stvar ali celo, da je treba umetnika »trdo držati« in mu kar le mogoče majhne vsote dovoljevati. Ne. Tudi to ima moralno, v veri oprto stran. Vsak delavec je svojega plačila vreden in tisti, ki umetnosti služijo, naj tudi od umetnosti žive.

V tem razmerju med umetnikom in naročnikom naj bi se umetnost naših dni na podstavu vere in etike razvijala. Novodobnim zahtevam ni staviti nobenih zaprek, dokler niso zoper verska načela, a tako izvršene, da so umljiva. Odklanjati pa nam bo z vso odločnostjo proizvode, ki nasprotujejo bodisi po upriporjeni snovi, po napačnem zasnutku ali po obliki načelom pozitivnega krščanstva.

Iz tega umetniškega proizvodjanja pa naraščajo ponekoliko našemu času, osobito pa prihodnosti, daljnje etične naloge. Preteklost nam je podarila vrsto umetnin, dragocenih svedokov naše prejšnje kulture, estetičnih načel, verskega čuta in gospodarskih odnošajev. To so neke vrste svetinje, ob katerih nam stopajo pred oči davni časi in nam vzbujaajo spoštovanje do naših prednamcev. Take svedoke je treba ohraniti, varovati, negovati. Ako jih pustimo vnemar in zakrivimo njihovo propast, smo ravnali nekulturno. Tudi tukaj je zopet vera, ki nas opominja. Četrta božja zapoved veli: »Spoštuj očeta in mater!« To spoštovanje se vrši tudi tako, da imamo v časti njihovo zapuščino kulturnih in umetniških predmetov; kajti v njih živi duh naših pradedov in vsa ljubezen, vse upanje, vsa vera, ki so jo v nje položili.

Na tem polju se pri nas na Slovenskem, osobito na Kranjskem, zelo greši. Brez vsake pietete podirajo rojstne hiše ljudje, ki bi imeli nešteto drugih potreb. Na njihovo mesto postavljajo sedaj večjidel zidane zaboje, v katere uderejo nekaj lukenj za okna in nanjo pa poveznejo preganjeno ploščo za streho. Tako uničujejo svoje rojstne domove in z njimi vse pietete vredne spomine tisti ljudje, ki so bili v Ameriki. Tako počenjanje je zoper vsako pieteto, zoper spoštovanje pradedov in mnogokrat tudi zoper krščansko moralo. Otrokom vzamejo taki gospodarji ves čar lepih spominov na dom, ki ga je postavil ded, v katerem je trpel in se veselil, ljubil in se žalostil.

V hiši izginja oprava, stara oprava, pri kateri je ljubezen do otrok in vnukov vodila dedu roko, ko jo je pripravljaj. In skrivaj ginejo obleke, v kateri je šla babica k poroki, prti, ki so ležali na krščencu, blazine, na katerih je počivala dedova glava na mrtvaškem odru — in to večinoma brez potrebe, morebiti samo zato, da more mati dati otroku par vinarjev za sladkarije ali da si sama kupi nepristno iglo ali trak od neprave svile. Kaj menite, ali se tako ravnanje da opravičiti pred sodnim stolom tenke vesti? Ko bi živa vera prešinjala vse sloje, bi se kaj takega ne dogajalo tako pogosto.

Vaška cerkev ima krasen, umetniško izdelan, a obledel oltar. Ključarji se snidejo kje pri sosedu ali v gostilni in ugamejo z združenimi močmi, da oltar ni ničemur več podoben, da ima ta in ta podružnica lepšega in da tudi zadevna vas ne sme zaostajati. Pa gredo k župniku in ga pregovore, ako ta ni posebno trdne volje, da odstrani staro umetnino, a jo nadomesti z novo — »umetnino«. Ali mislite, da se da tako počenjanje zagovarjati in da ga vera opravičuje?

Takih slučajev bi mogel navesti nepregledno vrsto. To, kar naša doba ustvarja, bo zadela čez nekaj let enaka usoda, ako naša deca ne bo prešinjena žive, na vse potrebe našega življenja raztezajoče se vere in ljubezni. Umetnost ji mora postati neka živa potreba, kakor je bila v srcih naših očetov in mater. Še pred polstoletjem je živel pojemajoče življenje pri nas po

deželi čut za lepoto. Hiše, orodje, obleka — vse je nosilo pečat tega lepotečja. Zakaj? Zato, ker so bili ljudje tako vzgojeni, ker so koreninili v veri in ker se niso enostransko pehali samo za materielnim dobičkom. In danes, ko je tudi preprost kmet v boljših denarnih odnošajih, ravno danes izmira ljudska umetnost in čut in potreba zanjo, ker moč svete vere še ni prišla do urejevanja te ohranjujoče velesile. Tudi tu moramo zastaviti. Mnogo bomo na boljšem v tem oziru, ako se razidemo s tihim, a trdnim sklepom v naših srcih, da začnemo tudi na tem polju glas vere vestneje poslušati in naše kulturne potrebe harmonično urejevati.

Katoliški shod nas je tu zbral v velikem številu. Kakor ogromnih orgel piščali, tako bi se dal prisposodljati naš zbor. Mali in veliki, visoki in preprosti; nekateri stoječi v ospredju, kakor svetlo zlikane kovinaste piščali, drugi v senci, v ozadju, kakor lesene piščali v omari. A vsak ima svoj značaj, svojo individualiteto, svoj glas. In kakor izdelovalec orgel vsako piščal skrbno uglaši, tako bodi vsak izmed nas na delu, da uredi glas svojega katoliškega prepričanja in naziranja v svojem srcu in v srcih tistih, ki so mu izročeni, da bo vse njegovo življenje in pojmovanje tudi glede kulturnih pojavov prerajeno v Kristu. Kadar pa bo prišlo do javnega spoznavanja naših kulturnih načel, tedaj naj zaori ubran akord naših vrst, kakor iz velikanskih orgel enotno in jasno: v Kristu!

O razmerju katoliške misli, zlasti cerkvene umetnosti, do moderne in njenih teženj, se je izrekel katoliški shod v sledeči resoluciji:

Slovensko-hrvaški katoliški shod uvaža veliki kulturni in blažilni pomen umetnosti, smatra pa samo take proizvode za dopustljive in prave, ki ne nasprotujejo niti po uprizorjeni snovi, niti po zasnutku, niti po obliki načelom pozitivnega krščanstva.

Slovensko-hrvaški katoliški shod priznava v cerkveni umetnosti napredek v razvoju umetniških idej in tehnike ob načelih pozitivnega krščanstva; ne odklanja tudi modernih oblik, ako ne nasprotuje verskemu in tradicionalnemu čutu domačega ozemlja in če morejo vzbujati istinito pobožnost.

Slovensko-hrvaški katoliški shod izjavlja, da po svojem verskem stališču spoštuje tudi vse zgodovinskemu razvoju pripadajoče sloge zato, ker so vzklili na podlagi žive vere in globokega razumevanja za potrebe katoliškega bogoslužja.

Slovensko-hrvaški katoliški shod zahteva od domačih umetnikov resnih študij in poglobljenja v bistvo cerkvene umestnosti, združenih z zadostno tehnično spretnostjo, ako hočejo, da se njihovi proizvodi sprejemajo v liturgično uporabo.

Posebno se je poudarjala potreba, da se stare umetnine v naši domovini ne zavržejo, ampak ohranijo. Sklenilo se je:

Slovensko-hrvaški katoliški shod vidi v svedokih prošlih dni dragocene podatke za razvoj umetnosti, umetninske obrti in estetičnih načel naše domačije ter priporoča vsem prizadetim faktorjem največjo pozornost.

Slovensko-hrvaški katoliški shod smatra cerkvene umetnine prošlih dob za svedoke starodavne verske kulture, ki so največje pozornosti in pietete vredne. Zato jih brez nujne potrebe ni odstranjati ali preosnavljati, temveč se je strogo ravnati po tozadevnih določilih knezoškofijskega ordinariata, odnosno po odredbah cerkvenih predstojništev.

Slovensko-hrvaški katoliški shod smatra za nujno potrebo, da vsak cerkveni predstojnik predloži svoje načrte in označi svoje namere knezoškofijskemu ordinariatu, kateri po vsestranskem premisleku določi, koliko in kako naj se popravi.

Slovensko-hrvaški katoliški shod vidi v inventarizaciji cerkva in bogoslužnih umetnin najboljšo pot za njihovo nadziranje in ohranjenje ter želi, da se to popisovanje čimpreje izvede.

Slovensko-hrvaški katoliški shod želi, da se ljudstvo od poklicanih predavateljev poučuje o zgodovini njegove umetnosti in estetike in da ga ti opozarjajo na spomenike domače kulture, predvsem v izobraževalnih društvih.

Slovensko-hrvaški katoliški shod priporoča javnim in privatnim faktorjem, da naj oddajo neporabne stvari, ki imajo za pretekle dobe kakršenkoli pomen, domačim muzejem, da jih hrani in prepreči njihovo uničevanje in razvlačevanje v tujčeve roke.

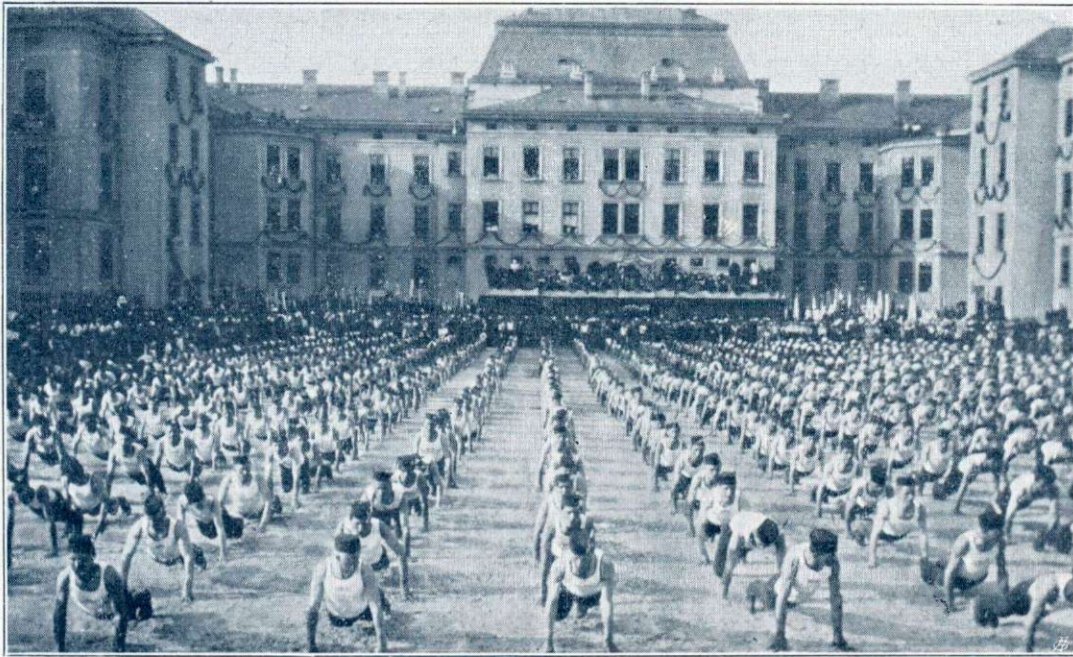
Slovensko-hrvaški katoliški shod želi iskreno, da bi pri tem ohranjevanju predvsem županstva po deželi čim najintenzivneje sodelovala, poročala in posredovala med lastniki kulturnih starin in med domačim muzejem, zato da taki spomeniki ne pridejo privatnim nabiralcem in po njihovem posredovanju prekupcem v roke, ki jih razkrope na vse vetrove, domovino pa oropajo pristnih svedokov samorasle kulture. (Konec.)

KNJIŽEVNOST.

O slovenskem učnem jeziku na srednjih šolah, namenjenih Slovencem. V Ljubljani 1913. Založilo »Društvo slov. profesorjev« v Ljubljani. Cena 40 v. — Knjižica razpada v dva dela. Prvi del nudi zgodovinski pregled boja za slovenske srednje šole. Kolikor je razvidno iz citatov, slovenski zastopniki v deželnem zboru kranjskem niso zahtevali popolne poslovenitve, ampak samo za nekaj predmetov. Dr. Bleiweis pravi (str. 3): »Mi smo hoteli vpeljati utrakvizem, ker pa vidimo, da vlada tega ne potrди, smo prav za-

dovoljni s tem, da se nam celo da, kar zahtevamo.« Nemci so se bili namreč izrekli proti dvojezičnosti. — Drugi del navaja izjave slovenskih profesorjev o učnem jeziku. Pri pismeni enketi o tem vprašanju, ki jo je priredilo »Društvo slov. profesorjev«, se je izjavilo 155 profesorjev za popolno poslovenjenje in 31 proti. 40 odgovorov, ki so vsi za popolno poslovenjenje, knjižica navaja, ignorira pa popolnoma nasprotna mnenja, dasi je število 31 precej veliko, če vpoštevamo dejstvo, da je bilo poslovenjenje še pred

SLOVENSKO-HRVAŠKI KATOLIŠKI SHOD:
TELOVADBA »ORLOV«.

par leti pravi »noli me tangere«. Zato knjižica o vsem vprašanju tudi informira le enostransko in bi bilo potrebno, čuti tudi drugi glas. *Ivan Dolenc.*

Na Triglav, v kraljestvo Zlatorogovo! (Kažipot na Triglav.) Spisal R. Badiura. V Ljubljani 1913. Cena 2 K 20 v. — Knjižica bo ugajala interesentu že na prvi pogled: mal format, da jo vtakneš kar v žep, solidna vezava, fin in trpežen papir — vademecum za na gore! Na 106 straneh obdelava knjižica vse, kar je treba vedeti obiskovalcu Triglava, na straneh 11—13 celo nekaj, česar ni treba vedeti, kar bo pa vendar vsakega zanimalo: naštetni so prvi turisti na Triglavu od l. 1778. do l. 1837. Tu beremo, da je bil — menda kot dvanajsti po številu — dne 15. avgusta 1795 Vodnik na Triglavu. Vseh dvanajstero potov na Triglav je opisanih natanko z navedbo vseh variant; opisu sledi ocena poti glede težavnosti in zanimivosti. Posebna priloga kvalificira pota po zložitosti in nudi pregled medsebojne razdalje po urah vseh triglavskih postojank. Pisatelj posveča pozornost razgledu ne samo z vrha (str. 85), ampak opozarja tudi pri opisu potov na zanimivosti razgleda, tako da knjižica gorâ vsaj nekoliko vaje nemu turistu nadomesti vodnika, ker ima pridejan na koncu izboren zemljevid. 27 fotografičnih posnetkov krasi knjigo; nekateri od njih imajo tudi praktičen pomen, da informirajo glede posameznih vrhov. Sliki Bleda in Vintgarskega šuma naj bi po našem mnenju izostali, ker sta znani že vsakemu otroku in knjigi po krivici zmanjšujeta vtis stroge stvarnosti. Knjižico moramo turistom priporočati kar najtopleje. *I. D.*

Naše slike.

V današnji številki prinašamo več slik s slovensko-hrvaškega katoliškega shoda, ki se je razvil tako sijajno, da pač zasluži trajen spomin tudi v našem listu. Naše slike nam kažejo veliko manifestacijo v nedeljo dne 24. avgusta, s katero se je shod pričel. Fanfare s strehe Katoliške tiskarne so dale znamenje k sprevodu, ki se je pomikal po Kopitarjevi ulici, Jubilejnem mostu, Resljevi cesti, po cesti mimo južnega

kolodvora, po Dunajski cesti in Šelenburgovi ulici na Kongresni trg. Slavnostni sprevod so otvorili štiri čvrsti slovenski Ziljani. Jahali so brez sedel, kakor pribiti na konjih s slovensko trobojnico na čelu. Njim so se pridružili stasiti konjeniki z Viča. Sledila jim je vrsta belokranjskih fanfaristov, ki je svirala narodne melodije. Za njimi so korakali deželni odborniki kranjski, državni in deželni poslanci, župani in občinski svetovalci v velikem številu (str. 369). Sledile so deputacije šestih slovenskih društev iz Nemčije, in sicer iz Hamborna, Gladbecka, Gelsenkirchna, Meerbecka, Hochheide in Osterfelda v rudarskih nošah, zastavonoše s sabljami (str. 389). Za njimi deputacije Poljakov, okoli 100 oseb z zastavami. Občno pozornost so zbudile Poljakinje v svojih krasnih nošah, Poljaki v šlahčiških uniformah, skautje, kmetje in delavci (str. 389). Potem so prišle češke deputacije, izredno slikovito so učinkovale pestre hanaške nošnje. Slede Hrvatje, nad 1000, možje, mladeniči in žene v narodni noši, osobito lep pogled nuja dolga vrsta hrvaškega duhovništva, hrvaški dijaki in akademiki, več stotin. Potem dolga vrsta Dalmatincev. Ljubek vtisek je napravljala skupina deklic v kranjskih narodnih nošah, nalašč za to priliko oživljenih (str. 377). Koroških Slovencev je korakalo okoli 1200. Videle so se vse različne vrste koroških narodnih noš. Za njimi dolga vrsta slovenskih akademičnih starejšin in akademikov. Slede češki Orli in češke Orlice (str. 392), okoli 300, potem hrvaški katoliški Sokol iz Dobrinja, za temi pa naši slovenski Orli. Bila jih je nepregledna vrsta, najmanj 2000, vmes številne orlovske godbe. Nepopisen vtis so naredile kranjske narodne noše. Mož, fantov, žena in deklet je bila nepregledna množica. Potem Belokranjci in Belokranjice. Slede Primorci in Primorke, osobito veliko skupino tvori Trst in okolica, njihove noše so v svoji preprosti lepoti predmet največje pozornosti. Potem korakajo »Bogomile«. Za temi pevci in pevke pod zastavo »Ljubljane«. Za njimi korakajo odborniki in uradniki ljubljanskih gospodarskih zavodov. Velika je skupina slovenskih katoliških učiteljic in učiteljev. Slede rokodelska društva, zastopstva Krščansko-socialne zveze iz vseh slovenskih dežela, Južnoslovenske strokovne zveze, rudarjev, Prometne zveze itd. Sprevod se je postavil na Kongresnem trgu v slikovito skupino (str. 372). Vsega skupaj je bilo na Kongresnem trgu 40.000 ljudi, od teh je bilo 20.000 udeležencev v sprevodu. Vladal je najvzornejši red, ki so ga vzdrževali poleg rediteljev gasilci z dežele. Na Kongresnem trgu je nadškofof-koadjutor zagrebški dr. Ante Bauer daroval sveto mašo. Dvanajst slovenskih in hrvaških škofov poleg mnogih cerkvenih in svetnih dostojanstvenikov je bilo navzočih na tribunah pred uršulinsko cerkvijo. Po sv. maši je prečital knez in škof ljubljanski dr. A. B. Jeglič posvetitev Brezmadežni, in sklenile se so vdanostne izjave Svetemu Očetu, cesarju in prestolonasledniku. Slavnostno zborovanje se je vršilo na dvorišču domobranske vojašnice.

Imenik darovalcev za Medvedov spomenik.

Martin Drolc, kaplan, Radoljica K 5; dr. Aleš Ušeničnik, prof. bogosl., Ljubljana 20; dr. Greg. Pečjak, gimn. katehet, Ljubljana, 25; Andr. Pipan, župnik v p., Št. Vid pri Zatičini 2; Anton Kocijančič, župnik, Mirna 1; Valentin Zupančič, Ljubljana 2; dr. Ivan Svetina, gimn. prof., Ljubljana 30; Josip Novak, župnik, Dragatuš 2; Karol Čik, župnik, Žabnica 5; msgr. Tomo Zupan, Okroglo p. Kranj 20; Karol Gnidovec, kaplan, Žužemberk 3; Engelb. Berlan, župnik, Zagradec-Fužine 5; P. Bohinjec, župnik, Duplje pri Trziču 5; Nikolaj Stazinsky, župnik, Smednik 4; Fran Ferjančič, sem. nam. vodja, Ljubljana 10; Josip Cegnar, župnik, Stranje pri Kamniku 10; Alojzij Lunder, kaplan, Žužemberk 2; Miha Zevnik, kaplan, Kamnik 5; Václav Filler, župnik, Dole pri Litiji 5; Martin Dimnik, kaplan, Šmartno pri Stražišču 3; Janez Kepec, župnik, Selce nad Šk. L. 10; J. Javornik, kaplan, Gorje pri Bledu 2; Ivan Brence, župnik, Preska p. Medvode 20; Ivan Zupan, župnik, Hrenovice 5; Franc Juvan, žup. uprav., Sv. Križ, Jesenice 8; Pavel Perko, župnik, Češnjice 5; Leop. Turšič, kaplan, Vrhnika 10; Janez Pfeifer, župnik, Javorje p. Šk. Loka 4; dr. Ivan Janežič, sem. prof., Ljubljana 5; Josip Zelnik, župnik, Čemšenik Med. Izlake 5; Jan. Kunauer, župnik, Golo p. Studenec-Ig 3; župni urad Sostro 7; Iv. Noč, kaplan, Trebnje 1; Janko Zakrajšek, župnik, Vavtavas p. Straža 5; Ivan Plevaneč, žup. v p., Vel. Gaber, Št. Vid p. Zatič. 3; Martin Jarc, kaplan, Dobrova p. Ljublj. 5; dr. Jos. Debevec, prof., Ljubljana 5; Jan. Meršolj, župnik, Reteče p. Šk. L. 2; Jož. Kržišnik, gimn. prof., Št. Vid nad Ljublj. 5; Mih. Arko, dekan, Idrija 5; tržiška duhovščina, Gorenjsko 10; Fr. Indof, župnik, Javorje p. Šmartno p. Lit. 10; Ant. Teul, župnik, Bilčova, Bistrica v Rožu 1; Jak. Kindlman, župnik, Greb. Klošter, Kor. 1; dr. Knavs, dekan, Cerklno, Goriško 2; Rud. Raktelj, župnik, Bizeljsko 1; Ljubljanska kreditna banka 20; Štef. Terškan, župnik, Šmihel p. Novo mesto 1; Fr. Pavlin, Št. Vid p. Begunje p. Cerkl. 10; Matija Kolar, stolni dekan, Ljubljana 5; Mir. Volčič, župnik, Brezno 4; Ivan Luk, župnik, Lovrana 2; dekanjska duhovščina v Ribnici po g. Fr. Pavšiču, župniku na Turjaku 10; dr. Josip Gruden, stolni kanonik, Ljubljana 5; Iv. Ev. Kolavčič, prvostolni kanonik, Gorica 5; Alf. Poljšak, vikar, Sv. Tomaž p. Sv. Križ-Cesta 2; dr. A. Breznik, prof. zav. sv. Stanisl., Št. Vid 109; zbirko so darovali gosp. prof. iz zavoda po K 10; prof. Arh, prof. dr. Breznik, prof. dr. Knific, prof. Porenta; po 5 K: prof. dr. Demšar, rektor dr. Gnidovec, prefekt Gross, prof. Hybašek, prof. dr. Jere, prof. Koritnik, prof. dr. Kulovec, ekonom Markež, prof. Prešeren, prof. Rebolj; po K 3: prefekt Govekar, prof. Pengov, prof. dr. Ratajec, prof. dr. Samsa, prof. dr. Trdan; po K 2: prefekt Selan, prefekt Žerjav; skupaj 109; Anton Rogáč, dekan, Hrušica p. Podgrad 2; Janez Volaučnik, župnik, Ruda 2; dr. And. Karlin, škof, Trst 20; dr. Konrad Janežič, Volovsko 100; Ljublj. kreditna banka 20; Tom. Kajdiž, stol. kanonik, Ljubljana 10; Ant. Zupančič, prof., Ljubljana 5; Iv. Trpin, župnik, Mošnje p. Radoljica 10; Andr. Podhostnik, župnik, Rečica v Sav. dol. 5; Iv. Hutter, c. kr. prof., Celovec 10; dr. Ign. Žitnik, drž. in dež. posl., Ljubljana 5; Franc Lenger, žiri n. Šk. Loka 10; Iv. Abram, kurat, Črni vrh n. Idrijo 10; Jan. Prešeren, župnik, Koprivnica 1; Mart. Meško, župnik, Kapela, Štajer. 3; Franc Babič, Ljubljana 5; Jak. Kavčič, Maribor 3; Gregor Šlibar, župnik, Rudnik p. Ljublj. 5; dr. A. B. Jeglič, škof, Ljubljana 30; Ivan Dežman, poslovodja, Ljubljana 1 K 20 vin.; dr. E. Bretl, zobozdravnik, Ljubljana 5; Fran Doberlet star., Ljubljana 5; Schweiger, dekan, Leskovec p. Krškem 3; Anton Berčon, Ljubljana 50 vin.; Ljudska hranil. in posojil., Škofja Loka 5; Matko Arko, trgovec, Ljubljana 2; Marija Čik, Ljubljana, Žabjek št. 12 1; Matija Mrak, dekan, Staraloka 10; Fran Doberšek, duhovnik, Žalec, Štajer. 2; Henr. Črnič, vikar, Lokavec 2; hranil. in posojil. Škofljan p. Mokronogu 5; Josip Zupan, dekan, Dolina p. Trstu 20; Josip Volc, župnik, Rova p. Radomlje 5; Andrej Furlan, župnik, Sv. Križ p. Trstu 2; Josip Abram, vikar, Hudajužna 5; M. Kerin, župnik, Boštanj p. Radna 6; Martin Poljak, župnik, Ajdovec p. Žužemberk 5; Simon Ažman, župnik, Kamnagorica 5; Anton Černe, graver, Ljubljana 1; Jakob Korošak, kaplan, Loče-Sv. Duh 2; Janez Kumer, župnik, Sv. Jurij ob Ščavn. 2; gospa dr. Bežekova, notar. vdova, Ljubljana 3; Hranil. in posojil. Sv. Jurij ob Ščavn. 5; Jožef Florjančič, župnik, Slov. Bistrica 2; Ana Gerber, Ljubljana 4; Franc Gerber, Ljubljana 2; Josip Olup, trgovec in posestn., Ljubljana 5; Franc Treiber, župnik, Št. Rupert p. Velikovec 2; Jož. Cerjak, župnik, Rajhenburg 2; po g. Šarabonu v Ljubljani so darovali gg.: A. Šarabon 5, A. Potočnik 2, I. Volk 2, V. Volk 2, M. Pirnat 2, J. Strec 2, A. Ravhekar 1, J. Winkler 1, J. Orel 1, M. Pungertnik

1, F. Grum 1; Ivan Samec, trgovec, Ljubljana 5; Franc Jeraj, c. kr. prof. 2; dr. A. Breznik, prof., Št. Vid n. Ljublj. 1; Ivan Nagel, župnik, Lipa n. Vrbo 1; Teod. baron Schwarz, dež. predsednik, Ljubljana 10; Al. Kokelj, župnik, Vurberg p. Ptuj 1; Josip Schneider, trgovec, Ljubljana 3; Vikt. Šober, trgovec, Ljubljana 2; Fran Kalmus, tovarnar, Ljubljana 2; Jakob Zalaznik, Ljubljana 5; Marija Čik, Ljubljana 3; Ivan Kunšič, kurat, Serpenica 2; Avg. Zlobec, ekspozit, Vavtavlje p. Divača 5; Franc Sattler, kaplan, Šmihel n. Plib. 2; Josip Schrey, restavrateur, Ljubljana 5; Fran Sinko, kaplan, Teharje p. Štore p. Celju 2; Hranil. in posojil. Ribnica 10; Hranil. in posojil. Kamnik 25; Hranil. in posojil. Šteben p. Beljak 1; Posojilnica Marija na Zili, Kor. 5; Janez Vospernik, gostil., Podravlje, Kor. 2; M. Močnik, Gornjiograd 2 K 6 vin.; Karol Kumer, župnik, Prihova p. Konjice 2; Anton Bukovšek, kaplan, Prihova p. Konjice 1; županstvo Boh. Bistrica 30; dr. Val. Krisper, odvetnik, Ljubljana 5; I. C. Mayer, Ljubljana 10; Ivan Jax & Sin, Ljubljana 4; Avg. Jenko, Ljubljana 3; dr. Vinko Gregorič, Ljubljana 10; dr. Josip Lesar, sem. ravnatelj, Ljubljana 5; Ub. pl. Trnkoczy, lekarnar, Ljubljana 10; dr. Jos. Dolenc, prof., Ljubljana 5; Rudolf Tenente, Ljubljana 2; Fr. Franke, vikar, Osek, Šempas 2; A. Oblak, Šent Lovrenc p. Vel. Loka 5; grof R. Chorinsky, Ljubljana 5; Ant. Bulovec, sodnik, Ljubljana 2; dr. Franc Poček, odvetnik, Ljubljana 2; Ivan Hrast, tajnik Mest. hranil. 4; Fr. Šupevc, svečar, Ljubljana 10; Andr. Senekovič, vlad. svetnik, Ljubljana 4; J. Sekol, župnik, Vogrče p. Pliberk 3; Luka Vilhar, urar, Ljubljana 2; Andr. Klobučar, kurat, Log 3; Anton Maver, Ljubljana 3; Hranil. in posojil. Sinčavas, Kor. 2; Fran Pešec, župnik, Krka ?; dr. Alf. Levičnik, c. kr. prof. Ljubljana 30; M. Schmiedt, župnik, Solčava 4; Ivan Šašelj, župnik, Adlešiči p. Črnomelj 5; Katarina Auer, Ljubljana 3; Ivan Franke, ces. svetnik in prof., Ljubljana 2; Jos. Jakusch, Ljubljana 5; Rajko Perušek, c. kr. prof., Ljubljana 4; Jakob Kosi, kaplan, Celje 2; v goriškem bogoslovju narbal bogoslovec g. Al. Res med gg. prof.: dr. Ličan 5, Iv. Tul 5, N. N. 2, dr. Srebrnič 5, dr. Pavlica 2, Al. Novak 2, med bogoslovci: Vl. Sironič 2, Ciril Munih 2, Al. Res 2; po K 1: Aljančič, Butkovič, Kocijan, Podberšek, Sedej, Šček, Gabrovšek, Mulič, Trdar, Jamnik, Hren; po 50 vin.: Glažar, Mrevlje, Reja, Jug, Likar, Zor, Jelovčan, Plot, Perhar, Simonič, Omerza, Požar; Ivan Fras, sluga, Ljubljana 2; Avgusta Mattanovič, Ljubljana 1; Kmečka hranil. in posojil. Radoljica 20; Janez Novak, dekan, Radoljica 5; Štefan Podboj, prof., Celovec 3; Anton Rutar, Tolmin 2; Ivan Mejač, Ljubljana 2; Valentin Zabret, župnik, Št. Vid n. Ljublj. 4; Martin Medved, župnik, Laporje 2; Josip Lončarič, Sv. Jurij ob Taboru 3; Vid Janžekovič, župnik, Svečina p. Gor. sv. Kung. 1 K 50 vin.; Franc Hoenigman, dekan, Vrhnika 4; Franc Omerza, Kranj 2; Mar. družba na Breznici p. Žirovnica 22 K 40 vin.; Posojil. Gor. Radgona 10; A. Gjud, Ljubljana 2; dr. A. Švigelj, odvetnik, Ljubljana 10; dr. Ivan Šusteršič, Ljubljana 10; Mihael Barbič, kaplan, Dobrna p. Celju 2; M. Štrakl, župnik, Št. Peter p. Mariboru 3; Karol Čeč, faktor Katoliške tiskarne 5; Ivan Koruza, župnik, Klana, Istra 1; Anton Janko, Pulj 3; III. letnik učit., Škofja Loka 16 K 62 vin.; Družba sv. Mohorja v Celovcu 200; Marija Rutar, Ljubljana 5; Fr. S. Lekše, župnik, Luče 5; Franc Pečarič, kaplan, Dovje 5; M. Šarec, župnik, Šmartin p. Kranju 10; dr. Jos. Marinko, Mavčiče p. Stražišče 10; mestno županstvo Kamnik 450; Janez Šnedic, župnik, Vetrinje p. Celovcu 2; Edv. Janžek, žup. v pok., Sv. Marjeta, Rim. Topl. 4; dr. Iv. Arnejc, c. kr. gimn. prof., Maribor 2; Antou Porenta, kaplan, Sora 5; delavke tob. tovarne, Sora 3; izobraž. društvo, Sora 17 K 25 vin.; neimenovana 5; Jernej Pavlin, žup. upr., Cerkl. 10; županstvo Breznica p. Žirovnica 10; Janko Mlakar, lic. prof., Ljubljana 5; Marija Šerc, mestna učiteljica, Ljubljana 1; Franc Kralj, župnik 2; Janko Petrič, župnik, Ljubljana 5; Cundrč-Ojstriš, učiteljice, Ljubljana 2; Fr. Dolinar, dekan, Ribnica 5; Fr. Rajčević, župnik, Lučine, Gorenjavas 2; Hranil. in posojil. Trnovo na Krasu 5; Bernik Valentin, župnik, Komenda 3; dr. Božidar Vodusek, Ljubljana 4; Vaclav Vondrašek, župnik, Podbrezje 2; S. Ravnikar, Ljubljana 10; notar Hudovernik, Ljubljana 2; moško učiteljske Gorica 13, žensko učiteljske, Gorica 12 K 10 vin., gimnazija, Gorica 33 K 73 vin., J. Bevk, kurat, Gorica 2; skupaj 60 K 83 vin.; gdč. Fani Logar, Metlika 20; Alojzij Kurent, župnik, Krško 5; Jan. Medved, župnik, Zlatopolje p. Lukovica 5; Franc Krek, župnik, Vranjapeč p. Kamnik 8; Nikolaj Križaj, župnik, Ovsise Podnart 5; dr. Rudolf Gruntar, odvetnik, Tolmin 10; Rudolf Fasan, c. kr. nadgeometer, Tolmin 10. (Konec.)

Teodor Korn

pokrivalec streh in klepar
ter vpeljavec vodovodov

Ljubljana

Poljanska cesta šte. 8
v lastni hiši.

se priporoča p. n. občinstvu za izvrševanje vsakovrstnih

kleparskih del ter pokrivanje streh

z angleškim, francoskim in tuzemskim škrljem, z asbest-cementnim škrljem „Eternit“, patent Hatschek, dalje z izbočeno in ploščnato opeko, lesnocementno in strešno lepenko. Vsa stavbinska in galanterijska kleparska dela v priznani solidni izvršitvi. Poprave točno in ceno. Proračuni brezplačno in poštnine prosto.

Obenem naznanjam, da sem kupil že 36 let obstoječo trgovino tvrdke Jos. Stadler v Ljubljani in bom isto nadalje vodil pod njegovim osebnim vodstvom ter vodstvom spretnih in zanesljivih kleparjev in monterjev. Istotako priporočam svojo podružnico v Trstu, Via Miramare št. 65, ki jo vodi poslovodja Franjo Jenko.

Kamnoseški izdelki iz marmorja za
cerkvene in pohištvene oprave,
spomeniki iz marmorja, gra-
nita ali sijenita, živo in uga-
šeno apno se dobi pri

Alojziju Vodniku

kamenarskem mojstru

Ljubljana, Kolodvorska ulica

Podobarski in pozlatarski atelijé

Andr. Rovška naslednik

Ivan Pengov

Ljubljana, Kolodvorska ulica šte. 20

se priporoča prečastiti duhovščini in cerkvenim
predstojateljstvom v naročila za izvrševanje vsa-
kovrstnih strogo umetniško izvršenih oltarjev
v raznih slogih, kipov in svetniških sok iz
lesa, gipsa, marmorja in cementa itd.

Priznalna pisma na razpolago. Domača tvrdka.

Žena, kateri manjka potrebne gospo-
dinjske izobrazbe, ne bo znala
umno voditi domačega gospodinjstva.

Ker je pa od pravičnega gospo-
dinjstva v prvi vrsti odvisna sreča in
blagostanje družine, je za vsako
slovensko ženo in deklico sveta dolž-
nost, da si pridobi tozadevno strokovno
izobrazbo.

K tej izobrazbi bo pripomogla v
obilni meri poljudno ter praktično se-
stavljena knjiga, ki uvaja naše žene
in dekleta v vse panoge gospodinjstva
in ki je pred kratkim izšla pod na-
словom:

Gospodinjstvo.

Navodilo za vsa v domačem
gospodinjstvu važna opravila.

Selam in gospodinjam sestavila
S. M. LIDVINA PURGAJ.

Cena K 2.20, vezana K 2.80.

MAGDALENE PLEIWEISOVE

Slovenska : kuharica :

Sesti natis priredila

S. M. FELICITA KALINŠEK.

To je najboljša slovenska kuhinjska
knjiga, bodisi za začetnico,
bodisi za kuharico, ki se želi po-
vzpeti na vrhunec kuhinjske
umetnosti. Slovenska žena, ki hoče
biti dobra gospodinja, te knjige ne bo
mogla pogrešati.

Knjiga poučuje, kako je treba je-
dila pripravljati, da so okusna, obenem
pa daje tudi navodila, koliko se lahko
v kuhinji prihrani. Popolna izraba živil
je v času splošne druginje naravnost
življenska potreba.

Velika izdaja (nad 600 strani, z 18
večbarvnimi tabelami) K 5.20, vezana
K 6.—; okrajšana izdaja (okoli 350 str.)
K 3.—, vezana 3.60.

Zunanji nastop in lepo olikano ve-
denje odločujeta prav pogosto o
sreči človeka. Kar prvi nepravilni na-
stop pokvari, časih ni mogoče nikdar
več popraviti. Zato bodi prva skrb
vsakogar, da si omisli »Knjigo o le-
pem vedenju«, ki je edina te vrste med
Slovenci. Ta knjiga mu bo pravilno
svetovala v vseh dvomljivih slučajih
in ga varno vodila skozi družabno
življenje.

Vseskozi se ozira knjiga tudi na
posamezne stanove obojega spola; tudi
za mladino je knjiga zlata vredna.

Knjiga o lepem vedenju

Spisal URBANUS.

Večja K 3.—, elegantno vezana K 4.—.

= Katoliška Bukvarna v Ljubljani. =